



T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ



AĞA HAN MİMARLIK ÖDÜLLÜ YAPILARIN
YER'LE İLİŞKİSİNİN OKUNMASI

Havva ÖZKAN

YÜKSEK LİSANS

Mimarlık Anabilim Dalı

Haziran-2022
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Havva ÖZKAN tarafından hazırlanan “Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer’le İlişkisinin Okunması” adlı tez çalışması 28/06/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof.Dr. Mine ULUSOY

.....

Danışman

Doç.Dr. Emine YILDIZ KUYRUKÇU

.....

Üye

Doç.Dr. Fatih SEMERCİ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Saadettin Erhan KESEN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Havva ÖZKAN

Tarih:28.06.2022

ÖZET

YÜKSEK LİSANS

AĞA HAN MİMARLIK ÖDÜLLÜ YAPILARIN YER'LE İLİŞKİSİNİN OKUNMASI

Havva ÖZKAN

**Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

Danışman: Doç. Dr. Emine Yıldız Kuyrukçu

2022, 78 Sayfa

Jüri

**Doç. Dr. Emine YILDIZ KUYRUKÇU
Prof.Dr. Mine ULUSOY
Doç.Dr.Fatih SEMERCİ**

“Yer” kavramı mimari tasarımda belirleyici rolü olan tasarımı anlamlı kılan biçimlendirici bir unsurdur. ‘Yer’ fiziki, sosyal, kültürel verileri ile mimarlık için temel bir veri kaynağıdır. Mimari tasarım, yeri ile uyumlu olduğu sürece başarılı sayılmaktadır. Endüstri Döneminin öncesinde ve sonrasında ‘yer’ kavramına yaklaşım farklıdır. Geleneksel dönemlerde insanın yaşam kültürü, faaliyetleri ve üretimi yer ile birliktedir. Ancak Sanayi Devrimiyle üretim biçimlerinin yer’den tümüyle kopması modernleşme sürecini başlatmış olup zaman ve mekân kavramı adeta yok olmuştur. Modern mimarlıkta mimari tasarım, yerel mimariden bağımsız, coğrafi, iklimsel, kültürel bağlılık düşünülmeden tasarlanmaktadır. Bu durum İslam ülkelerinde hem aydınlar, hem de bilinçli mimarlar arasında bir tepkinin oluşmasına neden olmuştur. Batı’ya özenmeyi kader haline getiren davranışları frenleyecek ve mimarları bilinçlendirecek bir çabanın gösterilmesi fikri ortaya atılmıştır. Bu bilinçle ortaya çıkan Ağa Han Mimarlık Ödülleri yerel kültür ve yerel mimarlık bilinciyle ortaya çıkan 1977’den günümüze kadar varlığını devam ettiren prestijli bir ödüldür. Ödül genelde İslam ülkelerinde veya Müslüman topluluğunun fazla olduğu yerlerde İslam kültürünü başarıyla yorumlayan çağdaş tasarımlı, geleneksele sırt çevirmeyen, koruyucu, kucaklayıcı projelere verilmektedir.

Bu tezin hedefi, Ağa Han Mimarlık Ödülü almış projelerin yer ve yerel ile ilişkisini analiz ederek bu ödüllü projelerin ödül almasında etken olan ‘yer’e özgü tasarım ölçütlerini belirlemek ve bu ölçütlerin öncelik sıralamasını yapmaktır.’ Bu kapsamda tezin kavramsal kısmında öncelikle mimari tasarım-yer-yerel ilişkisi tartışılmış, sonrasında çalışmanın ana materyalini oluşturan Ağa Han Mimarlık Ödülleri’nin ortaya çıkış süreci, amacı, seçici ölçütleri ve verilmiş süreci tartışılmıştır. Alan çalışmasında ise günümüz teknolojilerine ve yapıım tekniklerine yakınlığı sebebiyle 2000 yılından günümüze kadar olan süreçte Ağa Han Mimarlık Ödülü alan 10 adet mimari tasarım projesi seçilerek; bu yapıların mimari tasarım süreçleri, jüri raporları, yazılı ve görsel proje dokümanları incelenmiş; yapılar fiziksel, mekânsal, bağlamsal olarak değerlendirilerek bu yapıların ödül almasında etkili olan yer’e özgü tasarım ölçütleri belirlenmiştir. Sonrasında çalışma kapsamında belirlenen mimari tasarım ölçütlerinin öncelik sırasını tespit amaçlı seçilen Ağa Han ödüllü yapılar bu ölçütler ışığında değerlendirilmiş ve genel olarak bu yapıların ödül almasında en etkin öncelikli ölçütler belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Ağa Han Mimarlık ödülleri, Mimari tasarımda yer, Mimari tasarımda yerellik, Ağa Han Mimarlık ödüllü yapıların yer’le ilişkisinin analizi

ABSTRACT

MS THESIS

READING THE RELATIONSHIP OF AĞA HAN ARCHITECTURE AWARDED BUILDINGS WITH THE GROUND Havva ÖZKAN

Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Architecture ABD

Advisor: Doç. Dr. Emine YILDIZ KUYRUKÇU

2022 Year, 78Pages

Jury

Doç. Dr. Emine YILDIZ KUYRUKÇU
Prof.Dr. Mine ULUSOY
Doç.Dr.Fatih SEMERCİ

The concept of “locality” is a formative element, which makes the design holding a determining role as relevant to the architectural design, meaningful. “The locality” is a basic data source for architecture by means of its physical, social, cultural data. The architectural design is deemed as successful depending on its harmony with its locality. The approach towards the concept of “locality” differs before and after the Industrial Period. During traditional periods, the culture of living, activities and production of humankind is correlated with “the locality”. However, the fact that the types of production broke away from the locality triggered the process of modernization fully; and, the concept of time and space almost disappeared. As part of the contemporary architecture, the architectural design is designed free from the local architecture, without giving a thought on geographical, climactic, cultural dependency. This situation gave rise to emergence of reaction among both the intelligentsia and the architects, having an awareness, in the Islamic countries. The idea that an endeavor that will restrain the behavior that turns an aspiration to the West into a fate and that will raise an awareness among the architectures will be made, was brought forward. Aga Han Awards of Architecture that have emerged on the basis of the said awareness is a prestigious award that had appeared on the basis of the awareness of local culture and local architecture, that has continued its existence until today starting from 1977. The said award is usually granted to the projects rendering the Islamic culture with success, holding a contemporary design, not turning its back on the traditional, being protective and inclusive in the Islamic countries or where the Muslim communities are many.

The objective of the present thesis is to analyze the relation of the projects that had been granted Aga Han Award of Architecture with the locality and local, to *identify the criteria of design as relevant to “the locality”* that led the said award-winning projects to receive an award; and, to *conduct the order of priority for the said criteria*. Within this framework, the relation of architectural design-locality-local has been discussed primarily in the conceptual part of the thesis; together with the process of the commencement, the objective, the criteria of selection and the offering process of Aga Han Awards of Architecture, that constitutes the main material of the study, later on. Whereas, as part of the area study, because of their closeness to today’s technologies and production techniques, a selection was made from among the 10 items of projects constituting architectural design that were granted Aga Han Awards of Architecture in the process starting from the year 2000 until today; examination was made of the architectural design processes, the jury reports, the project documents as written and visual; the structures were evaluated from a physical spatial, and contextual angle, and the criteria of design as relevant to the locality, which had an impact on the said structures being granted an award, were identified. Then, Aga Han award-winning structures that had been selected in order to identify the order of priority of the criteria for awarding that had been determined as part of the study were evaluated in the light of the said criteria

and the criteria that are the most efficient and preferential regarding the awarding offered to the said structures on the whole were identified.

Key Words: Aga Han Awards of Architecture, locality in architectural design, localness in architectural design, analysis of the relation of the structures that were granted Aga Han Awards of Architecture with locality.



ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca bana her türlü yardımı ve imkanı sağlayan, desteklerini esirgemeyen, gece gündüz fark etmeksizin tezimle ve benimle ilgilenen çok değerli Sayın hocam Doç. Dr. Emine Yıldız Kuyrukçu'ya çok teşekkür ederim. Hayatım boyunca yaptığım her işte arkamda duran, desteklerini esirgemeyen canım babam Duran Özkan'a, canım annem Satı Özkan'a canım kardeşim Onur Özkan'a ve bu yolda beraber çalıştığım güzel arkadaşlarım Şeyma Nur Ezdemir'e ve Mine Taşkırın'a , beni destekleyen, teşvik eden tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Havva ÖZKAN
KONYA-2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı ve Önemi	3
1.2. Çalışmanın Yöntem ve Kapsamı	4
2.KAYNAK ARAŞTIRMASI	5
3.KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
3.1. Mimari Tasarım-Yer-Yerel İlişkisi	8
3.1.1. Mimari tasarımda yer kavramı ve önemi	8
3.1.2. Mimari tasarımda yerellik.....	13
3.1.2.1. Yerel kültür kavramı	14
3.1.2.2. Yerel mimarlık	17
3.2. Ağa Han Mimarlık Ödülleri.....	18
3.2.1. Ağa Han Kültür Vakfı (The Aga Khan Trust For Culture)	18
3.2.2. Ağa Han Mimarlık Ödülü ve seçici ölçütleri.....	19
3.2.2.1. Ağa Han Mimarlık Ödülü amacı.....	20
3.2.2.2. Ağa Han Mimarlık Ödülü seçici ölçütleri.....	21
3.2.2.3. Ağa Han Mimarlık Ödülleri veriliş süreci	22
4. ALAN ÇALIŞMASI: AĞA HAN MİMARLIK ÖDÜLLÜ YAPILARIN YER'LE İLİŞKİSİNİN ANALİZİ.....	23
4.1. Çalışmanın Yöntemi	23
4.2. Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'le İlişkisinin Analizi ve Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütlerinin Belirlenmesi.....	23
4.2.1. B2 Evi'nin yer'e özgü mimari özellikleri	23
4.2.2. Hollanda Elçiliği'nin yer'e özgü mimari özellikleri.....	26
4.2.3. Köprü Okulu'nun yer'e özgü mimari özellikleri	29
4.2.4. İpekyol Tekstil Fabrikası'nın yer'e özgü mimari özellikleri	30
4.2.5. Müslüman Mezarlığı'nın yer'e özgü mimari özellikleri.....	32

4.2.6. Bait Ur Rouf Cami'nin yer'e özgü mimari özellikleri.....	34
4.2.7. Kardeşlik Merkezi'nin yer'e özgü mimari özellikleri	36
4.2.8. Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi'nin yer'e özgü mimari özellikleri	38
4.2.9. Issam Fares Enstitüsü'nün yer'e özgü mimari özellikleri	40
4.2.10. Filistin Müzesi'nin yer'e özgü mimari özellikleri	42
4.3. Çalışma Kapsamında Belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	44
4.3.1. Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum.....	45
4.3.2. Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	47
4.3.3. Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	48
4.3.4. Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	50
4.3.5. Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	52
4.3.6. Yapı tasarımında manzara yönelimi	53
4.3.7. Yapı tasarımında yerel kültüre uyum.....	54
4.3.8. Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı.....	54
4.3.9. Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	55
4.4. Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütlerinin Öncelik Sırasının Belirlenmesi.....	56
4.4.1. Verilerin analizi	56
4.4.2. Araştırma bulguları ve değerlendirme	66
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	70
6. KAYNAKÇA.....	74
ÖZGEÇMİŞ	79

1. GİRİŞ

Mekân ve Zaman kavramlarının birbiri ile ilişkisi sonucu meydana gelen “Yer” kavramı; Sosyoloji, Antropoloji, Edebiyat, Coğrafya ve Mimarinin ortak ilgi alanı ve araştırma konusu olmuştur. Sözlük anlamına göre yer; “bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân” olarak tariflenmiştir. Çevresel Psikoloji’de ise insan davranışlarının fiziksel içeriğini belirleyen konseptler olarak bütüncül bir perspektifte, yaşama mekânı (Lewin, 1935), davranışsal mekân (Koffka, 1922), davranışsal düzen (Barker, 1968), davranış döngüsü (Perin, 1970) ve ortam (Gump, 1971) olarak belirtilmiştir. Sosyo-psikoloji’de ise Ittelson ve ark. (1974), ‘çevre’ ve ‘obje’leri ayırmakta çevrenin görsel algıdan çok kullanıma dayalı bir olgu olduğunu vurgulamaktadır.

‘Yer’ kavramı mimari tasarımda belirleyici rolü olan, tasarımı anlamlı kılan, biçimlendirici bir unsurdur. ‘Yer’ fiziki, sosyal, kültürel bileşenleri ile mimarlık için temel bir veri kaynağıdır. Mimari tasarım, yeri ile uyumlu olduğu sürece başarılı sayılmaktadır. Yer’in önemini Norberg-Schulz (1980) şöyle özetler: *Mimarlık, bütüncül bir çevrenin görünür kılınmasıdır Genel anlamda bu, yerin ruhunun somutlaştırılması demektir. Mimarlığın görevi anlamlı yerler yaratmaktır. Böylece insanın mesken tutmasını sağlamaktır.* İnsanın varoluşunun temel bileşimi olan bir ‘yer’e ait olma iç güdüsü mimarlık eyleminin başladığı noktada, çevresiyle kurduğu anlamlı ilişkiye işaret etmektedir. İnsan her dönemde ve kültürde nerede olduğunu anlamlandırma çabası içinde olmuştur. Heidegger’e(1971) göre insan iç zorunluluk olarak bir ‘yer’e ait olmak istemektedir. Mimarlık bir çeşit varoluş biçimi olarak kabul edildiğinde ‘yer’ insanın varlığı ekseninde anlamlı bir boyut kazanmaktadır. Mimarlık disiplini insanın yer ile kurduğu ilişkiyi yansıtan bir aracı konumunda olmaktadır.

Mimarlık, asırlar boyunca sabit değerlere hizmet etmiştir. Hep belli kültürlerin taşıyıcısı; insan, kültür, ‘yer’ arasındaki adeta sızdırmaz bütünlüklerin kurucusu ve sürdürücüsü olmuştur. ‘Yer’lerin taşıdığı sabit değerler, mimarlık ürünlerinde somutlaşmış; böylece bağlayıcı, bütünsel çevreler kurulmuştur. Mimari yapılar ‘yer’le başlayıp yer’le birlikte var olmaktadır. ‘Yer’ kavramı mimaride belirleyici rol oynayan ve yapıyı ‘anlamlı’ kılan bir özelliktir. Mimari tasarımın başarılı sayılabilmesi için yeri ile uyumu önemlidir. Yer’ çevresindeki olgularla anlamlı ilişki kurabildiği sürece mimariyle bütünleşebilmektedir (Yıldız Kuyrukçu ve Alkan , 2019).

Endüstri Döneminin öncesinde ve sonrasında yer kavramına yaklaşım farklıdır. Geleneksel dönemlerde insanın yaşam kültürü, faaliyetleri ve üretimi yer ile birliktedir. Ancak Sanayi Devrimiyle üretim biçimlerinin yer'den tümüyle kopması modernleşme sürecini başlatmış olup, zaman ve mekân kavramının yer bağlamından kopması, evrensel bir üslupla yerlerin artık her yer olması ve yersizleşmenin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Küreselleşme sonucu bölgesel sınırlar ortadan kalkmış, çevresel, doğal, kültürel, ulusal değerler yok olmaya başlamıştır. Kendini yerden soyutlayan modern mimarlığın rasyonalist ilkeleri, mimarlığı bütün coğrafyalar üzerinde benzer çözümler ve biçimler ile aynılaştırarak yerle ilişkisini koparmıştır (Yıldız Kuyrukçu, 2018a).

Endüstri Devriminden itibaren, özellikle de 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, insan ve çevresi arasındaki doğal uyumu hiçe sayan ve “doğayı egemenlik altına alma” sloganını benimseyen bir gelişme anlayışı, doğal ortamı sistemli olarak yıkıp yok etmeye yönelmiştir. Kırsal alanlardan kentlere göçler yoğunlaşmış kentte yaşayan nüfus artmış ve gecekondu bölgelerinin oluşturulmasıyla yaşam konforunu olumsuz etkileyen mekanlar oluşturulmuştur. Ülkeler ve şehirler aynılaştırmaya, değişimler hız kazanmaya başlamıştır. Artan nüfus artışı karşısında hazırlıksız olan kentler de düzensiz ve olumsuz gelişmelerin yolu açılmıştır. Çarpık kentleşme ve doğal değerlerin bozulması yaşam kalitesini düşürmüştür. Nüfus yoğunluğu ile artan konut ihtiyacı hızlı bir yapılaşmayı beraberinde getirmiştir. Kentler birbirlerine daha çok benzemeye, daha az özgün olmaya, içerisinde daha az sosyal yaşam alanları barındırmaya ve kimliksizleşmeye başlamıştır.

Sanayileşmenin etkisiyle bilinçsiz ve ruhsuz yapılaşmalar artmış bu durum doğal kaynakların hızla tüketilmesine ve çevre kirliliğinin artmasına neden olmuştur. Modern dünyanın hızlı ve seri üretim amacıyla ortaya koyduğu tekrarlı tipolojiler ve tasarım kalıpları mimarinin tek tipleşmesine, aynılaştırmaya ve bu doğrultuda da yersizleşmeye neden olmuştur. Mimari tasarımlarda yerel veriler saf dışı bırakılmış, kenti biçimlendiren tarihi ve kültürel dokulara saygı duyulmamış, ‘yerellik’, ‘gelenekselcilik’ ve ‘korumacılık’ kavramları önemini yitirmeye başlamıştır. Yer’in kendine has kimliği yok edilmeye çalışılmış, ‘yer’i düzleştiren, basite indirgeyen mimari tasarımlar hızla yayılım göstermiş; yapısal çevrenin yerle bağları coğrafyadan bağımsız anlamlar kazanmıştır.

İslam ve genellikle üçüncü dünya ülkelerinde mimarlık uygulamaları ile kentlerin fiziksel değişimi, estetik düzeyin fakirleşmesi, yapı alanında yetersiz örgütlenmenin

görüntüsü, eskiye kesin bir sırt çevirme, özgün bir yeniye hatta iyi bir taklidi bile gerçekleştirememenin saptanması ve oldukça yaygın hale gelmesi İslam ülkelerinde hem aydınlar, hem de bilinçli mimarlar arasında bir tepkinin oluşmasına ortam oluşturmuştur. Batı'ya özenmeyi bir kader haline getiren davranışları frenleyecek ve mimarların bilinçlenmesini sağlayacak sürekli bir çabanın gösterilme fikri ortaya atılmıştır (Keskin,2000). Ağa Han Mimarlık Ödülleri böyle bir düşüncenin sonucu ortaya çıkmıştır. Ağa Han Mimarlık Ödülleri yer bilinciyle oluşturulmuş olup 1977 yılında Ağa Han tarafından, Müslümanların kayda değer oranda varlık gösterdiği toplulukların yapıları çevrelerindeki mimarlık ve diğer müdahale biçimlerindeki kusursuzluğu tanımak ve desteklemek üzere başlatılmıştır.

Ağa Han Vakfı İslam ülkelerinde mimarlık alanında gelişim gösteren, özgün tasarımlar yapabilen, çözüm odaklı üretici mimarlar yetiştirme; İslam Mimarlığının farklı topluluklar arasında etkinliğini artırma, yapıları İslam Mimarisi kimliği kazandırma amacıyla birçok faaliyette bulunmuştur. Bu faaliyetlerin en önemlisi 1977'den günümüze kadar etkin şekilde devam etmekte olan Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin verilmesi olmuştur. Ödül, her 3 yılda bir İslam ülkelerinde ya da İslam topluluğunun fazla olduğu yerlerde yer bilinciyle ortaya çıkmış; büyük-küçük ölçekli her türlü yapı grubunu içe alan yapıları yer ve kimlik özelliğini yeniden kazandırma, estetik açıdan işlevselleştirme amacıyla etkinliğini sürdürmektedir.

1.1. Tezin Amacı ve Önemi

Modern mimari yaklaşımla beraber mimari tasarımın, yerel mimariden bağımsız, coğrafi, iklimsel, kültürel bağlılığa uzak tasarlanmasına tepki olarak doğan Ağa Han Mimarlık Ödülü'nün misyonu; İslami coğrafyalarda kentsel büyüme, sürdürülebilir gelişmeler, kentlerin altyapılarının iyileştirilmesi, kentsel yaşam kalitesi, sağlıklı çevreler, yaşanabilirlik, kimlik, güç ve çok kültürlülük anahtar kelimeleri ile tarif edilmektedir. 1977 yılından bu yana üç yılda bir verilen ödüller, İslam topluluklarının ihtiyaçlarını belirleme, seçim sürecinde insanların sadece fiziksel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına değil aynı zamanda kültürel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen bir mimarlık misyonuna sahiptir. Yapılan literatür taraması sonucunda Ağa Han Mimarlık Ödülü almış projelerin 'yer' ve 'yerel' ile ilişkisini analiz eden çalışmaya rastlanmamıştır. Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin 'yer' bilinciyle ortaya çıkması beraberinde şu soruyu gündeme getirmektedir : *Ağa Han Mimarlık Ödülü almış projeler, 'yer' ile kurulan*

ilişkide hangi mimari tasarım kriterine öncelik vermektedir? Bu sorudan yola çıkılarak bu tezde Ağa Han Mimarlık Ödülü almış projelerin yer ile ilişkisi analiz edilerek, bu ödüllü projelerin ödül almasında esas olan ‘yer’e özgü tasarım ölçütlerini ve bu ölçütlerin öncelik sıralamasını belirlemek,’ hedeflenmiştir. Elde edilecek verilerin, gelecekte Ağa Han Mimarlık Ödüllerine başvuracak yarışmacı mimarlara ya da bu konuda araştırma yapacak araştırmacılara ışık tutması hedeflenmektedir.

1.2. Çalışmanın Yöntem ve Kapsamı

Tez çalışması kapsamında öncelikle kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda mimarlıkta ‘yer’ kavramı, mimari tasarım- yer- yerel ilişkisi tartışılmıştır. Daha sonra çalışmanın ana materyalini oluşturan “*Ağa Han Mimarlık ödülleri nedir? Hangi hedefler doğrultusunda oluşturulmuştur? Seçici ölçütleri, jüri değerlendirme süreci, ödül verilme süreci nasıldır?*” soruları üzerinden Ağa Han Mimarlık Ödülleri hakkında gerekli ve önemli bilgiler ortaya konulmuştur.

Alan çalışmasında ise günümüz teknolojilerine ve yapım tekniklerine yakınlığı sebebiyle 2000 yılından günümüze kadar olan süreçte Ağa Han Mimarlık Ödülü alan 10 adet mimari tasarım projesi seçilerek, bu yapıların mimari tasarım süreçleri, jüri raporları, yazılı ve görsel proje dokümanları incelenerek; yapılar fiziksel, mekânsal ve bağlamsal olarak değerlendirilmiş ve bu yapıların ödül almasında etkili olan yer’e özgü mimari tasarım ölçütleri belirlenmiştir. Sonrasında bu ölçütlerin öncelik sırasını tespit amaçlı alan çalışmasında seçilen Ağa Han ödüllü yapılar, belirlenen ölçütleri içerme durumuna göre değerlendirilmiştir. Buna göre, Ağa Han ödüllü yapının tasarım yaklaşımının, ölçütü içerdiği durumda “√”, çeşitli koşulları sağladığı ancak ölçüte yönelik doğrudan tanımlar içermediği durumda “kısmen”, tasarım ölçüte yönelik hiçbir karar içermiyorsa “—” işaretleri kullanılmıştır.

Yapıların değerlendirilmesi sonucunda çalışma kapsamında belirlenen ölçütlerden hangilerinin ödüllü yapılarda daha sık rastlandığı belirlenmiştir. Böylece bu yapıların ödül almasında etkin olan yer’le ilişkili mimari tasarım ölçütlerinin öncelik sıralaması genel olarak tespit edilmiştir.

2.KAYNAK ARAŞTIRMASI

Çalışmaya başlamadan önce literatür incelenerek, ‘mimari tasarımda yer kavramı’ ve ‘Ağa Han Mimarlık ödülleri’ ile ilgili çalışmalar analiz edilmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar aşağıda özetlenmiştir:

YAMAÇLI (1997) , Bu tezde ‘yer’ kavramı mimari tasarım ve çevre etkileşimi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda asırlar boyunca içinde yaşadığımız zengin bir tarihi birikime sahip İstanbul Edirnekapı- Fatih- Şehzadebaşı Aksı üzerindeki mekanların tasarım- çevre etkileşimi örneklenerek ‘yer’ kavramının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Deviren (2001) , Bu çalışmada her yapı belli bir arazi de oluşturulduğu için yapıların arazi kavramsallaştırılması ‘mimaride yer’ başlığı altında ele alınmıştır. Mimarlıkta ‘yer’ kavramının nasıl bir kuramsal çerçeveye oturduğu ve mimari tasarım yapılırken tasarımı ne seviyede etkileyebileceği sorgulanmıştır. Çalışmada mimari tasarıma etkin olan ‘yer’e ait mevcutta bulunan kuramsal altyapının uygun bir yöntemle değerlendirilmesi ve elde edilen verilerin, bilgilerin sürekli geliştirilmesi amacıyla uygun bir teorik yapının oluşturulması hedeflenmiştir.

Kaymaz Koca (2005), Bu çalışma günümüzde ‘yer’ ve ‘yer yapma’ kavramlarından hareketle mimarlıkta karşılaşılan sorunları ortadan kaldırmaya yönelik rehber olma amacındadır. İnsanların ‘yer yapma’ isteğine mimarlık ile cevap verilmesi, yer ve mekan kavramlarının farklılıkları, modernizmin sebep olduğu yersizlik, teknolojik gelişmelerle yerellik ve yer’in ruhu kavramlarının önemini yitirmesi üzerinde durulmuştur.

Koçyiğit (2007), Bu tezde Mimarlıkta yersizleşme ve mimarlık ürünlerinin bir yere ait olamama, tekil bir öğeden öteye geçememesi irdelenmiştir. Diğer bir deyişle yer’i oluşturan öğelerin tasarım aşamasında ortadan kaldırılması ve bütünsellikten kopma süreci üzerinde durulmuştur.

Uzunkaya (2014), Çalışmanın amacı yer ve mimarlık ilişkisini anlamlandırmak, yer odaklı tasarım çözümleri üretmek ve yer’in zaman içindeki değişimini irdelemektir. Bunun yansira mimarlıkta yersizlik kavramı ve mimari yapıların oluşumunda yer ile karşılaşılan sorunların tasarıma etkisini ortaya koyma diğer bir amacıdır. Yersizliğe sebep olan gelişimlerin kaynağı araştırılmıştır. Bu çalışma yer odaklı tasarım ölçütlerinin analiz edilmesi ve yer üzerine ortaya atılan düşüncelerin iyi anlaşılabilmesi adına katkı sağlamaktadır.

Seçer (2016), İnsanların düşünce yapısındaki değişimlerin sosyo-ekonomik ve kültürel şartların farklılaşması sonucu değişime uğramıştır. Bu değişim insan – yer ilişkisini

etkilemiş olup mimarlık anlayışını da değiştirmiştir. Yer' özgü değerler önemini yitirmiş, modernleşme çabasıyla birlikte yer'e ait değer kavramları yok sayılmaya başlanmış ve yersizliğin yolu açılmıştır. Yer' e özgü olma kavramı tartışılmaya başlanmıştır. Yer'e ait değerler insan odaklı gelişmekte insan algısı, deneyimi, duygu durumu ve yaşam tarzı birlikte holistik bir bakış ile değerlendirilerek, yerin ve mimarlığın 'öz'ünün anlamsal olarak sorgulanmasında yeni kavrayışlar ortaya koymuştur. Tez, rasyonel düşüncenin gelişimi ile beraber gelişim sürecinde mimarlıkta 'yer' kavramına ait değişen olguların, fenomenolojik bir yaklaşımla sorgulanarak yeniden anlamlandırılmasını amaç edinmektedir.

Yıldız Kuyrukçu (2018a), Çalışma, modern ve postmodern dönemde mimarlığın 'yer'le kurduğu ilişkiyi analiz etmektedir. Mimari tasarım-'yer' ilişkisini doğru kurmanın yani yerin ruhunun somutlaştırılmasının yolu olarak 'Eleştirel Bölgeselciliğin' çözüm olabileceği tezini irdelemektedir. Çalışma kapsamında Eleştirel Bölgeselcilik kavramını geliştiren Kenneth Frampton'ın 1987'lerde söylemleştirdiği 10 maddesi yorumlanarak "bir yapıyı eleştirel rejyonalist-o yer'e (bölgeye) ait" olarak nitelendirebilmenin on üç evrensel ilkesi, dört grup halinde ortaya konulmuştur. Tez çalışmasının asıl amacı bir yapının eleştirel rejyonalist-o yer'e (bölgeye) ait olarak adlandırılabilmesi için hangi ilkelerin etken olduğu ve bu ilkelerin öncelik sıralamasını tespit etmektir.

Can (2018) , Bu çalışmada Mimari fenomenoloji, Modern mimarlığın kartezyen ve soyut mekân algısına karşı, tasarımı 'yer'e özgü, olarak yeniden şekillendirme doğrultusunda yollar arar.Bu çalışma, ODTÜ yerleşkesi ve Mimarlık Fakültesi yapısı üzerinden, 'yer' kavramını araştırır. 'Yer'i meydana getiren tüm bileşenler sorgulanarak fenomenolojik bir değerlendirme yapılır.

Ertürk (2019), Bu çalışmada değişen ihtiyaçlar, sosyal ve ekonomik koşullar sonucu kullanıcıyı ait yer'le yabancılaştıran, yerler arası aynışmayı sağlayan sebepler sonucu ortaya çıkan yersizlik sorunu üzerinde durulmuştur. Mimarlıkta yer olgusunu yeniden gündeme getirmek, tasarımlarda öncülük edecek yer ve yer'in ruhu anlamlandırmaya yönelik yöntemler sentezlenmiştir. Tezin amacı yapılaşma kültüründe yer ve yer'in ruhunu anlamaya yönelik özgün araştırıcısı olan yöntemlerin sentezlendiği yaklaşım önerisi getirmektir.

Keskin (2000) , Bu çalışma kapsamında mimarlık alanında farklı eleştiriler üzerinde durulmuştur. Mimarlıkta herhangi bir yapı, nesne yorumlanırken eleştirmenin bakış açısı, eleştiri tavrı; o nesne veya yapıya özgün olmasına rağmen ortak görüşler, kabuller ortaya çıkabilmektedir. Eleştirilerin ortak kabullerinin araştırma kapsamında

değerlendirilmiştir. Ağa Han Ödüllü Nail Çakırhan evleri hakkında basında ve çeşitli mimarlık dergilerinde çıkan eleştiriler değerlendirilmiştir.

Akpınar (2004), Bu çalışmada Ağa Han Mimarlık ödülleri ortaya çıkışı ve o tarihten günümüze dek değişen özelliklerine eleştirel yaklaşımda bulunulmuştur. Ağa Han Kültür Vakfının ve ödülleri genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Kadyrov(2009), Çalışma kapsamında Ağa Hanlar dönemi ve faaliyetleri ile birlikte günümüzdeki durumları ortaya konulmuştur. İsmaililiği mezhebi tarihçesi, mezhep bölünmeleri incelenip Ağa Han imamlarının hayatları üzerine bilgi verilmiştir. Ağa Han İsmaili imamlarının görüşü, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetleri ele alınmıştır. Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin amaçları tez kapsamında değerlendirilmiştir.

Andaç (2010) Bu çalışmada yerel kimlik-çağdaş mimarlık ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu ilişkide mantıksal bir süreç ile kurulması olgusunu Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin değerlendirme sistemini ve metotları araştırılmıştır. Ödüllü yapılar bu bağlamda analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Günarlan (2017), Ağa İsmaililerini son dört imamının yaşam tarzı, eğitim hayatı ve günümüze dek süregelen çalışmaları ele alınmaktadır. Tez Ağa Han Ailesinin dünyaya, insanlığa, mimarlığa ve pek çok alanda son iki yüz yılda sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda verdikleri katkıları tespit etme amacındadır.

3.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ağa Han Mimarlık Ödülleri yer ve yerel odaklı ödüller olduğu için tezin kavramsal kısmında öncelikle mimari tasarım-yer-yerel ilişkisi tartışılmıştır. Mimari tasarıma başlarken yerel verilerin mimari tasarımda kullanımının önemi ve yerel kültürü meydana getiren öğeler (tarih, kimlik, toplumsal yapı) üzerinde durulmuştur. Daha sonra Ağa Han mimarlık Ödülleri'nin ortaya çıkış süreci, ödülün amacı, seçici ölçütleri ve jürinin projeleri değerlendirme süreci detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

3.1. Mimari Tasarım-Yer-Yerel İlişkisi

Mimari tasarım; kişiler ve kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda her dönemde ve kültürde farklılıklar göstermiştir. Bu farklılık yer ve yerel verilerin, mimarlar tarafından özgün yorumlanması sonucu oluşmuştur. Bu bölümde mimari tasarımda 'yer'in anlam ve önemi ve yerel verilerin mimari tasarımdaki belirleyiciliği tartışılacaktır.

3.1.1. Mimari tasarımda yer kavramı ve önemi

Yer kavramı gündelik hayatta çok sıkça karşılaştığımız ve kolay anlaşılabilir bir kavramdır. Yer'i en basit biçimde üzerine basabildiğimiz zemin veya üzerinde yerleşim alanları oluşturabildiğimiz toprak parçası olarak zihnimizde canlandırabilmekteyiz. Hayatı kavramada ve anlamlandırma yaşamın temelini oluşturan 'yer' kavramı; üzerinde detaylı düşünmeyi gerektiren geniş ve zengin bir anlam boyutuna, değişken içeriğe sahiptir. Hayatın getirdiği tüm zenginlikte ve çeşitlilikte 'yer' kavramı ile karşılaşabiliriz. Yer'in tanımları ve ifade gücü ile ilgilenirken mimarlığın yanı sıra felsefeden, antropolojiden, sosyolojiden, coğrafyadan ve diğer sosyal bilimlerden fayda sağlamak kaçınılmaz bir zorunluluktur (Fırat, 2006). Gündelik dilde yer'in tanımının yapılması ve mekanla ayrımının farkı kritik bir sorun olmamaktadır. Bunun yanı sıra özellikle mimarlık, tarih, felsefe, sosyoloji... vb. bilgi alanlarının literatürlerinde, "yer" kelimesinin anlamının kavranması ve mekanla arasındaki kavramsal farkın bilincinde olunması gerekmektedir (Tuncer Gürkaş ve Barkul, 2012).

Yer kavramı her alanda farklı tanımlamalara olanak vermektedir. Yer kavramının farklı alanlardaki çağrışımlarını açıklamak 'yer'i tanımlama esasında doğru bir yaklaşım olabilmektedir. Antropoloji, insanların var oldukları zamandan bu yana değişen ve

çeşitlenen koşullara nasıl uyum sağladıklarını anlamaya odaklanmıştır. Bunu yaparken de ‘yer’i bir bütün olarak ele almıştır. Kültürel, toplumsal ve biyolojik çeşitlilik ile beraber insanlığı bu bütünlükte değerlendirmektedir. Coğrafyada ‘yer’ kavramı enlem ve boylamlarla birlikte coğrafi konum olarak karşımıza çıkarken, felsefede ise fiziksel gerçeğin deneyiminden uzak olarak varlığını sürdürebilmektedir. Mimarlıkta ise modernizmin getirdiği eleştiriler doğrultusunda ‘yer’ üzerine odaklanan düşünce sistemi geliştirilmiştir. Yer insanların varlığı ve deneyimiyle anlamlandırılıp değerlendirilirken bu durum onun mimarlık için çerçevesini oluşturmayı da güçleştirir. Mimarlıkta ‘yer’ felsefenin aksine kavramsallık ile sınırlı kalmayıp deneyimlerle kimliğimizin şekillendiği, aidiyetlik hissettiğimiz; çevreyle, tarihle, ekonomik koşulların getirdiği yükümlülük ve kültürle bağ kurabildiğimiz bir izdir.

Yer konusu insanoğlunun varoluşundan bu yana üzerinde çalışmalar yapma gereksinimi duyduğu sorunlardan birisi olmuştur. Yaşadığımız dünya ile kurduğu bağ; felsefe, coğrafya, antropoloji, sosyoloji, psikoloji, mimarlık gibi çeşitli disiplinler tarafından farklı açılardan ele alınarak incelenmiştir. Mimarlıkta, modernizmin ve küreselleşmenin de etkisiyle, 20.yy.da bazı kuramcılar, mimari uygulamanın özünü ve mimari yapının yaşamsal özelliklerini ortaya koyabilmek, ‘yer’ ve mimari ürün arasındaki bağlantıyı açıklayabilmek amacıyla yer kavramını gündeme getirmişlerdir. Bu doğrultuda yer’in ruhu kavramı, üzerinde durulması gereken en önemli konulardan birisi haline gelmiştir. Yerin ruhu esas adıyla ‘Genius Loci’, köken olarak Roma döneminde ortaya çıkmış daha sonrasında geliştirilmiş bir kavramdır. Genius Loci Antik Roma inancında her varlıkta olan, kendine has bir özü, koruyucu ruhu ifade etmektedir. Romalılara göre bu koruyucu ruh her ailenin, sanatçının, mesleki toplulukların, sokakların, kentsel ve kırsal her türlü mekanın, insanın; psikolojisini, özelliklerini hatta şansını bile etkileyip onun özünü ve karakteristik değerlerini oluşturmaktadır. Yaşamları boyunca bu koruyucu ruhun insanlara eşlik ettiğini, yaşamın koruyucu ruhla başlayıp bu ruhun kendisinden ayrıldığında yaşamında son bulduğu inancı kabul görmüştür. Geç antik çağda Aurelius Prudentius¹ : *“Kapılara, evlere, ıhcalara, ahırlara dahi koruyucu melek ilişkilendirme eğiliminde olun, ve insanlar her yerin ve kentin her tarafının binlerce koruyucu meleği olduğunu bilsin, böylece hiçbir yer kendi ruhundan mahrum olmak zorunda kalmasin.”* görüşünde bulunmuştur. Genius Loci yani yer’in ruhu yere kimlik özelliği kazandırabilmektedir. Fenomenolojik yaklaşımla yer’in ruhu; yer’in ve üzerinde yaşayan kullanıcıların coğrafya, kentsel planlama, kentsel tasarım, mimarlık, sosyoloji ve

psikoloji gibi alanlara ait çeşitli düşüncelerini gruplayan; o yerin, kullanıcılarının ve yerlilerinin mekân ile ilgili anlam ve algısal ve duygusal boyutta önemini ifade etmektedir. Genius Loci çağdaş kullanımı ile genellikle, bir konumun/ yerin/ mekânın ayırt edici atmosferini temsil etmektedir. Yerin ruhunun önemli bir parçasının çevresel etmenler ve doğal koşullar olduğu söylenebilmektedir. Bu terim modern mimarlıkta tartışma konusu olmuş bazı mimari kuramcılar çeşitli söylemlerde bulunmuştur. Özellikle mimari fenomenolojinin öncü isimlerinden olan mimar Norberg- Schulz'un mesken ve deneyim kavramlarından yola çıkarak eski bir Latin terimi olan 'Genius Loci' kavramını tekrar tartışması ile yer duygusu, yerin ruhu, hafıza- mekân üzerine yapılan çalışmalar artış göstermiştir (Schulz, 1980).

Kavram Martin Heidegger'in 'yer' temelli varoluş felsefesinden esinlenilerek Merleau-Ponty'nin varoluşu beden üzerinden yorumlaması sonucu mimarlık alanında etkisini hissettirmiş ve mimarlık disipliniyle ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Mimarlıkta Norberg-Schulz, Pallasmaa, Zumthor gibi kuramcılar ile mimarlık kalıplarının yeniden sorgulanması sağlanmış, modernizmin mekânları; duygusal, algısal, varoluşsal bağlamlarda eleştirmesine ve genellemelerine karşı, yere özgü bir mimarlık anlayışı geliştirilmeye çalışılmıştır. Literatürde 'Norberg- Schulz öğretisi' olarak da anılmakta olan çalışmalarda doğa- insan- yapı ilişkisine oldukça kapsamlı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır.

Norberg- Schulz genius loci kavramını doğada incelemeye başladığında kavramın kullanıcıyı sarmalayan doğal ortamın özünden ve ruhundan ilham alarak tasarlanmış mimari ürünlere ve yerleşkelere esnetilmesi görüşünde bulunmuştur. Bu görüş mimarlık eğitimleri süresince farklı ortam ve ölçeklerde incelendiğinde, mimari tasarım sürecine olumlu katkı sağlamaktadır. Doğal ve yapı çevreler; içerisinde davetkar olma-dışlanma, yabancılaşma-gelenekselleşme gibi zıtlıklar barındıran mikro evreler olarak kabul edildiğinde bu ortamlardan elde edilen duygusal ve duygusal deneyimler 'yer'lere ve yer'in ruhuna duyarlılık geliştirmektedir. Norberg-Schulz 'yer'i açıklarken analitik ve bilimsel kalıplar üzerinden hareket etmeyip 'yer'in ruhunu ortaya çıkarma amacıyla olmuştur. Norberg-Schulz yer'in ruhu kavramını mimarlık alanına taşıyarak modernizmin getirdiği tektipleşmiş ve kalıplaşmış çözümlerle aidiyetlik duygusu oluşturamayan, fonksiyon ve şemalara bağlı modern mimarlığa eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Schulz'a göre her yerin bir ruhu vardır ve o ruh kullanıcıdan bağımsız olarak her zamanda ve kültürde benliğini ve özünü koruyabilmektedir. Yer'in ruhu

kullanıcısının ona yüklediği anlamlardan bağımsız olarak doğal oluşuyla ‘yer’ ile birliktedir.

Yer kavramı varoluşsal boyutta incelendiğinde niteliksel ve bütünsel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yer’lerin kendine özgü karakteri olduğunu savunan Norberg-Schulz mimarlığın bunu açığa çıkarması gerektiğini; aksi halde kalıplaşmış mimari kuralların yıkılamayacağını ve klişelerle doldurulmuş, anlamdan yoksun bir iş olacağını belirtmiştir. Yer’in ruhunu anlayabilmek için de var olan imkanların zenginliğini ve doğal ortamın şartlarını tanımlamaya çalışır. Anlamli yerler üretmeyi mimarların görevi olarak tanımlayan Schulz; mekanla kurulan iletişim sayesinde önce kullanıcıyı doğal ortamın içine almalı daha sonra bütünlük ve form ile kullanıcıyı serbestçe sarmalamalı görüşündedir.

Schulz’a göre; beş temel olguyu; fiziksel ögeler içermek/ doğa kuvvetlerinin/ ışığın/ zamanın etkisinde bulunmak/ karakteristik özellikler taşımak; paylaşan doğal ve yapılı mekânlar strüktürel ve varoluşsal olarak benzeşmektedirler. Fiziksel ögelerinin biçimleri (iç- dış, alt- üst, ağır- hafif) doğal ve yapılmış yerlere kendilerine has bir ruh kazandırmaktadırlar. Aynı zamanda özümsemiş oldukları doğal çevrelerinin ruhunu yapılı ortamlarına yansıtabilmiş ‘yer’lilerin yerleşkeleri de bir ruh barındırmaktadırlar (Alangoya, 2015). Schulz genel olarak ‘yer’ tanımını şöyle sonuçlandırır: “*Verilmiş bir alan, kendiliğinden tecrübe edilmiş bir bütünlük ve karakteristik yönlerinin analizi ile aydınlatılıp yapılandırılmış olan.*” (Schulz, 1979). Yer temelli ortaya çıkan ürünlerin anlamli, karakterli, çevresiyle bütünleşmiş, gelişimleri ve yenilikleri kucaklayıcı olduğu vurgulanmıştır. Bu kadar önemli olan yer olgusu, geçmiş ile gelecek arasında bağ kurabilen kültürel değerler doğrultusunda mimariyi tanımlayan önemli bir olgudur. Mimari tasarım- ‘yer’ olgusu sürekli bir değişim ve gelişim hareketliliği içerisinde ilerleme göstermektedir. Bu ilerleyiş insanlığın farklı dönemlere adapte olması ile yapısında bazı değişiklikler göstermiştir. Endüstri Devrimine kadar ‘yer’ kavramı birleştirici bir çerçeve içerisinde doğal çevre verileri doğrultusunda biçimlendirilmiştir. Sanayileşme ile birlikte teknik, sosyal ve ekonomik olgular mimarlık alanına yerleşme göstererek yeni fikirler ve ihtiyaçlar ortaya çıkarmıştır. Mimarlık sanayileşmenin getirdiği hızlı yaşam tarzına ayak uydurarak etkileşimde olmuştur. Hızlı yapılaşma ihtiyacı mimari tasarım- yer ilişkisini sağlıklılaştırarak tasarım sürecine etki eden yer’ e özgü koşulları göz ardı etmiştir. Fakat bir mimari ürünün ait olduğu ‘yer’ ve çevreyle ilişkisini tanımlayan etkenlerin irdelenmesi tasarımın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Güncel mimarlık

eğitiminde alınan proje derslerinde tasarımın ilk aşaması çevre analizi ile başlamaktadır. Çevre analizi kapsamında mimari tasarımın oluşumu için belirlenen alanda arazi koşulları, hakim rüzgar yönü, güneşin geliş açısı, çevre doku, tarihi doku ve kullanıcılar arası etkileşim tasarıma şekil veren ana etkenler olmaktadır. Tasarım sürecine ‘yer’ yalnızca bileşenleri ile dahil olmayıp mimariyi tanımlayan bir bütünlüğe de işaret etmektedir. Bu bütünlüğü sağlayan öğeler; fiziksel (topoloji, morfoloji, tipoloji ve arazi şartları), psikolojik (anlam, algı, estetik kaygısı), sosyal (kültürel, yasal, politik değerler) ve zamansal (güncellik ve bellek kavramı) öğeler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Yer’in mimari ile bütünleşebilmesi için tasarım çevresindeki olguların tasarıma yön vermesi ve sürece dahil olması tanımlı mekanlar olgusunu oluşturmaktadır (Eren, 2006).

Tasarımın ‘yer’ ile ilişkisinde kültürel ve toplumsal veriler üzerinden hareket edilmesi gerekliliği her zaman hatırlatılması gereken itici güç olmaktadır. Tasarım sürecinde etkili olan fiziksel koşullar yapının arazi çevresini de içine alarak kentsel biçimlenişlere kadar uzanmaktadır. Fiziksel çevre değişiminin bir parçası olan kentsel morfolojik biçimlenişler; ‘yer’in çevresiyle ilişkisini, bina biçimlerini, çevresel dokuları, malzeme, renk ve ışık olmak üzere pek çok mekânsal ayrıntıyı da içine almaktadır. Tipoloji sürekli bir devinim halinde ilerleyip mimari tasarım üretimi için yeni tip önerileri sunmaktadır. Sunulan öneriler nesnelere bir bütün halinde ele alarak toplumun kültürel, tarihsel, çevresel ve hatta hukuksal özelliklerine dayanak oluşturmaktadır. Bu durum tipoloji ve morfoloji arasında diyalektik ilişki gelişimine katkı sağlar. Mimari tasarım şekillenirken ‘yer’in bu birlikteliği tasarıma yön veren etken olmaktadır. Tasarımın ‘yer’ ile ilişkisinde en önemli etken insan ve toplum etkileşimidir. Kullanıcılar ile ‘yer’ arasında çevreyi algılama noktasında duyuşsal bir ödünçlük vardır. Çevrenin algılanması ve bu algıya ilişkin özel bir yer olması, o yerin kendine özgü bir kimliğinin olmasıyla mümkün olur. ‘Tanımsız yerler’ de ise insan, algıladığı çevreyi kendisiyle içselleştirip, belleğinde bir yer ayıramamakta ve kişi ile çevre arasında bir yabancılaşma, iletişim kuramama, uzaklaşma sorunları ortaya çıkmaktadır.(Eren, 2006)

Tasarımda psikolojik bağlamı oluşturan anlamsal, estetiksel ve algısal biçimlenişlerin doğal çevre içerisinde ele alınması, kent hafızası üzerinde etki yaratan bir derinliğe sahiptir. Bu derinlik zihinsel imgeye dönüştürülerek ‘yer’i algılamada büyük pay sahibi olabilmektedir. Kültürel yapının etkisine bağlı olarak mimari tasarıma katılan anlam ve estetik değerler; tasarımın ait olduğu toplumun psikolojik boyutlarını tasarım sürecine dahil edebilmektedir. Tasarım sürecinde zaman kavramı; bellek ve güncel olma

kavramlarını içerisinde barındırarak hem an'a odaklanma hem de geçmiş ve geleceği kontrol altında tutma niteliğiyle tasarımın 'yer'le ilişkisinde bağlayıcı bir faktör olmaktadır. Tasarımda 'yer' duygusu kişinin algılama kapasitesi, duygu düzeyi ve yaşanan zamanla birlikte gelen özellikler doğrultusunda biçimlenmektedir. Sürekli değişim halinde olan zamansal faktörler, kullanıcının mimari ürünle kurduğu ilişkiyi o 'yer'e özgü kılmaktadır. Tasarımda bellek kavramı geçmişle kurulan ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Tasarımın 'yer' ile ilişkisi kişisel ve toplumsal bellek etkisinde tarihsel sürekliliğin de kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Mimari tasarım sürecinde, bir yapının o 'yer'e ait olabilmesi için içinde bulunduğu zamanın kültürel, teknolojik bileşenleri ile uyum içerisinde yaşanabilir olması gerekmektedir(Eren, 2006).

3.1.2. Mimari tasarımda yerellik

'Yerel' sözcüğü, kelime anlamı olarak yere /yöreye ait olan, yöresel anlamına gelir. Her yörenin kendine özgü iklim, topoğrafya, bitki örtüsü, yeraltı kaynakları gibi coğrafi unsurlarının yanısıra, üretim biçimleri, toplumsal ilişkileri, yaşama alışkanlıkları vardır. Tüm bu bileşenler bir araya geldiklerinde "yerelliği" oluştururlar (Erdem Açıkalin, 2016).

Tekeli (2010) yerellik kavramına iki şekilde değinmiştir. Bunlardan ilki doğal özellikleri ile birlikte içerisinde yer alan yapıların yaşam alanımızı oluşturduğu fiziki çerçeve, ikincisi de bu çevrede var olan topluluktur. Bu toplulukların birbiri ile kurduğu ilişki, coğrafi unsurlar, yerel veriler ve bunların mimarlığa yansımaları o yer'in kimliğini oluşturan yer'i anlamlandıran etmenlerdir. Naciri (2007)' ye göre Yerel Mimari, yerel iklim koşullarını, mevcut yerel malzemeleri, mütevazı yapım teknikleri ve stratejilerini, yaşam tarzlarını, gelenekleri ve belirli bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını harmanlamaktadır.

Geçmişten günümüze mimarlık sürekli bir devinim halinde ilerlemektedir. Dönemler arası farklılıklar oluşsada yerel ihtiyaçlar hep aynı kaldığı için mimarlıkta toplum düzeyinde kabul görmüş nesilden nesile aktarılabilen ortak bir yapı çerçevesinde kalabilmiştir. Aynı mimari dile sahip yapılar kendi içinde benzerlik gösterebilir her toplum kendine ait yerel izleri yapılar üzerinde etkili kılmıştır. Yapılara etki eden yerel dokunuşlar farklı mekânsal deneyime olanak vermektedir Bu doğrultuda yerellik kavramı günümüz mimarisi için zengin bir altyapı oluşturmaktadır.

Tasarım yapılırken en özgün mimar olarak tanımlayabileceğimiz mimarlar özgün yapı tasarımlarını gerçekleştirirken bir şeyler esinlenmesi kaçınılmazdır. Başka bir deyişle mimari ürünün yaratılmasında karar verecek olanların yani başta mimarlar olmak üzere yapı üzerinde etkisini hissettiren mühendis, yatırımcı, yüklenici vb. teknik elemanların çevrelerine, yaşadıkları yörelere, içinde yetiştikleri toplumunun tarihine, kültür değerlerine duyarlı olması gerekir. Özellikle mimar, yerel mimarinin miras bıraktığı her ayrıntıyı bilmeli, onları koruma bilincine erişmiş olmalı ve daha önemlisi onları sevmelidir. Böylece mimarlar tasarımlarında yerel kimliği ön plana çıkaracaktır (Kaftancı, 2003).

3.1.2.1. Yerel kültür kavramı

Mimarlıkta yapının ortaya çıkmasında ‘öz’ kavramı yani ‘yerel kültür’ değinilmesi gereken en önemli kavramdır. Çünkü yapı yaşamdan ve kültürden doğmaktadır. Kültürel ihtiyaçlar yapıyı şekillendirirken yıllar sonra o dönemin toplumu hakkında fikir belirtilmesine katkı sağlar. Yerel kültür toplumsal geleneklerden beslenir ve nesilden nesile aktarılarak süreklilik sağlar (Oliver. (1969), Erdem Açıkalm. (2016).

Mimarlık ortaya çıktığı andan günümüze dek değişim ve gelişim içerisinde olmuştur. Fiziki çevre üzerinde yapılan değişiklikler, o toplumun kültürünün bir yansımasıdır. İnsanların kendi hayatlarını kolaylaştırmak adına kendi düşünsel yapılarını inşa ettikleri binalara, caddelere, bahçelere vb. yerlere yansımaları onların yerel kültürünü ortaya koymaktadır (Erdem Açıkalm, 2016). Mimarlık toplumun birbiriyle etkileşimde bulunarak oluşturduğu yerel kültürün ürünüdür.

Yerel kültür o yörenin tarihi ve toplumsal yapısı ile birleşerek mimarlık ürünlerine kimlik kazandırmaktadır. Günümüzde toplumların yaşadıkları çevreye sahip çıkmaları yerel kültürün bir parçasıdır. Yerel kültürden faydalanmak, hem mimarlığın ‘yer’ ile kurduğu ilişkisini güçlendirecek hem de yaşanılan çevreye bir nitelik kazandıracaktır. Yerel kültürün tarihi geçmişi, toplumsal yapısı ve aidiyetlik uyandıran kimliği mimarlık çerçevesinde birleştirildiğinde ‘yer’ ile sağlam ilişki kurabilen yapılar ortaya çıkmaktadır. Aşağıda yerel kültür’ün ilişkili olduğu ‘tarih’ ‘kimlik’ ve ‘toplumsal yapı’ kavramlarına değinilecektir.

- **Tarih**

Mimarlık, geçmişi koruma çabasında olduğu kadar, onun bugünün gerçeklerine uyarlanması zorunluluğunda da uğraş vermektedir. Tarihi çevrede mimari tasarımın nasıl yapılacağı sorunu bu zorunluluktan kaynaklanmaktadır (Akın, 1992). Tarihi çevrede çağdaş yapı tasarımı farklı özellikte tasarım ilkeleri içermektedir. Tasarımda tarihi dokunun belirleyici ana etken olduğu, yeni uygulama ile tarihi dokunun uyum gerekliliği üzerine yoğunlaşmış yaklaşımlar sergilenmelidir (Kapubağlı, 2004). Bu yaklaşımlar *'kentlerimizde ruhu olmayan kimliksiz çevrelerin yaratıldığı gözlemlendikçe, tarihi yapı geleneğinin nasıl yaşatılacağı, özgün sosyal yaşamın nasıl korunacağı ve sürdürülebilir bir kentsel çevrenin nasıl oluşturulabileceğine yönelik arayışlara'* da cevap verebilmektedir (Karakul, 2009). Tarihi çevrede yeni tasarımlar oluşturulurken eski ve yeni bütünleşmesi gerçekleştirilmez. Tasarım, tarihi dokunun verileri doğrultusunda oluşturulduğunda; geçmiş ile bağ kuran 'yer' de, tarihi çevre dokusuyla uyum içinde var olabilir.

Tarihi dokunun hakim olduğu 'yer' de tasarım yapmak tarihi dokunun tasarım üzerinde daha etkin rol oynamasını gerektirmektedir. Tarihi çevrede gerçekleştirilen tasarımın başarılı sayılabilmesi için gerekli bazı şartlar, araştırmalar neticesinde elde edilmiştir. *'Bu şartlar; tasarım alanının tarihi ve coğrafyası ile bağlantı kurmak, ulaşım aksları ile bağlantı kurmak, önemli manzara ve perspektiflere saygılı olmak, tarihi çevrenin ölçeğine saygılı olmak, mevcut binalardaki gibi kaliteli malzeme kullanmak, çağın gereklerine göre yeni doku ve kentsel görünüm oluşturmak olarak sıralanabilir'* (Golding, 2001). Tasarım, tarihi dokunun verileri doğrultusunda oluşturulduğunda; geçmiş ile bağ kuran 'yer' de, tarihi çevre dokusuyla uyum içinde var olabilir.

Schulz (1978) tarihi çevrede yeni yapı tasarımını şu şekilde özetlemiştir: *'tarihi çevrede yeni yapı dolayısıyla mimari tasarım bir yer problemidir ve bu yer soyut mekan kavramından farklıdır. İnsanın varlığı bir boşluk içinde gelişmez, devamlı olarak farklılaşan çevre içinde olgunlaşır. Bundan dolayı yeni yapı tasarlamak demek mevcut çevreye saygı ve anlayış ile yaklaşmak demektir. Eğer yapılacak olan yeni binaları varolan mimari çevreye uyarlamaktan söz ediyorsak, bu yerin niteliğini yeniden elde etmek ve böylece insanlara kaybolmuş bir etkiyi yakalamada yardımcı olmak amacımız olmalıdır. Fakat unutulmaması gerekir ki "mekanın ruhu" nu sağlayabilmek için daima yeni yorumlara gereksinim vardır'* (Hacıoğlu,2010).

- **Kimlik**

Kimlik kavramı, herhangi bir canlıyı veya objeyi, görsel, işitsel ve benzeri değerlerle algılama biçiminde diğerlerinden ayırarak, kendine özgün hale getirme olgusudur. Bu anlamda kimlik, herhangi bir canlı veya objeler arasındaki eşitliği tariflemek için değil, teklik, bireysellik ve özgün olma halini ifade etmek için kullanılmalıdır (Heidegger, 2002). Farklı coğrafi konumlardaki medeniyetlerin kültürel ve tarihsel yapılanması, özgün kimlik durumlarını meydana getirmektedir. Mimari kimlik, tasarımcı ve kullanıcı tarafından belirleyici özellikler ile tanımlanmaktadır. Mimari kimlik; mobilyaların, dekorasyonun, yapı formlarının, kamusal alanların, sanatın, peyzajın ve diğer insan eli ile tasarlanmış ve yapılmış fiziksel izlerin, görünüm ve kullanım aracılığı ile anlam üretmesidir.

Mimari yapılar kendi kimlik özellikleri ile değerlendirilebileceği gibi doğal ve yapay çevreden meydana gelen çevresel kimlik içerisinde de değerlendirilmelidir. Doğal çevre kendini meydana getiren unsurlarla etkileşim halinde kalarak yapay çevreyi meydana getirir. Yapay çevre ve bu çevrede meydana gelen mimarlık ürünleri dönemin toplumsal değerlerini, tarihi yapısını ve kültürünü yansıtmaktadır (Öçal, 2008).

Mimari kimlik; imar durumları, mimari üsluplar, kullanılan malzeme çeşitliliği ve yapım teknolojilerinin kaynaştırılması ile meydana gelmektedir. Bir yapı tasarlanırken bölgenin topoğrafyası, kültürel değerleri, bölgenin sunduğu doğal verilere dikkate alınmalıdır.

- **Toplumsal Yapı**

Toplumların yaşadığı mimari ortamlar onların etnik yapısını yansıtır. Bölgenin kültürel yapısının ve gelişmişlik düzeyinin dışavurumudur. Toplumsal yapı bu noktada mimarlığın yol göstericisi ve yapımcısı olmaktadır. Bireylerin kültür ve kimliğinin oluşmasında, geçmişin günümüze taşınmasında en önemli etkidir. Bu noktada toplumsal yapı mimarlığı etkilemektedir.

Tüm dünya kentlerinde mekân ve çevre bağlamında yaşanan ortak sorunlar (kimlik, aidiyet, göç, çevresel sorunlar, ticarileşme vb.) karşısındaki değişen toplum yapısı, mimari tasarım sürecinde karmaşık ve çok katmanlı boyutlarda olmaktadır. Mimari, kentsel tasarım alanında sosyalleşme faktörü, kültürel çeşitlilik ve yerellik

tartışmaları bu bağlamda zorunlu olarak mimarlığın toplum yapısını desteklemektedir. Farklı bir deyişle, mimari/kentsel tasarım ve yapılı çevre alanında toplum fikrinin yeniden üretilebilmesi, tasarımın etkin bir faktörü olarak değerlendirilmesi, bu bağlamda yeni yaklaşımların ve toplum ile ilişkisi güçlü bir mimarlık ve tasarım fikrinin desteklenmesi süreciyle karşı karşıyayız.

3.1.2.2. Yerel mimarlık

Yerel mimari ortaya çıkarılan yapılara kültürel bir karakteristik kazandırmayı ön planda tutmaktadır. Belirli bölgelerde inşa edilen yapıların tasarımında o bölgede yaşayan halkın sahip olduğu kültürel, doğal, dini ve milli kavramlarını çağrıştıran imgeler kullanılır. Mimarlık tarihine bakıldığında, mimarinin ortaya koyduğu ürünlerle bir toplumun genel kültür mirasını en net ifade eden alan olduğunu görülür. Yerel mimari kavramı, ‘Belli bir yöreye ait malzemelerin yerel ihtiyaçlar doğrultusunda yerel gelenekleri ve kültür ile harmanlanmasına dayanan yapılı bir ortam’ olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yapıların ortaya çıktığı bölgelerle ekonomik, kültürel, maddi ve sosyal ilişkiler kurmasında da etkin rol oynamaktadır. Yerel mimarlık doğayı içine alarak iklimle ve topoğrafya ile entegre olarak coğrafi bölgelerle uyumlu olmasıyla ilişkilendirilebilir. Yerel mimariyi oluşturan yerel verileri; yerle ilgili olan, yere ait, yöresel olarak tanımlanabilir. Bu durumda ‘yerel veri’ derken, bir yere ait fiziksel ve kültürel verilerin tümü kastedilmektedir. ‘Yerel mimarlık’ söylemi ise ‘geleneksel-vernaküler mimarlık’ ile aynı anlamı taşımakta olup, bir yörenin kendine özgü mimari biçimlenme dili anlamında kullanılmıştır (Eroğlu, 2017).

Mimarlıkta oluşturulan yapıların bir ‘yer’e ait olabilmesi için o ‘yer’in yerel mimari özelliklerini üzerinde taşıması gereklidir. Yerel mimarlığı başlıca; yerel mimari elemanların kullanımı, yapının uygulama aşamasında yerel yapım teknikleri ile oluşturulması, yapının biçim dilinin karmaşadan uzak sade olması ve yapıda kullanıcı ihtiyacına karşılık veren fonksiyonların dışa yansıtılması özellikleri oluşturmaktadır. Ayrıca konut tasarımında direkt fiziksel olarak etkili yerel mimari karakter, yapı kalıp dili gibi geleneksel yöntemler de yerel mimarlığı oluşturan etmenler olarak ele alınabilir.

Mimari tasarımın zaman ve ‘yer’e göre değişmekte ve gelişmektedir. Bu değişim ve gelişim doğal yaşam koşullarına göre değerlendirildiğinde yerel mimarilerde; yerleşimin temel tasarım kararlarının genetik/kalıtsal bilgi olduğu söylenebilir.

Dolayısıyla bu bilginin her türlü yerel mimari ürünün oluşumunda belirleyici olan temel kararlarda, nesilden nesile aktarıldığı fikri oluşabilir.

3.2. Ağa Han Mimarlık Ödülleri

Bu bölümde, Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin ortaya çıkış süreci, amacı ve işleyiş süreci hakkında bilgi verilecektir.

3.2.1. Ağa Han Kültür Vakfı (The Aga Khan Trust For Culture)

Ağa Han Kültür Vakfı (The Aga Khan Trust for Culture) resmi olarak kuruluş tarihi 1988 yılı olarak bilinmektedir. Vakıf 1977 yılında kurulan Ağa Han Mimarlık Ödülü'nün devamı niteliğinde; genişletilmiş, daha kapsamlı örgütlenmiş, yeniden yapılanması durumunda kurulmuş bir vakıftır. İsviçre'nin Cenevre kenti vakfın merkezidir. Bir gruba ya da cemaate bağlı olmadan hayırsever statüde oluşturulan vakıf, Ağa Han Kalkınma Ağı bünyesinde faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Ağa Han Kültür Vakfı tarihi kentlerin fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik olarak yeniden canlandırılması, geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapan bir kuruluştur.

Ağa Han Gelişim Ağı, halk sağlığı ve koruyucu hizmetleri, yuvadan üniversiteye, eğitim, riskli yatırımlar, kooperatif, bankacılık, sigortacılık, sanayi ve turizm alanlarını kapsamaktadır. Üniversiteden sağlık hizmetlerine kadar geniş bir yelpazede yer alan bu sistem şüphesiz dünya üzerinde söz sahibi bazı büyük kurumların organizasyon şemasını hatırlatır. Misyonerlik benzeri de değerlendirilebilecek bu kurumsal yapı aslında İslam geleneğinde pek yaygınlık göstermemektedir. Geleneksel İslam düzeninde izlerine sıkça rastlanılan dinsel ve sosyal servislerin birleşmesi sadece yerel halka hitap ederken, Ağa Han Gelişim Ağı ve onun altındaki kurumlar; Ağa Han Kültür Vakfı ve Ağa Han Mimarlık Ödülü bugün yalnızca kendi kimliğini oluşturan İsmaililer'in yaşadığı yerleşimlere değil, tüm İslam toplumlarına hizmet götürmeye çalışır (Erkarlan, 2001). Ağa Han Kültür Vakfı mimarlık mesleğini geliştirme amacıyla Mimarlık ödülleri dışında dört faaliyet alanında da etkinlik göstermekte ve bu faaliyetler şu şekilde belirtilmektedir;

- İslam Mimarlığı Programı
- Toplumsal Eğitim ve İletişim
- Tarihsel Kentler Koruma Programı

- İslam Mimarlığı Programı

3.2.2. Ağa Han Mimarlık Ödülü ve seçici ölçütleri

Ağa Han İsmailileri'nin lideri Kerim Ağa Han farklı İslam ülkelerinde yaptığı gezdiği sırasında gittiği ülkenin tarihini, kültürünü araştırmış; mimari alanda gelişimine ve yapılaşmasına katkı vermiştir. Bunları yaparken zihninde çeşitli sorular dolaşmış ve kendine dert edindiği yeni bir konu gündeme getirmiştir. *'Acaba bu yaptığım yapılar kültür, gelenek ve İslam ruhu açısından doğru bir şekilde işlevlerini yerine getirebiliyor mu? Yoksa onlar bizim geleneğimizden gelen kavramların ürünü olmayıp gelişmiş ülkelerin kavramlarından mı yola çıkıyorlardı?'* gibi birçok soru üzerine zihnini yormaya başlamıştır. Bu sorular doğrultusunda uzmanlarla toplantılar yapmış, fikir alışverişini içerisinde bulunmuş ve şu soru ortaya çıkmış: *'Acaba insanları şimdiye kadar yapılmış olanlardan daha değişimini daha geniş görüşlüsünü yapmaya ne teşvik eder?'* Bu soruya yanıt olan teşvik edici metot olarak kabul edilen Ağa Han Mimarlık Ödülleri, uluslararası kapsamlı olarak ortaya çıkmıştır. 1977 yılında Cenevre merkezli Ağa Han Mimarlık Ödüllerini kurmuştur (Keskin, 2000)

1977 yılından bu yana İslam mimarlık dünyasında etkinlik göstererek, kurumlaşma aşamasına gelen Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin ana ilkesi: İslam ve genellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde ya da Müslüman topluluğun sayıca fazla olduğu yerlerde mimarlık uygulamaları ve kentlerin fiziksel değişmesi; ürkütücü bir kargaşanın, çok fakir bir estetik düzeyin ve yapı alanında yetersiz örgütlenmenin görüntüsünü oluşturmaktaydı. Birkaç mimarın doyurucu olabilme çabası ya da uluslararası pazardan ithal edilmiş, tektip ve aynışmış yapılar bu kargaşalığı ve çirkinliğin örtbas edilmesine olanak vermemekle birlikte 'yer' ve kimlik ile ilgili yeni sorunlar doğurmuştur. Eskiye kesin bir sırt çevirmenin, fakat yerine değil, özgün bir yeniyi hatta iyi bir taklidi bile gerçekleştirememenin saptanması ve oldukça yaygın hale gelmesi İslam ülkelerinde hem aydınlar hem de bilinçli mimarlar arasında bir tepkinin oluşmasına ortam oluşturmuştur. Batı'ya özenmeyi sürekli hale getiren davranışları frenleyecek ve mimarların bilincini rahatsız edecek sürekli bir yenilenme ve özgünlük arayışı amacıyla çaba gösterilmesi, bu ortamda bir eylem programı olarak önerilebilirdi. Ağa Han Mimarlık Ödülleri böyle bir düşüncenin sonucu oluşturulmuştur (Kuban, 1983).

3.2.2.1. Ağa Han Mimarlık Ödülü amacı

Ağa Han Mimarlık Ödülü, 1977 yılında Ağa Han ailesi tarafından, Müslümanların kayda değer oranda varlık gösterdiği toplulukların yapıları çevrelerindeki mimarlık ve diğer müdahale biçimindeki kusursuzluğu tanımak ve desteklemek üzere başlatılmıştır. Ödül her üç yılda bir verilmektedir. Günümüz yapıları çevresine etki eden, İslam kültürünü başarıyla yorumlayan çağdaş tasarım, sosyal konut, toplumsal gelişim, restorasyon, yeniden kullanım ve bölgesel koruma projelerini kapsayan; tarihi doku ve çevreyle uyumlu, mütevazı, küçük ölçekli projelerden büyük komplekslere kadar tüm yapı tiplerini kapsamaktadır. Mimari yapıların sadece fiziksel, sosyal, ekonomik ihtiyaçlara cevap veren yapılar değil aynı zamanda kültürel miras ile uyumlu olmasına dikkat edilir. Ödül; altyapı ve ulaşım girişimleri, dini mekanlar, kırsal alanlarda geliştirme, konut projeleri, endüstriyel tesisler ve çalışma alanları, eğitim ve sağlık yerleşkeleri, yeni şehirler, kentsel koruma ve terkedilmiş endüstri bölgelerinin yeniden kullanımı gibi şehir ve bölge düzeyindeki tüm planlama projeleri desteklenmektedir. Ağa Han Mimarlık Ödülü, sadece mimarları değil, projenin uygulanmasında katkısı olan belediyeler, müteahhitler, müşteriler, ustalar ve mühendisleri de desteklemektedir.

Ödülün kapsamı birçok mimarlık ödülünden farklı olarak- çamur ve bambudan yapılmış yenilikçi okullardan, son derece teknolojik “yeşil” yapılara kadar sadece mimari kusursuzluk gösteren değil, aynı zamanda yaşam kalitesini de yükselten, doğal kaynakları verileri sağlıklı kullanan projeleri değerlendirir. Ödülün amacı şöyle tanımlanmıştır: “Ödülün amacı, mimarlık mesleğinde ve ilgili meslek dallarında İslâm Kültürünün canlılığının daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve 20. yüzyıla uygun bir mimariyi desteklemektedir. Mimarî mükemmeliyeti sağlayan, sosyal, ekonomik, teknik ve çevresel etkenleri karşılayan projeler göz önünde tutulur. Ödül, kullanıcının işlevsel ve kültürel gereksinmelerine cevap vermek üzere yerel kaynak ve girişimleri yaratıcı bir şekilde (yenilik getirerek) kullanan ve İslâm dünyasının gelişimine öncülük edebilecek projelere özel bir dikkat göstermektedir” (Hasol, 1983). 2001 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülleri’nde asli jüri üyeliği yapmış olan Doğan Hasol, ödülün değerlendirme süreciyle ilgili dört noktanın kriter olarak jüriye sunulduğunu belirtmiştir. Bunlardan ilki mimarlık aracılığıyla sosyal konut gibi yoksulların gereksinimlerini belirlemek, ikinci olarak çağdaş toplumlarda insanlar için değerli olan yapıların ve mekanların korunması,

üçüncüsü iklime, var olan kaynaklara ve kültürel törelere uygun yanıtlar bulma gereksinmesinden yola çıkarak iklime ve var olan kaynaklara duyarlılık, son olarak ise çağdaş mimarlık ve çevre tasarımındaki başarılar ve yeniliklerdir (Hasol, 2001).

Ağa Han Mimarlık Ödülleri, İslam toplumunun gelişmeye doğru önünü açmayı, on üçüncü yüzyıldan bu yana geri kalmışlık ile özdeşleştirilen imgesini değiştirmek için gerekli entelektüel kanalları harekete geçirmeyi hedeflemektedir (Erkarlan,2001).

Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin arkasındaki ideolojiyi Süha Özkan (2007); *“kültürel sürekliliği yeniden değerlendirmek ve geçmişle geleceği bir araya getirecek bir çağdaş mimarlık söylemi kurmak, kurgulamak”* olarak özetlemiştir. ‘Ağa Han Ödülü’nün işleyiş modeli, kurallar koyarak akademik bir ekol ya da misyon olmak yerine, belirlenmiş değerlerle sürekli ‘olumlu’ örnekler üretilmesi üzerine kuruludur. Kısacası Ağa Han Ödülü’nün bir yasası yoktur, onun yerine geçen 108 projede oluşan bir örnekler bütünü vardır. Bu projelerin edinme yöntemiyle kurumun yönetim yapısında ilginç bir kuvvetler ayrımı ilkesi barındırır (Özkan, 2008).

3.2.2.2. Ağa Han Mimarlık Ödülü seçici ölçütleri

- ✓ Yapı ödül dönemi itibari ile min 2, max 12 yıllık ömre sahip olmalı, 2 yıldır kullanılıyor olmalı,
- ✓ Tercihen bir İslam ülkesinde yapılmalı ya da Müslüman topluluğun yaşadığı bir yerde olmalı,
- ✓ Yapı, İslam mimarlığı mirasından esinlenerek, bu mirasa saygılı bir tavırla tasarlanmış olmalıdır.
- ✓ Yerel kaynaklarla birlikte uygun teknoloji kullanımı
- ✓ Yalnızca insanların fiziksel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan değil, aynı zamanda kültürel beklentilerini harekete geçiren ve bunlara yanıt veren yapılar olmalıdır.
- ✓ Başka yerlerde benzer çabalara ilham vermesi muhtemel projelere dikkat edilir.

3.2.2.3. Ağa Han Mimarlık Ödülleri verilmiş süreci

Ağa Han Mimarlık ödülleri sürecinde İslam ülkelerinde ya da Müslüman topluluğu bünyesinde barındıran diğer ülkelerde nominatör adı verilen pek çok sayıda aday göstericiler bulunmaktadır. Ağa Han Mimarlık Ödülleri kapsamında önemli olan projeler değil yapıtlardır. Nominatörlerde kendi ülkelerindeki projesi, düşünceleri ve ya uygulama aşamasındaki yapıları değil bitmiş ve kullanımda olan yapıtları aday gösterebilmektedir. Yapının oluşumuna katkı veren mimar, mühendis, işveren, yapı sahibi ve ustalara kadar çok geniş bir yelpazeyi içermektedir. Aday projeler ödül sekreterliğine bildirildikten sonra Cenevre'deki merkez ofiste belgelenir. Ağa Han Mimarlık Ödülleri ofisi genel sekreter başkanlığında çalışmakta olup ödül başkanı olan Ağa Han ile birlikte farklı ülkelerden seçilmiş yönetim kurulu üyeleri ile birlikte çalışmaktadır. Proje sunumları için uygunluk kriterlerini belirlemek, ortaya çıkan önceliklere ve sorunlara yanıt olarak tematik yön sağlamak ve ödülün geleceği için planlar geliştirmek üzere her döngüde yeni bir komite oluşturulur. Yönlendirme komitesi, her bir Ödül döngüsü için ana jürinin seçilmesi ve atanmasından ve Ödül'ün uluslararası seminerler, konferanslar, sergiler ve yayınlar programından sorumludur (Anonim, 2021c).

Yönetim kurulu her ödül döngüsü sürecinde farklı jüri üyeleri seçerek büyük jüri oluşturur. Ödül verme süresi bu jüriye devredilir. Ağa Han Mimarlık Ödülleri jürisi değişik coğrafyalardan seçilmiş disiplinler arası (mimar, sanatçı, sosyolog) bir jüridir (Hasol, 2007). Bu güne kadar yapılan Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nde jüri olan isimlerin arasında Peter Eisenman, Frank Gehry, Kenzo Tange, Zaha Hadid, Charles Correa, Jean Nouvel, Arata Isozaki, Alvaro Siza, Fumikio Maki gibi alanında öne çıkan isimler yer almaktadır (Ağa Han, 2020). Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nde Jürisinde Batılı yıldız mimarlarda yaygın olarak yer almaktadır. Jüriye sunulan yapılar değerlendirildikten sonra bir kısmı kısa listeye alınır. Kısa liste tanım olarak yerinde gezilecek, görülecek, incelenecek projelerin listesini ifade etmektedir. Mimarlardan oluşan teknik uzmanlar ekibi kısa listede yer alan projeleri yerinde inceleyip hem mimarın, hem kullanıcının hem de işverenin görüşleri doğrultusunda raporlar hazırlayarak jüriye sunar. Bu çalışmadan sonra her teknik ekip üyesi incelemiş olduğu projeyi jüri karşısında savunur. Bağımsız jüri değerlendirmeleri sonucunda ödülü kazanan projeler belirlenir. Ödül fonu jüri tarafından seçilen projelere takdim edilir.

4. ALAN ÇALIŞMASI: AĞA HAN MİMARLIK ÖDÜLLÜ YAPILARIN YER'LE İLİŞKİSİNİN ANALİZİ

4.1. Çalışmanın Yöntemi

Bu tezin hedefi Ağa Han Mimarlık Ödülü almış yapıların 'yer' ile ilişkisi analiz ederek, bu yapıları ödül almasında etken olan yer'e özgü mimari tasarım ölçütlerini belirlemek ve bu ölçütler arası öncelik sıralaması yapmaktır. Bu amaçla alan çalışmasında günümüz teknolojilerine yakın olması ve güncel olması nedeniyle 2000 – 2022 Ağa Han Ödül döneminden ödül alan 10 adet mimari tasarım projesi seçilmiştir. Bu projelerin tasarım süreçleri, jüri raporları, proje dokümanları okunarak, projeler fiziksel, mekânsal ve bağlamsal olarak değerlendirilmiş bu yapıların ödül almasında etkili olan yer'e özgü mimari tasarım ölçütleri belirlenmiştir. Sonrasında çalışma kapsamında belirlenen ölçütlerin öncelik sırasını tespit amaçlı ölçütler tablo haline getirilmiş ve seçilen 10 adet Ağa Han Ödüllü mimari tasarım projesi bu ölçütler tablosundaki her bir ölçütü içerme durumuna göre değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda yapıların tasarımında sık rastlanan öncelikli yer ve yerele özgü ölçütler belirlenmiştir.

4.2. Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'le İlişkisinin Analizi ve Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütlerinin Belirlenmesi

4.2.1. B2 Evi'nin yer'e özgü mimari özellikleri

B2 Evi 2002-2004 Ağa Han Mimarlık ödül döngüsünde ödül almış Çanakkale'nin Büyükhüsün Köyü'nde tasarlanmış bir yapıdır. Mimar Han Tümertekin tarafından Selman ve Süha Bilal isimli iki kardeşin yazlık evi olarak, 400 m² bir alanda tasarlanan yapının inşası, 2001 yılında tamamlanmıştır. B2 Evi, Çanakkale'nin Büyükhüsün Köyü'nde sakin ve doğa ile iç içe bir yerde, köyün özgün peyzajını ve manzarasını kullanarak tasarlanmıştır. B2 Evi tasarlanırken bulunduğu 'yer' deki coğrafyanın yerel verileri dikkate alınmıştır. Yapı bu ilkeler doğrultusunda eğimli bir araziye kurulmuş bir yazlık ev olmaktan çıkarak, **bulunduğu toprakların geçmişini ve kültürünü** yansıtan bir mimari ürüne dönüşmüştür (Resim 4.1).



Resim 4.1 B2 Evi genel görünümü (Akdn, 2021)

Topoğrafyanın eğimine uygun olarak konumlandırılan ev sade ve minimalist bir formdadır. Yalın kare prizma formuyla ve modern tasarımı ile çevredeki geleneksel köy evlerinden mimari olarak farklı bir dil ortaya koymaktadır. Ancak köy evlerinden tamamen kopuk bir mimarisi bulunmamaktadır. Evin yapımında **yerel malzemeler ve yerel yapım teknikleri** kullanılmış ve böylece köy mimarisi ile ortak bir dil oluşturulmuştur (Resim 4.2).



Resim 4.2 B2 Evi'nin topoğrafyaya uyumu (Akdn, 2021)

B2 Evi'nin **sade formu** hem strüktürde hem de iç mekan tasarımında devamlılık göstermektedir. Yapı zemin+1 şekilde yerden yükseltilmiştir. Zemin katında büyük bir oturma odası, üst katta ise iki adet yatak odası bulunacak şekilde bir tasarıma sahiptir. Katlar arası sirkülasyon için yapının dışına konumlandırılmış bir merdiven tercih edilmiştir. Yapının mekânsal örgütlenmesi genel olarak yarı-açık mekanlar oluşturarak ve bu mekanlara temel ihtiyaçların giderilmesi için gerekli hacimleri konumlandırılması ile gerçekleştirilmiştir. Sade ve anlaşılır bir fonksiyon izlenmiştir (Resim 4.3).



Resim 4.3 B2 Evi iç mekanından görüntüler (Akdn, 2021)

B2 Evi'nin çevresi ile kurduğu sağlam ilişki tasarıma özgünlük katmaktadır. Bulunduğu 'yer'e ait olma hedefindeki B2 Evi, oluşturulduğu **arazinin doğası ve bitki örtüsü ile bütünleşmektedir**. Yapıda kullanılan büyük pencereler **manzara deneyimine** imkan vermekte ve **doğal ışıktan** fayda sağlamaktadır (Resim 4.4). Yapı, mimarisi ile kullanıcıların yalnızca doğayı ve doğa manzarasını izlemesini değil, onların doğanın bir parçası olmasını sağlama hedefindedir. Topoğrafyanın sağladığı eğim üzerine kurulan yapı, yerel köy evleri gibi çevresi duvarlar ile örülmemiştir. Bu sayede yapının çevresi ile doğrudan ilişki içerisinde olması sağlanmış, evin dış dünya ile etkileşimi güçlü ve geçirgen tutulmuştur.



Resim 4. B2 Evi doğal ışık kullanımı ve manzara deneyimi (Akdn, 2021)

Yapıyı oluşturan sade tasarım anlayışı, strüktürde de devamlılık göstermiştir. **Yerel teknoloji ve yerel malzemeler** ile inşa edilmiştir. Binanın doğu ve batı cepheleri yığma taş duvarı çevreleyen iki betonarme yapı elemanından oluşmaktadır. Bu taşıyıcı sistem kurgusu çatı seviyesine kadar devam ederek süreklilik oluşturulmuştur (Resim 4.5). B2 evi konumu itibariyle yamaçta yer alan köylerden daha alçaktadır. Bu durum çatının kolay algılanmasını ve çatı tasarımının önem kazanmasını sağlamaktadır. Yapının tasarımı yapılırken merdiven, evin dışında konumlandırılmıştır. Bunun sonucunda iç mekânın boşluklu olması durumu taşıyıcılara müdahale gerektirmiştir. Taşıyıcıları köşeye çekilerek tek seferde dokuz metrelik açıklık geçilmiştir (Yıldız Kuyrukçu, 2018b).



Resim 4.5 B2 Evi yerel malzeme kullanımı ve yığma taş sistemi (Akdn, 2021)

2002-2004 Ağa Han Mimarlık ödül jürisi B2 Evi için, “B2 Evi, tasarımı iyilik ve mükemmeliğin yarattığı hissi somutlaştırdığı için ödül almaya layık görülmüştür. Yapı, üzerinde bulunduğu coğrafyaya, çevresindeki evlere ve peyzaja saygı duyan ve içinde bulunduğu toplumun bir parçası olan yeni ve özgün bir tasarımıdır. Ev sade ve sık tasarımı ile tek başına varolabilmektedir. Yeni yapılacak olan yapılara da açık ve sade tasarımı ile örnek teşkil ederek aynı kültürde yapılaşmaya ışık tutmaktadır. Geniş bir mimari zenginliği bireysel arzularla birleştirerek içerisindeki yaşam ve aktiviteler ile birlikte düşünüldüğünde davetkar bir yapı olmaktadır. Toplumun önemli bir parçası olan özel bir mekan kimliğine kavuşmaktadır.” yorumunda bulunmuştur.

4.2.2. Hollanda Elçiliği'nin yer'e özgü mimari özellikleri

Hollanda Elçiliği 2005-2007 Ağa Han Mimarlık ödül döngüsünde ödül almış bir yapıdır. Hollanda Kraliyet Büyükelçiliği kompleksi, **yoğun bir okaliptüs korusu içinde**, Addis Ababa'nın güney eteklerinde kentsel yayılmanın ortasında 55 000 m² alanda tasarlanmıştır.

Tasarıma başlayan mimarlar Dick Van Gameren ve Bjarne Mastenbroek'in yol gösterici ilkesi, çalışan bir elçiliğin işlevsel gereksinimlerini ele alırken **arazi topografyasını korumak ve bunlara saygı duymak olmuştur. Mevcut kontur çizgilerini korumaya, bitki örtüsünü ve doğal yaşamı rahatsız etmemeye özen göstermişlerdir** (Resim 4.6).



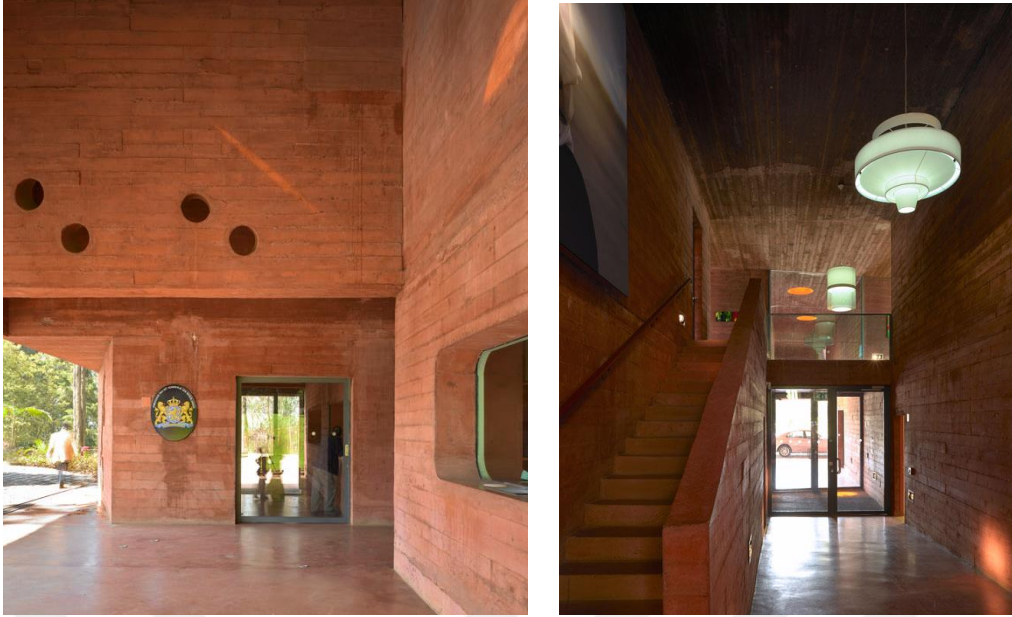
Resim 4.6 Hollanda Elçiliği'nin genel görünümü ve topoğrafyaya uyumu (Akdn, 2021)

Hollandalı mimarlar tasarıma başlarken **“Binolar bizim için çevre ve peyzajdan daha az önemlidir, çünkü peyzaj (doğal çevre) ev sahibidir, bina konuktur”** görüşünden yola çıkarak çok sade bir düzende tasarım oluşturulmuştur. Yapı, Etiyopya'daki **doğa ve bitki örtüsüne duyarlı** bir yaklaşım oluşturma amacındadır. Yatay yönde uzatılmış formda olan ana bina, doğu-batı eksenini boyunca eğimli araziye kesmektedir. Bu sayede **insan ölçeğine uygun**, bir tasarım oluşturulmuştur. Bina araba yolu ile iki kısma ayrılmış olup, büyükelçilik konutu ve konsolosluk yapısından oluşmaktadır (Resim 4.7).



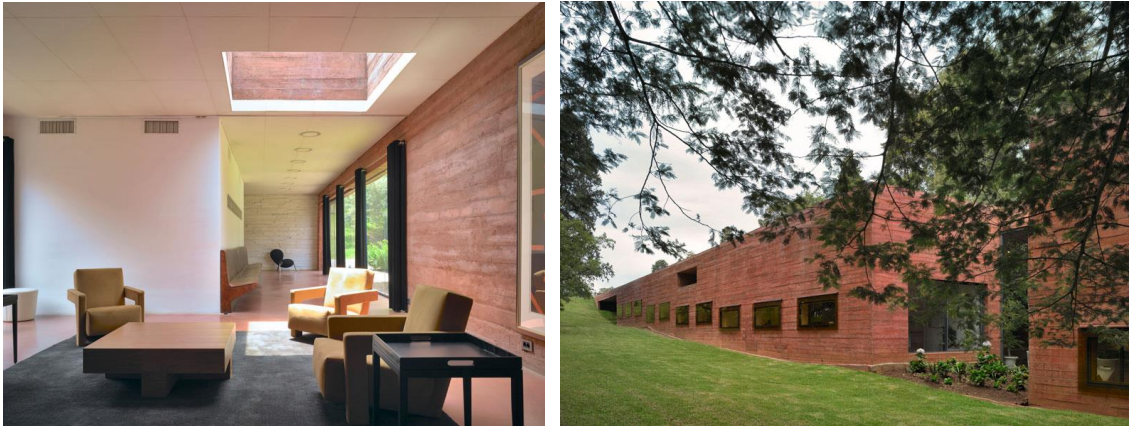
Resim 4.7 Hollanda Elçiliği'nin peyzaja uyumu ve insan ölçeği ilişkisi (Akdn, 2021)

Yapıda Etiyopyada yaygın olarak bulunan ve tek **yerel inşaat malzemesi toprakla aynı kırmızı renkte işlenmemiş beton** kullanılmıştır. İç kaplamalar Etiyopya taşı ve ahşap ile dizayn edilmiştir. Duvarlar, zeminler ve tavanlar, Etiyopya toprağı ile aynı kırmızı rengine sahiptir. **Etiyopya'nın kayalara oyulmuş yerel mimarisini anımsatan mağara benzeri bir etki yaratmaktadır** (Resim 4.8).



Resim 4.8 Hollanda Elçiliği yerel malzeme kullanımı (Akdn, 2021)

Doğal ışık bu projede son derece önemli bir tasarım verisidir. Dikkatli bir şekilde boyutlandırılmış pencere, teras ve derin tavan pencereleri, doğrudan gün ışığı almaktadır. Ayrıca **manzaraya yönelim** yapı tasarımında önemli bir faktördür. Yapı bulunduğu ‘yer’in topoğrafyasıyla bütünleşmiştir. Yapı doğayla bütünleşme, yerel malzemeyi yorumlayarak kullanma gibi tasarım ilkeleri bakımından zengin bir mimari duyarlılığa sahiptir (Resim 4.9).



Resim 4.9 Hollanda Elçiliği'nin doğal ışık kullanımı ve doğayla uyumu (Akdn, 2021)

4.2.3. Köprü Okulu'nun yer'e özgü mimari özellikleri

Köprü Okulu 2008-2010 Ağa Han Mimarlık ödül döngüsünde ödül almış bir yapıdır. Çin de bulunan Xiashi köyü 'nün ortasından geçen küçük nehrin her iki yakasını birleştirmektedir. 240 m² alanda Li Xiaodong mimarlık ofisi tarafından tasarlanmış olup, 2008 yılında inşası tamamlanmıştır.

Yapı, canlılığını yitirmekte olan köyün sosyal, kültürel ihtiyaçlarını karşılayan bulunduğu toplumu bütünleştirme amacıyla inşa edilmiştir. **Tasarımın ana konsepti, eski bir topluluğu ve geleneksel bir kültürü canlandırmak amaçlı, yerele saygılı çağdaş bir yapı ortaya koymaktır.** Bu proje mimarlığı sosyal sürdürülebilirlikle birleştiren bulunduğu 'yer'i başarılı bir şekilde canlandıran bir tasarımdır (Resim 4.10).



Resim 4.10 Köprü Okulu'ndan genel görünüm (Akdn, 2021)

Yapı, geleneksele atıfta bulunan küçük ve modern bir projedir. Yapı strüktürü başarılı bir şekilde kullanmış olup bitki örtüsüyle bütünleşmektedir. Aynı zamanda nehir üzerinde süzülen hafif, lineer bir heykel olarak iki masif formlu tarihi yapıya eşlik etmeyi başarmış ve çevre dokuya uyum sağlamıştır. Yapı çevresel kaygılara duyarlılık göstermiş tasarımında **yerel malzemeler** kullanmıştır. **Yapı çevre dokuya ve doğaya saygılı bir yaklaşım gösteren, sade bir forma sahiptir** (Resim 4.11).



Resim 4.11 Köprü Okulu'nun çevre dokuya uyumu (Akdn, 2021)

Yapı; okul işlevlerini karşılayan hacimleri içerisinde barındıran, aralarındaki boşlukla dere boyunca uzanan iki çelik kafesten oluşmaktadır. barındırmaktadır. 2 köy arasında bulunan dere boyunca uzanan iki çelik kafesten oluşmaktadır. Yapıya asılmış şekilde yapının altından geçen geçen köy halkının kullanması için bir yaya köprüsü mevcuttur. Bir halk kütüphanesi, iki sınıfı bulunmaktadır. Okulun iki ucu açılarak, dış mekandaki kamusal alanlarla bütünleşik açık platformlar yaratılarak yapının dışarı ile bağlantısı güçlendirilmiştir (Resim 4.12). Köprü Okulu bütünleştirici hedefine ulaşarak birçok katmanda birlik sağlamayı başarmıştır.



Resim 4.12 Köprü Okulu'nun iç mekan ve dış mekan bağlantısı (Akdn, 2021)

4.2.4. İpekyol Tekstil Fabrikası'nın yer'e özgü mimari özellikleri

İpekyol Tekstil Fabrikası 2008-2010 Ağa Han Mimarlık ödül döngüsü içerisinde ödül almış bir yapıdır. Mimar Emre Arolat tarafından 20 000 m² alanda Edirne'de tasarlanmıştır. 2006 yılında inşası tamamlanmış olup tekstil üretimi için özel olarak tasarlanmış bir tesistir. Uzun ince formda düz bir araziye yatay yerleşim yapılmıştır (Resim 4.13)



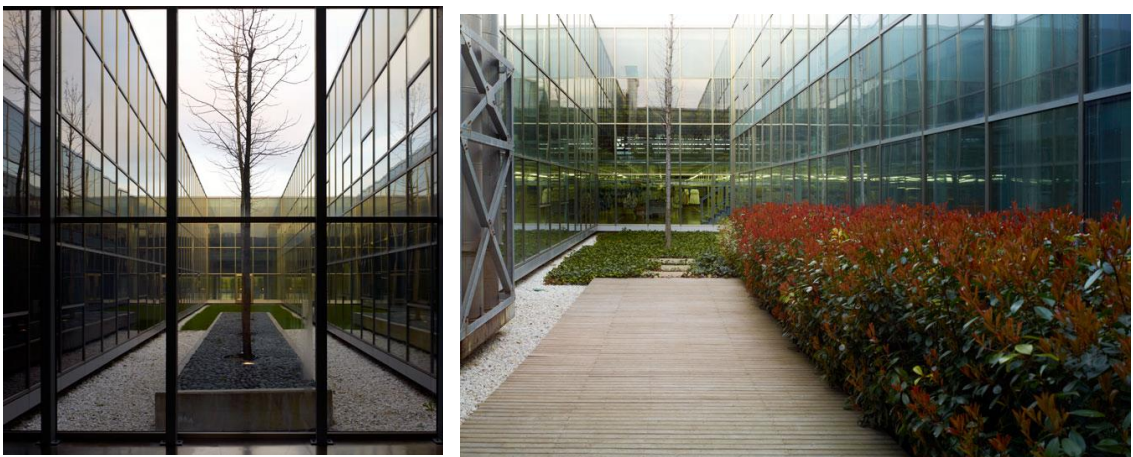
Resim 4.13 İpekyol Tekstil Fabrikası'nın genel görünümü (Akdn, 2021)

İpekyol Tekstil Fabrikası **yenilikçi ve çağdaş tasarımı** ile U şeklinde bir forma sahiptir. Tasarımda sürdürülebilir ilkeler doğrultusunda azaltılmış enerji tüketimi ve geliştirilmiş ısı performans üzerine odaklanılmıştır. Yapının ana bileşenlerini, betonarme düşey taşıyıcılar üzerine çelik strüktürlü hafif örtü ve cephelerdeki kaset sistemi oluşturmaktadır (Resim 4.14).



Resim 4.14 İpekyol Tekstil Fabrikası'nın çağdaş cephe tasarımı (Akdn, 2021)

Yapıda yüksek tavanlı ve iç avlulu çözümler ile gün ışığından ve doğal havalandırmadan max fayda sağlanmıştır. Şeffaf çerçeveler ile mekânsal bir bütünlük ve süreklilik sağlanmıştır. Yapı içerisinde **peyzaj ve doğal ışıkla** kullanılarak rekreasyon alanları oluşturulmuştur (Resim4.15). **İşlevsel verimlilik**, kullanıcı odaklı tasarım ile birleştirilerek çalışma alanları keyifli bir hale getirilmiştir. İpekyol Tekstil Fabrikası akıllıca bir tasarımın daha yüksek üretkenlik ve kar oranları sağlayabilmesinin yanı sıra arazi boyunca akıp giden bir formla nasıl yinelenebilir **bir plana sahip, daha temiz ve verimli bir çalışma alanı yaratabildiğini göstermektedir.**



Resim 4.15 İpekyol Tekstil Fabrikası'nın peyzaj ve doğal ışık kullanımı (Akdn, 2021)

4.2.5. Müslüman Mezarlığı'nın yer'e özgü mimari özellikleri

Müslüman mezarlığı Altach, Avusturya da bulunan 2011-2013 Ağa Han Mimarlık ödül döngüsü içerisinde ödül almış bir yapıdır. Yapının tasarımı sanatçı Azra Aksamija ve mimar Bernardo Bader'dir. 8415 m2 alanda tasarlanan yapının inşası 2011 yılında tamamlanmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında yoğun işçi göçü yaşanmış ve gelen işçiler burayı kendilerine yurt edinmiştir. Bu doğrultuda müslüman nüfusta artarak bölgede müslüman kültürü yayılmaya başlamıştır. Bireyler yaşamları son bulduğunda, kendi dininin getirdiği esaslar doğrultusunda defnedilmek istemiştir. Müslüman mezarlığı bu istek ve ihtiyaç doğrultusunda oluşturulmuştur.

2003 yılında Avusturyada yaşayan Müslümanlar için ikinci bir mezarlık oluşturulması fikri kabul görmüştür. Değerlendirmeler sonucunda, tasarımın ana hedefi İslam dininin getirdiği tevazu gereği faydacı, sade ve bilinçli olarak seçilen semboller ile **çevredeki peyzajla bütünleşen** açık ve düzenli bir tesis inşa etmek olmuştur (Resim 4.16).



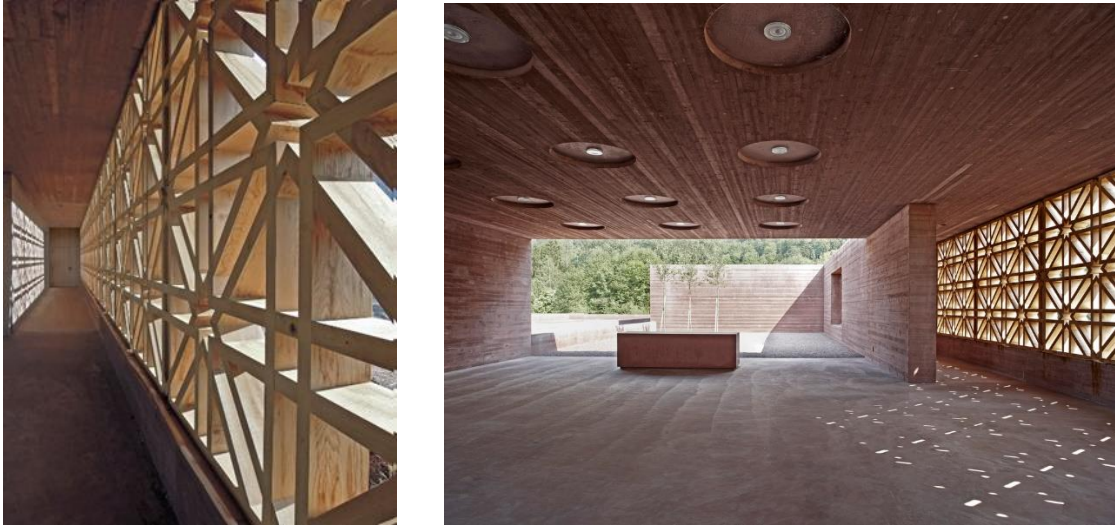
Resim 4.16 Müslüman Mezarlığı'nın genel görünümü ve topoğrafyaya yerleşimi (Akdn, 2021)

Mimar, tasarıma başlarken ilhamını cennet bahçelerinden aldığını söylemiştir. Yapı bahçesi oluşturulurken duvarlarla çevredeki boş araziden ayrılmıştır. Ancak duvar boyutları düşük tutularak yapının **çevre doku ile bütünlük** göstermesine dikkat edilmiştir. Dış avluda kullanılan duvarlar iç avluda da devamlılık göstermiş olup mekânsal süreklilik ve malzeme sürekliliği sağlanmıştır. Yapıda kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan beş adet mezar odası, toplanma odası, dua odası ve abdest odaları bulunmaktadır (Resim 4.17).



Resim 4.17 Müslüman Mezarlığı'nın çevre doku ile ilişkisi (Akdn, 2021)

Mezarlığın ana girişi dış duvarla bağlantılı olacak şekilde tasarlanmıştır. Ziyaretçiler cemaat mekanında, girişte duvar içerisine yerleştirilmiş aralıkta bulunan meşe ağacından yapılmış sekizgen yıldızlardan oluşan geometrik İslami desenlerdeki ahşap kafeslerle karşılanmaktadır. İslam dininde Allah her şeyin üstünde sayıldığı için herhangi bir resim veya figür tasvir edilmemiştir. **Yapı genel olarak sade bir iç mekan kurgusuyla İslam kültürüne yakınlık göstermektedir.** Kullanılan süslemelerde Allah'ın bağışlayıcılığı ifade edilmiştir (Resim4.18).



Resim 4.18 Müslüman Mezarlığı'nda yerel kültürün yorumlanarak kullanımı (Akdn, 2021)

Dua odasında yerel biçim ve malzeme özellikleri başarılı bir şekilde birleştirilerek **yerel kültüre atıfta bulunmaktadır.** Kible ve mihrap, ahşap padavra adı verilen bölgede üretilen **yerel yapı malzemesi** kullanılarak oluşturulmuştur. **İslam kültürünün sembolleri ve üç boyutlu figürleri iç mekan süslemeleri olarak kullanılmıştır.** Mihrap **geleneksel cami mimarisine** uyumlu olarak konumlandırılmıştır (Resim 4.19).

Dua odasında ahşap padavralar pencereye dik açılı olarak yerleştirilmiştir. Bu şekilde yapılan uygulama ile yapı içerisinde dış mekanı algılama imkanı tanınmış ve **manzara**

etkisi yaratılmıştır. Padavralar güneşe karşı korumada ışık kırıcı olarak kullanılmasının yanında ölüm sonrasına açılacak bir kapı hissi uyandırmaktadır (Resim 4.19).



Resim 4.19 Müslüman Mezarlığı'nda yerel malzeme ve doğal ışık kullanımı (Akdn, 2021)

Tasarımda etkili olan Bader mimarları ve sanatçı Aksamija, İslam kültürünü Avrupa peyzajı ile bütünleştirip; sekizgen yıldızı, yapının konumlandığı 'yer'de üretilen ve **yerel malzeme olan meşeden yaparak sanat ve gün ışığının etkileşimini başarıyla uygulamışlardır.** Gün ışığı yapı içerisinde tasarımı oluşturan önemli parametrelerden biri olmuştur. Çünkü ışık (Ah-nur) Allah'ın 99 isminden biridir ve Allah ile iletişim kurmanın en iyi örneğidir. Yapı basit, minimalist ve şiirsel bir tarzda **insanı ezmeyen ölçeği ile doğayla bütünleşebilmeyi başarmış ödüllü yapı örneklerinden biridir.**

4.2.6. Bait Ur Rouf Cami'nin yer'e özgü mimari özellikleri

Bait Ur Rouf Cami Bangladeş/Dakka da bulunan 2014-2016 Ağa Han Mimarlık ödül döngüsü içerisinde ödül almış bir yapıdır. Marina Tabassum Architects tarafından her geçen gün yoğunluğu artan bir mahallede 754 m² alanda tasarlanmış olup, 2012 yılında inşası tamamlanmıştır (Resim 4.20).

Sufia Khatun eşinin ve yakınlarının vefatı ardından sahip olduğu arazisinin bir kısmını cami yaptırmak üzere bağışlamıştır. İlk olarak geçici bir mescit yapısı inşa edilmiş sonrasında onun da vefatı üzerine ninesinin vasiyetini ve hayalini devralan mimar torunu Marina Tabassum, caminin hem tasarımcısı, hem işvereni, hem de yüklenicisi olmuştur.



Resim 4.20 Bait Ur Rouf Cami'nin genel görünümü (Akdn, 2021)

Bait Ur Rouf cami **geleneksel yöntemlerle inşa edilen**, saltanat döneminden esinlenen çağdaş bir projedir. Bangladeş'in başkenti Dakka da kalabalık bir mahallede inşa edilmiştir. Yapı arsa sınırına paralel biçimde yerden yükseltilmiştir. Yapılan yükseltme işlemi kible ile 13 derece açı yaptığından plan şemasında değişiklik yapılmasını zorunlu kılmıştır. Formu Kare plan içerisine yerleştirilen silindirik hacimli ibadet mekânı ile oluşturulmuştur. Kare bir zemine yerleştirilen silindir hacmin kibleye göre döndürülmesi ile oluşan ara açıklıklar ışık avluları olarak değerlendirilmiştir (Resim 4.21). Cami yerden yükseltilmiş kaide üzerinde oturtularak **iklimsel şartların getirdiği afetlerden korunmuş** ve yoğun sokak hareketinden uzaklaştırılarak dinlenme alanı olarak kullanmaya elverişli planda tasarlanmıştır (Resim 4.21).



Resim 4.21 Bait Ur Rouf Cami'de iklimsel faktörlerin kullanımı (Akdn, 2021)

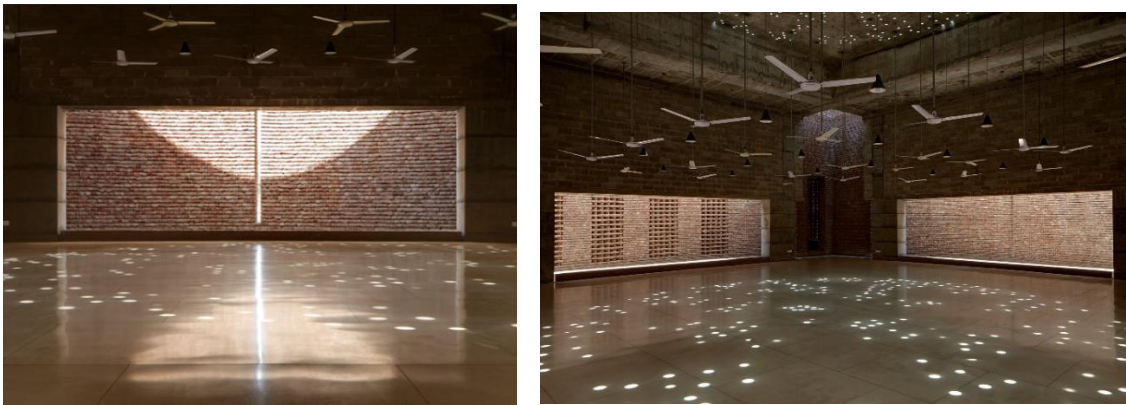
Yapı boşluklu yerleştirilmiş pişmiş toprak tuğlalar ile oluşturulmuştur. Tuğlaların içinde ve dışında boşluklar bırakılarak geçmişin dini mimarisine atıfta bulunan, nefes alan serin ve havadar cami mekânı oluşturulmuştur. Kare plan içerisine yerleştirilen silindirik hacim içerisinde ibadet mekanları yerleştirilmiştir. Bu yerleşim şekli ile kare ve silindir arasında kalan boşluklar hava ve ışığın içeri girmesini sağlayan tuğlalı küçük ışık avluları

olarak değerlendirilmektedir. Çatıdaki ışıklıklardan inen **doğal ışık**, mekanın gün boyunca aydınlık kalmasını sağlamıştır. Yapıda form ve fonksiyon sadeliğinden kaynaklı, **insan ve çevre ölçeğine uyum** sağlanmaktadır (Resim 4.22).



Resim 4.22 Bait Ur Rouf Cami’de doğal ışığın iç mekanda kullanımı (Akdn, 2021)

Doğal ışık, yapıda yönlendirme faktörü olarak değerlendirilmiştir. Doğal ışık, ibadethanenin duvarındaki geniş bir açıklıktan görülebilen silindirik **yerel malzeme** olan tuğla duvardaki dikey bir yarıkla içeri alınmakta ve kibleyi belirtme amacıyla kullanılmaktadır. Silindir ve kare hacim arasında kalan boşlukların yanı sıra, çatıda rastgele açılan açıklıklardan süzülen gün ışığı, ibadet mekanının zeminini desenler ile aydınlatmaktadır (Resim 4.23).



Resim 4.23 Bait Ur Rouf Cami’nin iç mekanında doğal ışık ve yerel malzeme kullanımı (Akdn, 2021)

4.2.7. Kardeşlik Merkezi’nin yer’e özgü mimari özellikleri

Kardeşlik Merkezi Bangladeş/ Gaibandha’da bulunan 2014-2016 Ağa Han Mimarlık Ödülleri ödül döngüsü içerisinde ödül almış bir yapıdır.



Resim 4.24 Kardeşlik Merkezi genel görünümü (Akdn, 2021)

Kardeşlik Merkezi sel ve deprem riski yüksek bir alanda tasarlanmıştır. Merkezin inşa edildiği alanda tarımsal faaliyetler yoğun yapılmaktadır. Fakat toprak yapısı çok gevşek olduğu için taşıma kapasitesi düşüktür. Bangladeş yoğun yağışın görüldüğü bir iklim tipine sahip olmakta olup, yılın 10 ayı yağışlı geçmektedir. Bölgede etkili olan muson yağmurları ve ülkede bulunan akarsular sebebi ile su taşkınları ve sellere sık rastlanmaktadır. **Yapının tasarımında tüm iklimsel veriler göz önüne alınmış olup** sel ve taşkınlardan korunmak için su tahliye sistemiyle beraber toprak dolgusu yapılmıştır. Yağmur ve su akıntılarının toplanıp fazlasının balıkçılık faaliyetinde kullanımı amacıyla havuzlar oluşturulmuştur. Yapının üzeri ekolojik açıdan insan ve çevre üzerinde faydaları bulunan yeşil çatı ile kapatılmıştır. Yapı bu sayede **topoğrafya ile bütünlük sağlayabilmiş**, yeşil çatısı ve minimalist formu ile **insan ölçeğine ve çevre dokuya uyum sağlayabilmiştir** (Resim 4.25).



Resim 4.25 Kardeşlik Merkezi'nin topoğrafyaya uyumu ve insan ölçeği ilişkisi (Akdn, 2021)

Yapı yerel malzeme olan kırmızı tuğlalar kullanılarak yerel iş gücü ile inşa edilmiştir. Kullanılan yerel tuğlalar MÖ 3. yüzyıldan kalan Mahasthangahr'ın - Bangladeş'te bulunan en eski kentsel arkeolojik alan- manastır estetiğinden etkilenerek kalıntılarının hatırasıyla canlı bir harabelerin yankısı olarak **yerel tarihini** anımsatmaktadır. Yapıda iç ve dış mekanda aynı yerel malzemeler kullanılmış olup form

ve fonksiyon devamlığı sağlanmış ve bir bütünlük oluşturulmuştur. Yapı elemanlarının betonarme olduğu binada ahşap ve taş malzemeler de kullanılmıştır (Resim 4.26).



Resim 4.26 Kardeşlik Merkezi'nde iç mekan malzeme kullanımı (Akdn, 2021)

Yapıyı oluşturan mekanlarda yer yer geniş açıklıklar kullanılarak **doğal aydınlatma ve havalandırma** sağlanmıştır. Kardeşlik Merkezi kısıtlı ekonomiyle ülkedeki düşük gelirli kesimi bir araya getirirken; yerel malzeme, ışık ve gölgenin zarif birleşimini cömertçe sunabilmektedir (Resim 4.27).



Resim 4.27 Kardeşlik Merkezi'nin iç mekanında doğal ışık kullanımı (Akdn, 2021)

4.2.8. Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi'nin yer'e özgü mimari özellikleri

Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi Pekin'de bulunan 2014-2016 Ağa Han Mimarlık ödül döngüsü içerisinde ödül almış bir yapıdır. ZAO Architecture tarafından 190 m² alanda tasarlanan yapı 2014 yılında tamamlanmıştır.

Pekin'in Yasak Şehir'ine ve Tiananmen Meydanı'na yaklaşık 1 kilometre uzaklıkta, mahallenin camiye yakın konumlanmış avlularından birinde yer alan yapı, Cha'er Hutongda değişen zaman içinde değer kaybedip yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya kalan avlulu yerleşim bölgesini yeniden canlandırma ve **yerel kültürü yeniden yaşatma**

amacıyla ortaya çıkmıştır. 500 yıllık tarihe sahip olan ve önceleri tapınak olarak kullanılan avlu 1950'lerde konut işlevini edinmiştir. ZAO Architecture bu **tarihi birikimin yeniden işlevlendirip**, oyun alanları tasarlayarak, çocukların kullanıma açmıştır (Resim 4.28).



Resim 4.28 Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi'nin eski ve yeni görünümü (Akdn, 2021)

Avlulu yerleşim bölgesi çok sayıda farklı ailenin olduğu, dağınık bir birliktelikle yaşam kültürünü oluşturmaktadır. Yapı konut görevi üstlendiği zamanlarda her aile farklı bir dokunuş yaparak mutfak nişleri eklemiştir. Tasarım oluşturulurken bu ek dokunuşlar **yerel kültür özellikleri ve yerel mimari yeniden işlevlendirilerek** tarihin bir katmanı ve Pekin'in gündelik yaşamının mekanlaşması olarak simgeleşmiştir (Resim 4.29).



Resim 4.29 Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi'nin doğayla bütünleşmesi (Akdn, 2021)

9 metrekarelik ve kontrplaktan yapılan çocuk kütüphanesi, var olan bir yapının beşik çatısının altında **çevre dokuya hükmedici değil onunla uyum sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.** Mavi gri tuğladan yapılmış eski mutfak eklentileri 6 metrekarelik minyatür sanat alanına dönüştürülmüştür. Yapının yanından çıkan merdivenler ile altında konumlandığı dişbudak ağacının dallarına yapraklarına dokunma, hissetme ve inceleme fırsatı sunarak, kullanıcıları yapı içerisine almaktadır.

Yapı tasarımı **peyzaja saygı ön plana çıkmış olup doğayı içine alan mekanlar insan ölçeği gözetilerek oluşturulmuştur.** Yapının yanında yükselen merdivenler, dişbudak ağacının dallarına dokunma ve hissetme fırsatı sunmaktadır (Resim 4.30).



Resim 4.30 Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi peyzaj kullanımı ve insan ölçeği ilişkisi (Akdn, 2021)

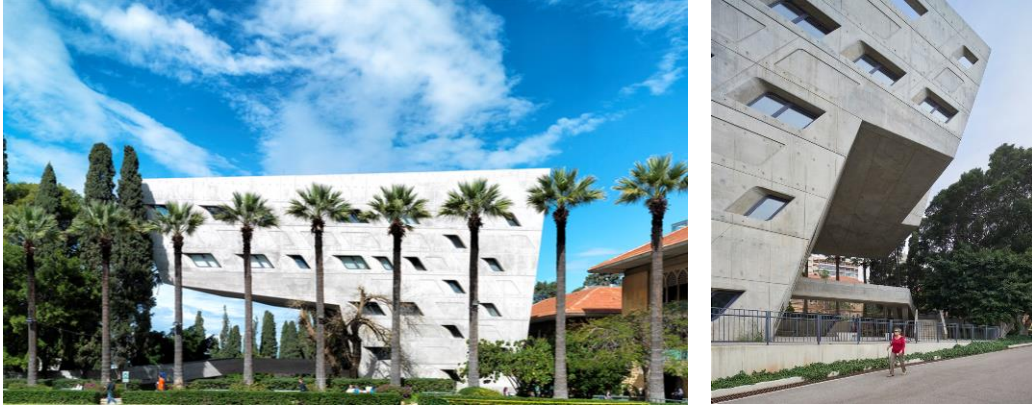
Hutong Çocuk Kütüphanesi tarihinde yer alan avlulu yaşamın sağladığı toplumsal birlikteliği yeniden ortaya çıkarma amacıyla tasarlanmış olup, okul sonrası bir çocuğun gelip nişe yerleşerek kitap okuyabileceği, bir çatıya tırmanıp oturabileceği, onun gibi sokağı kullanan diğer insanlarla iletişim kurabilme imkanı sunan bir kamusal alan yaratılmıştır.

4.2.9. Issam Fares Enstitüsü'nün yer'e özgü mimari özellikleri

Issam Fares Enstitüsü Beyrut/Lübnan da bulunan 2014-2016 Ağa Han Mimarlık Ödülleri ödül döngüsü içerisinde ödül almış bir yapıdır. Zaha Hadid Architects tarafından Beyrut Amerikan Üniversitesi kullanımı amacıyla modern bir araştırma merkezi barındırma fikriyle açılan yarışma sonucu tasarlanmış olup 2014 yılında inşası tamamlanmıştır.

Issam Fares Enstitüsü tüm kampüs için birleştirici özellik taşımaktadır. Kampüs içerisindeki yol güzergahlarını birleştirerek bir diyalog merkezi olmuştur. Bu birleşimi Zaha Hadid "*Bina, kesişen rotaların geometrilerinden araştırma, katılım ve söylem için bir dizi birbirine geçen platform ve mekan olarak ortaya çıkıyor,*" söylemi ile özetlemiştir.

Yapı yeşilin ve doğanın hakim olduğu yüzyıllık ficus ve servi ağaçları ile çevrili bir alanda doğal bir buluşma noktası oluşturmuştur. Bağlamına saygılı olan binanın kütle ve hacim dağılımı, topoğrafyaya uyum sağlamaktadır (Resim 4.31).



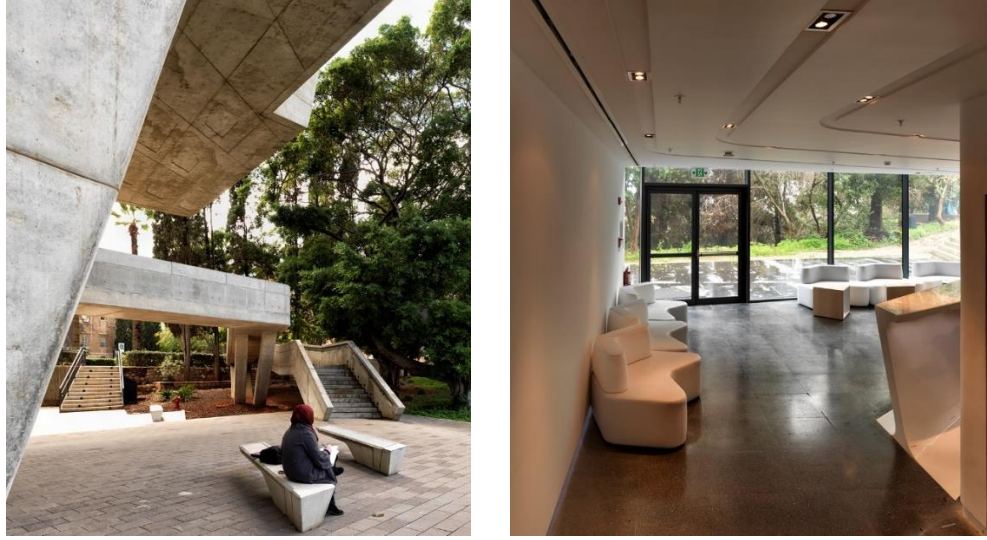
Resim 4.31 İssam Fares Enstitüsü'nün genel görünümü (Akdn, 2021)

Mimar yeşil dokuyu koruma ve bulunduğu doğayla bütünleştirmek amacıyla yapının oturumu, giriş avlusu üzerine uzanan bir konsol oluşturarak tasarlanmıştır. Konsola mekansal işlev kazandırılarak, içerisinde atölyeler, okuma odası ve araştırma alanları konumlandırılmıştır. Odalar arası şeffaf geçiş, mürekkep pigmentli cam bölmeler ile sağlanmaktadır. Bu sayede kullanıcılar ve mekanlar arası iletişim güçlü tutulmuştur. Konsollu tasarım mekanlara işlerlik katmasının yanı sıra **doğayla bütünleşme imkanı** da sağlamaktadır (Resim 4.32).



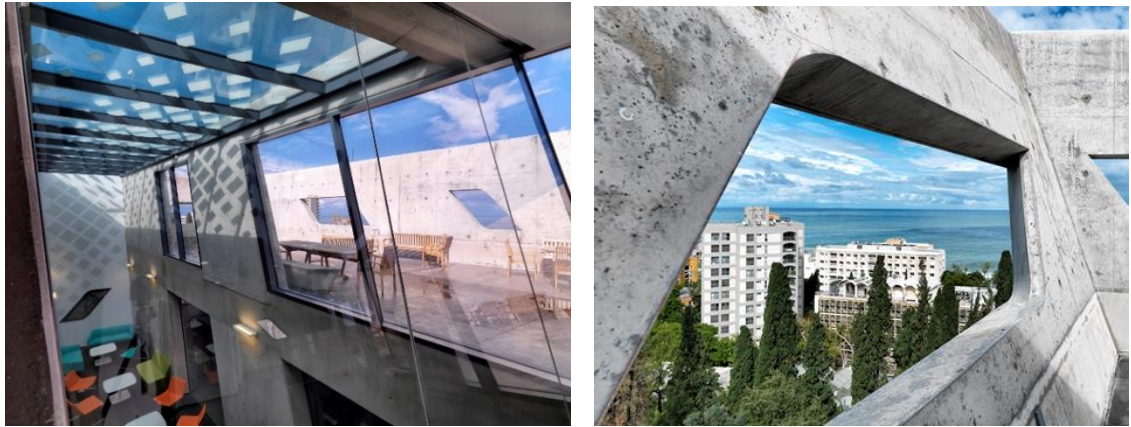
Resim 4.32 İssam Fares Enstitüsü'nün yeşil dokuyla uyumu (Akdn, 2021)

Yapı 2 kat olarak tasarlanmış olup ilk katta bulunan seminer salonuna ve ofislerine doğrudan erişim sağlanırken, ikinci kattaki araştırma salonlarına erişim, doğrudan kampüse bağlanan peyzaj arasındaki bir rampa ile sağlanmaktadır. Oditoryum girişleri ana girişten ayrılarak en alt katta konumlanmış olup, bu sayede hiçbir rahatsızlık vermeden büyük organizasyonlara imkan vermektedir (Resim 4.33).



Resim 4.33 İssam Fares Enstitüsü'nün doğayla bütünleşen dolaşım ve oturma alanları (Akdn, 2021)

Binanın inşasında, 20. yüzyıl **Lübnan inşaat kültüründe olduğu gibi beton kullanılmıştır**. Binada beton malzeme kullanılarak genel kampüs dokusuna uyum sağlanmıştır. Her duvarda girinti çıkıntı oluşturularak birçok geniş açıklıklı pencere oluşturulmuştur. Büyük bir tavan penceresi ile **doğal ışık** içeri kontrollü bir şekilde alınmıştır. Yapıda çatı terasları ile **manzara faktörü** ön planda tutulmuştur (Resim 4.34).



Resim 4.34 İssam Fares Enstitüsü'nde manzara ve doğal ışık kullanımı (Akdn, 2021)

4.2.10. Filistin Müzesi'nin yer'e özgü mimari özellikleri

Filistin Müzesi Birzeit, Filistin de bulunan 2017-2019 Ağa Han Mimarlık Ödülleri ödül döngüsü içerisinde ödül almış bir yapıdır. Heneghan Peng Architects tarafından Filistin tarihi mirası, kültürü ve toplum hoşgörüsü hakkında bilgileri sunmak amacıyla bir yarışma sonucu 40.000 m² alanda tasarlanmış olup 2016 yılında inşası tamamlanmıştır.

Filistin Müzesinin tasarımı şekillendirilirken arazi esas tasarım kriteri olarak baz alınmış olup, **yapı eğime uyum sağlayarak** kuzey güney yönlü uzanmış göstermiştir.

Araziye oturma kararlı ve güçlü şekilde yapılmıştır. Müzenin formu ve topoğrafyaya uygun yerleştirilen yamaç bahçeleri zikzaklı tarım teraslarından ilham alınarak oluşturulmuştur. Bu sayede **çevre doku ile etkileşimi güçlü** tutulmuştur. Ayrıca toprakla bağlantı kurulmasının yanı sıra West Bank'ın askeri işgaline karşı gösterilen direniş hareketi de sembolize edilmiştir (Resim 4.35).



Resim 4.35 Filistin Müzesi genel görünümü (Akdn, 2021)

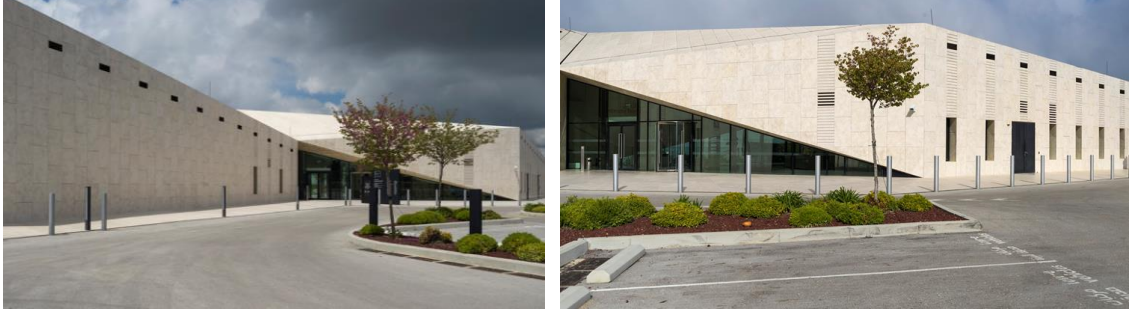
Müzeye ulaşım sağlayan yol boyunca ziyaretçiler **Akdeniz peyzajı içerisinde** geçerek bölge florasını deneyimleme imkanı bulmaktadır. Yapıya giriş yapıldığında ana ziyaretçi mekanları -lobi, sergi alanları, cam galeri, dükkan, kafeterya ve vestiyer girişle aynı kotta yer almaktadır. Kafeterya zemininde taş malzeme kullanılmış olup **manzara faktöründen yararlanmak için açık teras tasarımı** yapılmıştır. Topoğrafya gereği yapının çevresinde var olan oyuk'a mekansal işlev kazandırılmış ve dükkanlar, eğitim/araştırma merkezi içeren programlar yerleştirilmiştir. Amfi tiyatro ile bu hacimler arası bağlantı kurulmuştur (Resim 4.36).



Resim 4.36 Filistin Müzesi dış mekan yollarının peyzajla bütünleşmesi (Akdn, 2021)

Bethlehem yakınlarından çıkarılan yerel malzeme olan Filistin kireçtaşı hem cephede hem dış döşemelerde kullanılarak yapıda bütünlük oluşturulmuştur. Yapıyı

oluşturan duvarlar da **bölgede yaşayan halk tarafından örülmüş olup yerel işçilik** kullanılmıştır. Yapı; bölgenin asırlık mimari dilini **benimseyerek yerel malzemelerle, yenilikçi yaklaşımlarla geometrik bir dil kullanarak topografyaya entegre edilmiştir** (Resim 4.37).



Resim 4.37 Filistin Müzesi'nin yerel malzeme ile oluşturulan cephe karakteri (Akdn, 2021)

Yapının batı cephesinde bulunan kapalı iki yüzey yerden yukarıya doğru uzanarak, **doğal ışığı** kontrollü ve sağlıklı şekilde yapı içerisine almaya olanak sağlamıştır. Metal bitirileri olan üçgen taşıyıcıları görünür hale getirilerek cephe hareketi sağlanmıştır. Ayrıca **yapı çevre binalarla; ölçek, renk ve doku uyumu sağlayıp bulunduğu çevre ile bütünleşebilmiştir**. Terastan ve amfi tiyatrodan toplanan yağmur suyu, sulamada ve rezervuarlarda; atık sular da tarımsal faaliyetler için yeniden kullanılarak ekolojik ve sürdürülebilir bir planlama yapılmıştır (Resim 4.38).



Resim 4.38 Filistin Müzesi'nin çevre dokuya uyumu (Akdn, 2021)

4.3. Çalışma Kapsamında Belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri

2000 sonrası Ağa Han Mimarlık Ödülü almış yapıların mimari tasarım süreçleri, jüri raporları, proje dokümanları okunarak, projeler fiziksel, mekânsal ve bağlamsal olarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bu yapıların ödül

almasında etkili olan, yer!e özgü mimari tasarım ölçütleri; ‘yapı tasarımında topoğrafyaya uyum’, ‘yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı’, ‘yapı tasarımında doğal ışık kullanımı’, ‘yapı tasarımında manzara yönelimi’, ‘yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı’, ‘yapı tasarımında yerel yapım teknikleri kullanımı’, ‘yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı’, ‘yapı tasarımında yerel kültüre uyum’, ‘yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık’ olarak belirlenmiştir (Tablo 1). Bu tespit edilen ölçütlerin her birinin mimari tasarımdaki yeri ve önemi aşağıda açıklanacaktır.

Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer’e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı
Yapı tasarımında manzara yönelimi
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık

Tablo 1. Çalışma kapsamında belirlenen yer’e özgü mimari tasarım ölçütleri

4.3.1. Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum

Topoğrafya, mimarlığın ontolojik bir parçası olarak, doğanın biçim dilinden öte anlamlara açılan bir ara yüzdür. Topoğrafya edilgen bir veri olmayıp, yerin ruhunu içinde barındıran, mekânı örgütleyen, örtük bir yön vericidir; hem insan eylemlerine hem de mimarlığa dair anlamlar içermektedir. Bu anlamlar doğru değerlendirildiği ölçüde doğal çevre ile yapılı çevre arasında bir diyalog, mekân ve toplum arasında da bir bağ inşa edilebilir. Bu noktadan hareket edildiğinde topoğrafyanın, mimarlık alanında derin bir karşılığı bulunmaktadır. ‘Ancak, moderniteyle birlikte topoğrafyanın da tasarım süreciyle yolları ayrılmış, mimarlıkta anlam arayışı çeşitli alanlara dağılmıştır. Üstelik son zamanlardaki ‘tekilleşme’lerden, inşa eyleminin iskânın önüne geçmesi veya binalar aracılığıyla anlam kurma çabalarından topoğrafya da payını düşeni almaktadır.’ (Özbek Eren, 2019).

Topoğrafyanın insanoğlu ile olan ilişkisini anlayabilmek için, tarihsel bir perspektif içinde insanın yaşam alanının tam olarak ne zaman şekillendirmeye başladığı

ve mimarlıkta ifade edilen simgeleri çözümleme biçimini irdelemek gerekmektedir. Topoğrafyanın biçimlendirilmesi, kullanımını insanoğlunun geçmişinden yaşadığımız zamana dek mekan kavramını algılayış şekliyle değişmekte ve dönüşmektedir. Bütün kültürlerde ve uygarlıklarda farklı mekan tiplerinin oluşmasında en önemli etken, insan-doğa ilişkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkarılmasıdır. Bu ilişkinin kültürel olarak farklılık göstermesinde doğanın algılanma biçiminin her kültüre ve ‘yer’e özgü olması sebep olarak sunulabilmektedir. Doğaya yüklenen çeşitli anlam ve değerler, belirli bir kültüre ait insanların doğaya yaklaşımlarını ve topoğrafyayı kullanım biçimlerini belirlemektedir (Köse, 2010) .

İlk insanlar ısınma ve soğuk iklimden korunma amaçlı ateş etrafında birleşerek ilk toplumsal bağların temellerini oluşturmuşlardır. Bu dönemde insanların ateş kullanmaları ve yapay barınaklar yapmaları atalarının doğal çevrelerini ve doğal yaşamın getirdiği koşulları, kendi yararlarına uygun şekilde kontrol altına aldıklarını gösteriyor. Yaşam çevresinin bilinçli ve ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmesi yani mimarlığa ilk adım bu şekilde atılmış olmuştur. İnsanoğlu; doğadan ve topoğrafyanın farklılıklar gösterdiği arazilerden, (dağlar, tepeler, ovalar vs) farklı zamanlarda ve farklı şekillerde etkilenmiştir. Bu etkileşimi kültürü yansıtan yerleşim merkezlerinde, sanat eserlerinde, mimari alanda, edebiyatta, sosyal yaşamda dahil olmakla beraber kısacası insanın olduğu her yerde görmekteyiz (Roth, 2002).

Mimarlık modernitenin getirdiği koşullar karşısında doğa ile çatışmalar, hesaplaşmalar içerisinde zıtlığa girmiştir. Bu zıtlık topoğrafya ile bağdaştırıldığında net bir şekilde anlaşılabilir. Topoğrafyanın yapıların oluşturulduğu ‘yer’e ve mimari tasarıma etkisi çoğunlukla biçim üzerinden değerlendirilmiştir. Fakat topoğrafya bununla sınırlandırılmayıp doğa-insan-mekân bütünleşmesini anlamlı hale getirmektedir. Hem insan eylemlerine hem de mimarlığa yön verici bir ara yüz, mekan kültürü için kaynak, tasarımın ‘yer’e özgü olmasında ortam oluşturmaktadır. Köse (2010)’a göre *‘Topoğrafya konusu, peyzaj ve mimari tasarım yaklaşımlarındaki projelerde her iki disiplin için bir buluşma noktası haline gelmektedir. Bu nedenle, topoğrafyanın ölçek bakımından kalıcı ve sürekli oluşu, iklim, bitki örtüsü gibi çevresel faktörleri etkilemesi ve yapı-arazi-insan ilişkisiyle ilgili olarak tasarımda iki disiplinin de buluştuğu bir arakesit sunmaktadır. Bu arakesitte tasarımcılar topoğrafyayı bir çeşit araç olarak kullanmaktadırlar’* (Köse, 2010).

XX. yüzyıldan itibaren, özellikle sanayileşme, rekabet ve hızlı üretim prensibiyle geliştirdiği modernite, mimarlığın topoğrafya ile diyaloğunu zayıflatmıştır. Bu probleme

uygarlıklar kendi kültürleri ile çözüm bulmaya çalışmıştır. Günümüzde bu sorun halen devam etmekle birlikte topoğrafyayı tasarımın içine alarak yapıyı biçimlendirme gücünden fayda sağlayan tasarımlar da mevcuttur. Mimarlığa özgünlük kazandırma, oluşturulan yapıları ‘yer’e ait kılma, yapıların ayırt edici ve özgün kimliklerinin oluşturulmasında topoğrafya kriteri ‘yer’e özgü önemli bir parametredir. Yazman (2011) bu durumu şöyle özetlemiştir: ‘*Mimarlıkta farklılık oluşturan özellikler, mimarının kendisinden, özellikle morfolojisinden değil, topoğrafya ile kurduğu diyaloglardan gelmektedir. Topoğrafyanın ekolojik ve mekansal farklılıkları içerdiği açıktır. Bu nedenle doğal yapısal farklılıklar, coğrafi verilerin farklılığı mimarlığı özgün kılacak ve doğal olarak ‘yer’e ait hale getirecektir*’ (Yazman, 2011). Mimari tasarım, topoğrafya verilerine göre şekillenerek oluşturulduğunda ‘yer’in ruhunu kullanıcıya aktarabilmektedir.

4.3.2.Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı

Doğal ışığın mimarlık alanında olduğu gibi ya da biçimlendirilerek kullanımı, ışığı tasarımda temel ve belirleyici bileşenlerinden biri haline getirmiştir. Doğal ışık ile mimarlık arasındaki ilişki, ışığın hem işlevsel hem de estetik özellikleri sayesinde zaman içerisinde gelişim ve süreklilik göstermiştir. Le Corbusier doğal ışık ve mimarlık ilişkisini şu sözleriyle vurgulamıştır: “*Mimarlık ışıktaki bir araya getirilmiş kütlelerin ustaca, doğru ve muhteşem oyunudur. Gözlerimiz formları ışıktaki görmek için yapılmıştır; ışık ve gölge bu formları açıklar*”. Modern mimarlığın önemli temsilcilerinden biri olarak Le Corbusier’in sözleri dikkat çekicidir. Öncelikle, Corbusier’in “ışıktaki bir araya getirilmiş kütleler” ifadesinden doğal ışık altındaki yapıları kastettiğini düşüncesi oluşmaktadır. Yine heykeltıraş göndermesiyle şiirsel bir biçimde “karanlığı ışıkla yontar” mecazıyla da ışığın, özellikle de doğal ışığın mimar için araçsal değerini, işlevine işaret etmektedir. ‘*Mimar sadece yapı malzemelerini bir araya getiren bir teknik eleman değil, bunun yanı sıra ışık gibi elle tutulamaz malzemelere de hükmeden, anlamsal bir eylem içinde kullanan bir figürdür*’ (Özmen, 2010).

Yüzyıllardır mimarlar doğal ışık faktörünü yapı içerisinde etkin kılma arayışı içinde olmuştur. Bu arayış doğal ışığın simgesel özelliklerinin kullanımı azaltırken rasyonel ve fonksiyonalist anlayışla doğal ışığın mekanda aydınlık ve görünürlük sağlamak için kullanımını yaygınlaştırmıştır. Doğal ışığın mimariyle ilişkisi, 20. Yüzyılın

ilk yarısının sonlarına doğru Zevi ve Giedion'ın yapıtları etkisiyle mekan kimliğini geliştirici yönüyle ele alınmıştır. Işığın fiziksel ve işlevsel kullanımından öte anlamları olduğu ortaya konulmuştur. Bu hususta özellikle Louis I. Kahn'ın doğal ışığın mimari mekan üzerindeki etkilerine dair yaptığı çalışmalarda mimarlık pratiğinde de ışığın kimlik boyutu önemsenmeye başlanmıştır. Doğal ışık yoluyla mekanın kimliğinin tanımlanmasında; iç mekana alınış şekli, şiddeti, temas ettiği yapı elemanlarının cinsi, kullanılan malzemenin özelliği ve mekanı oluşturan tüm sınırlayıcı elemanların biçimi önemli faktörler olmaktadır. Işığın ve mekanın bu özellikler dahilinde birleşmesi hem mekan kimliğini oluşturmada hem de mekana anlamsal etki kazandırmaktadır. Mekanı strüktür, malzeme, renk ve biçim oluşturur gerçeği kabul görür. Ancak bunların bütünlü ve birleriyle ilişkisini, anlamını mekan içerisine alınan ışık sağlar ve mekanın görsel algısında büyük bir etkisi vardır.

İç mekanda mimari ifadeyi güçlendiren doğal ışık; Louis Kahn, Frank Lloyd Wright, Le Corbusier ve Alvar Aalto gibi birçok önemli mimarın mimari tasarımlarının ayrılmaz bir parçası olarak yapıtlarında hem işlevsel hem anlamsal bir tasarım aracı olarak vazgeçilmez özelliktedir. Işığın mekan içine alınması ya da mekanın doğal ışıktan korunması için alınan önlemler tasarımı etkilemektedir. Örneğin güneş ışığının fazla olduğu yerlerde küçük açıklıklar yeterli olurken gün ışığından daha az fayda sağlanan yerler de daha büyük açıklıkta çözümlenmeler yapılması gerekmektedir. Ayrıca mimari tasarımın formu doğal ışıkla bir arada uyumluluk gösterirse mekana istenilen anlam verilebilir.

Rasmussen'e göre (1970), ışık ve gölge mekanın algılanmasına estetik açıdan katkıda bulunan mimari öğelerdir. Doğal ışık doğrudan tasarımı, iç mekanı ve cephe karakterini, dolu boş dengesini, ritmi, görsel ve psikolojik konforu etkilemektedir. Mekanın işlevine göre istenen etkiyi yaratabilmek için farklı ışık düzeylerine ihtiyaç olabilmektedir. Doğal ışık sürekli devinim halinde durağan olmayan önemli bir tasarım öğesidir. Mevsimlere bağlı olarak ve gün içinde sürekli olarak değişmekte, hareket etmekte böylece mekanda değişik etkiler yaratmaktadır. Işığın değişimi kullanıcının mekanı anlama, kavrama ve kullanma biçimini belirlemektedir. (Özorhon, 2002).

4.3.3.Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı

Malzemeler insanlığın varoluşundan beri temel ihtiyaçları karşılamada araç olmuşlardır. Her dönemde barınma insanlığın en temel problemi olmuştur. İlkçağlarda da bu probleme doğal oluşumları kullanarak çözümler getirilmiş ve malzemeler doğada olduğu en saf haliyle kullanılmıştır. Daha sonra insanlığın dönüşen fikir ve algısıyla yaşamı etkileyecek şekilde malzemeler işlenmeye başlanmıştır. Taşların yontulması, topraktan kerpiç üretimi, ahşabın işlenmesi ve gittikçe özelleşen seramik, mozaik kullanımları, bağlayıcı teknolojilerinin keşfiyle kalıp tekniklerinin de gelişmesi ile insanlar malzemeye yeni anlamlar ve algılar katmıştır. İnsanın malzeme ile etkileşiminin artması daha konforlu alanlar oluşmasına ve yaşam tarzının değişmesine de neden olmuştur. Doğada olan malzeme; kullanılmayı düşünüldüğünde andan itibaren, kullanılması gerekene dönüştüğünde güç kazanır. Bir tasarıma başlarken malzeme düşünülmesi gereken başlıca kriterdir. Geleneksel malzeme kullanımı ile birlikte geleneksel yapım tekniklerinin kullanılması ve bu tekniklerin gelişen teknolojilere nasıl uyum sağlanacağı konusu mimarları yeni arayışlara yöneltmektedir.

Malzemenin gelişim sürecine baktığımızda ilk olarak insanlar doğada en saf hali kullanıma başlamış daha sonra malzemeyi tanıyıp sınırlarını keşfettikçe onu işleyerek yeni biçimlerde kullanmışlardır. Malzemelerde oluşan bu yeniliğin sebepleri; teknolojik gelişmelerle birlikte var olanın ihtiyacı karşılayamaması, değişen çağa ayak uydurma, yaratıcılık ve kazanç sağlama faktörleri gösterilebilir.

Malzemeler geçmişten günümüze insan algısında bir birikim oluşturmuştur. Bu sayede tasarımda insan-malzeme bağı hep güçlü kalmıştır. Fakat 19.yy.da sanayileşme ile birlikte malzeme de değişimler yaşanmıştır. 19. yy. öncesinde, mimari pratikte kullanılan malzemelerin, yapının formu ve fonksiyonuyla ilişkili olduğu, taş, ahşap gibi geleneksel yapı malzemelerinin avantajları ve dezavantajları ile birlikte kullanımı uygulanmaktadır. Teknolojiyle birlikte malzeme biliminin gelişmesi, mimarların tasarımlarına uygun malzeme özelliklerinin değişebilir, gelişebilir ve dönüşebilir olmasına olanak sağlamıştır. Böylece malzeme, yeni bir algısal boyut kazanmıştır. Bu gelişimin algısal değişimini Arpacıoğlu ve Kuruç (2010) şöyle ifade eder; “İnsanın zaman içinde malzemedeki beklentisi malzemenin algısını o zaman dilimi içinde belirlemiş ve bu algı günümüze kadar gelen bir birikim yaratmıştır. Malzeme ile insan arasında oluşan bağın önemli bir kırılma noktası da Endüstri devriminin belki endüstrileşmenin köklerinde olduğu varsayılabilir. Isıyı yöneten, ısıdan ve buhardan enerji elde eden insan, artık malzeme ve malzeme teknolojilerinin yüzyıllardır süregelen algısıyla yetinemez, sınırlı kalamazdı”.

Malzemenin ‘zaman’ ile kurduğu bağı ‘yer’ ve kültürle de kurduğunu söylemek gereklidir. Toplumların gelişmişlik seviyelerine bağlı olarak bir ‘yer’de oluşturulan tasarım için gerekli malzemeler bölgelerde farklılık göstermektedir. Oluşturulan mekanlarda yerel malzemelerdeki farklılıklar ‘yer’e aitlik ve öznelik katmıştır. Tasarımda yerel malzemenin yeniliği ve geliştirilmesi konusu her zaman var olmuştur. Var olan malzemeleri, ait olduğu ‘yer’in özgün karakterlerine uygun olarak daha etkili kullanımları araştırılmakta ve geliştirilmektedir. Malzeme bir ‘yer’de mimarın tasarımını gerçekleştirirken düşüncelerini hayata geçirmesini sağlayan araçtır. Herhangi bir yapıya yaklaştıkça algıladığımız ilk olarak yapının kütlesi, cephesinin boyutsal oranları ve dokusunu oluşturan malzemedir (Baktır, 2006).

Tasarımın ‘yer’ ile ilişkisinde ve o ‘yer’in anlamlandırılmasında, kullanılan malzemenin seçimi ve kullanım şekli tasarımda itici güç olarak en önemli parametrelerdendir. Mies’in de belirttiği gibi; *şekillenmemiş olan malzemeye yüklenen anlam mimari ifadenin biçimlenmesini sağlamaktadır. Çünkü malzeme biçimsizdir ve ona yüklediğimiz anlam ile var olacaktır. Malzemenin kendisi ile ona yüklenen anlamın örtüşmesi için malzemenin ne olduğundan öte; ne olmak istediği, sınırlarının neler olduğu, onu nasıl biçimlendirdiğimiz önemlidir.*

4.3.4.Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı

Bina iklimsel tasarımı; doğanın; güneş, rüzgar, toprak ve hava sıcaklığı, bitki örtüsü ve nem gibi yararlı bileşenlerini; konforlu, enerji etkin ve çevreye duyarlı binalar tasarlamada kullanabilme sanatı ve bilimidir. Mimar, yerel malzemeleri ve mevcut doğal kaynakları kendi tasarım yeteneği ile birleştirerek konforlu ve sağlıklı binalar tasarlar. İklimsel özellikler analiz edilerek tasarım ile doğru şekilde ilişkilendirilir. Burada iklimsel tasarım yaklaşımı; geleneksel veya yeni yapım teknikleri ile yerel iklimsel koşullar ve gereksinimlere bakarak, “ her mevsime uyacak bir tasarım elde edebilmek” olarak alınmalıdır. İklimsel özellikler dikkate alınarak yapılacak bina tasarımında, iklim karakteri ile insanın konfor koşulları süper poze edilmeli ve tasarım bu doğrultuda yapılmalıdır. İklimsel konfor; yapma ya da doğal çevre içerisindeki insanın bedensel ve zihinsel işlevlerini yerine getirirken, mümkün olduğunca az ek enerjiye gereksinim duyması durumudur. İklimsel konfor koşulları, cinsiyet, yaş, metabolizma düzeyi, aktivite düzeyi, giyim durumu vs. gibi faktörlere göre farklılık gösterir (Günel, 2004).

İlk çağlardan günümüze kadar insan eliyle oluşturulan yapıları çevreler, doğal çevre şartlarından ve iklimsel etkilerden korunma amaçlı inşa edilmiştir. Konfor koşulları sağlamak için teknolojinin gelişmediği devirlerde insanlar doğal imkanlarla iklimsel etkileri kontrol altına alınmaya çalışmıştır. Başka bir deyişle ifade etmek gerekirse sosyal yaşamın gerektirdiği tüm aşamalarda insanlar barınaklarını yaparken öncelikle iklimsel etkenleri göz önünde bulundurmuşlardır. Bir 'yer'in karakteristik özelliğini yansıtmaya çalışan mimari uygulamalarda iklim en önemli etken olmaktadır.

Ülkemizde geleneksel konutlara bakıldığında iklimle dengeli tasarımın en iyi örneklerini görebiliriz. Türkiye'nin coğrafi konumuna bakıldığında orta kuşakta ve tropikal iklim bölgesinde yer almaktadır. Yıl içinde dört mevsim belirgin bir şekilde yaşanmaktadır. Ayrıca genç oluşumlu bir ülke olarak dağlık ve engebeli yeryüzü şekillerine sahip olduğu için farklı iklim tipleri görülmektedir. Farklı iklim tipleri doğal olarak beraberinde farklı bitki örtüsüne sahip olmayı da getirir. Türkiye her noktasının farklı iklim özelliğine sahip oluşu yerleşimin farklı şekillenmesine neden olmuştur. Yaşadığımız coğrafyada bölgeler arası konut tiplerinde ve kullanılan malzemelerde farklılıklar gözlenmektedir. Bu farklılık iklim tiplerindeki çeşitlilikten kaynaklanmaktadır. Ülkemizde farklı özellikte 4 adet iklim tipi görülür: Karadeniz İklimi, Karasal İklim, Akdeniz İklimi ve Sert Karasal İklim. Bunları açıklamak gerekirse Karadeniz iklimi bol yağış alan özellikle sonbahar mevsiminde oldukça yağışlı geçen bir iklim tipidir. Yağışın sürekli hakim olduğu bu iklim tipindeki bölgelerde mimari yapılaşmada kullanılan malzeme ve konut tipleri de bu doğrultuda belirlenir. Bitki örtüsü orman olan bu yağış tipinin etkili olduğu alanlarda ahşap evler yaygınlık gösterir. Yağış hakimiyeti gün ışığı kullanımı azaltır ve mimari yapılaşma da konutlar birbirinin ışığını engellemeyecek şekilde tasarlanır. Esnek formulu yapı kullanımı yaygındır. Yağışın az olduğu kurak bölgelerde etkili olan karasal iklim, kullanıcıyı killi toprak ve saman karışımı sonucu oluşan çamurdan yapılan kerpiç ev inşasına yönlendirmektedir. Çatı tipi düz damlı, kalın duvarlı mekan oluşumu tercih edilir. Akdeniz iklimi kışların ılık yazların sıcak ve kurak olduğu Ege ve Akdeniz bölgelerinde, kısmen Marmara bölgesinde de görülmekte olup yapılar açık planlı, tabiatla bütünleşmiş ve geniş teras çatı olacak şekilde tasarlanmıştır. Sonuç olarak iklimin konut yapısını, tipini, şeklini ve eklentilerini, tasarımda kullanılan malzemeleri etkileyen en önemli unsur olduğu kabul edilir bir gerçektir.

4.3.5.Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık

Mimarlıkta tasarım çevre ve çevre bileşenleri ile birlikte anlam ifade eder. Mimari tasarım yapıyı meydana getiren unsurlara ve ait olduğu 'yer'in çevresel kimliğine uygun bir tasarımı olmalıdır. Bir yörede yapıyı çevreyi şekillendiren, oranın yerel mimari ve çevre dokusunu oluşturan 'yer'e özgü pek çok faktör vardır. Bunlar mekansal organizasyonlardan, plan tiplerine, taşıyıcı sistemlerden, malzeme kullanımına ve yapım süreçlerine kadar farklı birçok boyutta yapılaşma kültürünü etkilemektedir. Yeni oluşturulacak yapıların doluluk-boşluk oranı, malzeme detayı ve renk uyumu bu kültüre aykırılık göstermemeli. Çevredeki yapılara hükmedici değil; kucaklayan, saran ve uyum sağlayıcı özellikte tasarımı şekillendirilmelidir.

Mimarlığın zıtlıklarını içerisinde barındıran ve birliktelik sağlayan bir alan olarak kentsel çevreler ve yapılar da bu doğrultuda pozitif ve negatif öğelerden oluşmaktadır. Bunların arasındaki tanımlı ilişkiler, mekan akışkanlığı, iyi kurgulanmış mekansal geçişler ve uyum; kentsel estetiği niteleyerek çevre dokuyu oluşturur. Yeşil alanlar, avlular, bahçeler, yollar gibi öğelerle pozitif mekan kavramını tanımlanırken aynı zamanda bunlar negatif mekanları tanımlayacak şekilde bir araya gelip bütünleşebilmelidir. Mimari tasarımların oluşturulduğu 'yer'lerde; pozitif ve negatif öğelerin yüzeylerini oluşturan çizgiler, yüzeylerin malzeme, renk, doku özellikleri ile yapıların cephe oranları, açıklıkların niteliği, cephe süslemeleri de çevresel dokunun belirlenmesinde ana unsurlardır. Bunun yanı sıra yer kaplamaları, aydınlatma elemanları, cephe renkleri ve cephe malzemeleri gibi elemanlar ile bitkisel materyal ve kullanım biçimi de kentsel estetiğin sağlanmasında ve çevresel dokuya uyumun sağlanmasında doğrudan katkı sağlayan öğelerdir.

Çağdaş mimari tasarımların oluşturulduğu 'yer'lerde çevresel ve tarihsel dokuya uyum gerekliliği ve çevre doku bütünleşmesi kültürel mirası tanımlamaktadır. Tarihsel dokular bulunduğu kente, 'yer'e kültürel süreklilik ve kimliksel simge olarak zenginlik katmaktadır. Bu bağlamda tarihi çevrelerde kültürel mirasın korunması amacıyla çevre dokuya uyumlu çağdaş tasarımların oluşturulması, kentsel dokunun sürekliliği ve kimliğinin korunması amacıyla önemlidir.

Ölçek kavramı mimari tasarımda yapının çevredeki yapıların ölçeğine uyumu ve insan ölçeğine yakınlığı olmak üzere önemli bir ölçüttür. Bir yapı oluşturduğu çevrede kendi

başına varlığını sürdürürken orantısız olarak çevreye uyum sağlama eyleminde olmalıdır. Hem kent siliyeti bozulmaması hem yapılar arası uyum sağlanabilmesi hem de ‘yer’in dengeli tanımlanabilmesi için yapının çevre yapılarla boyutsal olarak ölçeklendirmesi gerekmektedir. İnsan, tasarımda kullanıcı faktörüdür. “İnsan her şeyin ölçüsüdür” diyen Protagoras’tan (MÖ 490 – MÖ 420) hareketle kullanıcı yapının oluşmasında; yapıyı boyutlandıran, şekillendiren bir unsurdur. Ölçek kavramı, bireyin içinde bulunduğu her farklı ‘yer’ de, beklentiler ve ‘yer’in sundukları bağlamında değişim göstermektedir. İnsan ölçeğine yakınlık dikkate alınarak tasarlanmış bir yaşam alanı kişinin kendisini psikolojik olarak rahat hissettiği bir ortamı tanımlamaktadır (Öğün ve ark, 2001).

4.3.6.Yapı tasarımında manzara yönelimi

Mimari tasarımda manzara faktörü 20.yy.da modernleşme ile birlikte anlamını ve önemi yitirmeye başlamıştır. Hızlı ve çok sayıda yapılaşma manzaranın gözardı edilmesine neden olmuştur. Fakat manzara yönelme, duraklama, durma, bakma, tasarlama, belgeleme gibi bir çok etkeni içine alan tasarımın ve yapının oluştuğu ‘yer’in vazgeçilmez bir unsurudur. Fransız mimar Christian de Potzamparc 'ın da ifade ettiği gibi *‘manzara gizemli ve anlaşılmaz bir şey barındırıyor kendinde. Bizde uyandırdığı şaşkınlık ve huzur ile şehir planlarını baştan sona değiştirecek nitelikte bir his bu. Öyle ki insanın olduğu her yerde (özellikle metropollerde) onun adına topoğrafyayla kurulan bir ilişki söz konusu, eğer bu da yoksa yeni topoğrafyalar oluşturuluyor’.*

İnsanlar ‘yer’ ile toplumsal ve bireysel ilişki kurarlar. Bu ilişkide birey kendini doğadan soyutlamaz ve yaşayış biçimi doğaya göre şekil alır. Bu yüzden de onlar için en önemli duyu, dokunma duyusu haline gelir. Bu bağlamda kullanıcı manzaraya kayıtsız kalsa bile bu onu hissetmediği anlamına gelmiyor. Manzara kullanıcı için bir değer haline geliyor. Yapının form ve fonksiyonunun şekillenmesinde tasarıma yardımcı bir kriterdir. Bir mimari ürünün oluşturulduğu ‘yer’ de manzaranın; tasarımı yönlendirme, manevi his uyandırma, çevreyi algılama, kullanıcı deneyimi ve psikolojik etkileri olmaktadır (Turgut ve ark, 2012).

Manzara, insanın bulunduğu ‘yer’ ile diyalog kurma biçiminin bir ürünüdür. Bu diyalogu iki çeşitte kurabilir. Bunlardan ilki insan eylemleri ile kurulabiliyorken ikincisi bireyin manevi varlığına hitap eden bir durum oluşum ile gerçekleşmektedir. Manzara bireye manevi duygular verip ruhu besleyen bir etken olabildiğine göre bu doğrultuda

manzaraya yönelim ihtiyacında artış olmuştur. Kullanıcılara manzara deneyimi yaşatmak ve bulunduğu ‘yer’i anlamlandırma amacıyla manzara faktörü yapıların iç ve dış mekanında hissettirilmelidir.

4.3.7.Yapı tasarımında yerel kültüre uyum

Biçimi oluşturan yerel veriler; yerle ilgili olan, yere ait, yöresel olarak tanımlanabilir. Bu durumda ‘yerel veri’ derken, bir yere ait fiziksel ve kültürel verilerin tümü kastedilmektedir. ‘Yerel mimarlık’ söylemi ise ‘geleneksel-vernaküler mimarlık’ ile aynı anlamı taşımakta olup, bir yörenin kendine özgü mimari biçimlenme dili anlamında kullanılmıştır (Eroğlu, 2017).Özgün yerleşimlerin oluşumunda, etkili olan yerel teknikler ve zaman içinde bir yerel kalıp dili kültürünü oluşturur. Mimari tasarımların üretim süreçleri de geleneksel olarak devam ederek o ‘yer’e ait o yer’in kültürüyle kaynaşmayı başarmış bir biçim dili oluşturur. Mimari biçimlenme, her defasında aramak, geliştirmek ve yeniden önermek şeklinde olan kurumsal mimarlığın eylem tavrından çok farklı bir şekilde, geleneksel mimaride mimari ürünün biçimlenme süreci zaman içinde oluşarak, o andaki noktaya ulaşmıştır. Eyüce tartışmaya açık bırakarak, bu sürece evrim de denilebileceğini aktarır (Eyüce, 2005).

Mimari tasarımın zaman ve ‘yer’e göre değişen gelişimini doğal yaşam koşullarına göre değerlendirdiğimizde yerel mimarilerde, konutların yerleşim planı ya da yerleşimin temel tasarım kararlarının genetik/kalıtsal bilgi olduğunu, dolayısıyla bu bilginin her türlü yerel mimari ürünün oluşumunda belirleyici olan temel kararlarda, yani geleneksel ve yerel verilerde esas bir unsur olarak yer alır. Bu noktada mimarlık ürünü yerel kültürle sentezlenip yaşanılan coğrafyanın özünün nesilden nesile aktarımını sağlayabilmektedir.

4.3.8.Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı

Dünya varolduğu günden beri barınma insanoglunun temel sorunu olmuştur. İlkçağlardan beri insan doğanın zorlu koşullarına hayatta kalma mücadelesi vermiştir. Bu mücadele barınma mekanı üretme ihtiyacını doğurmuştur. Doğanın sunduğu kovuk, in, mağara vb, ürünlere geçici çözümler bulunarak barınma ve beslenme ihtiyacı giderilmeye

başlanmıştır. İnsanoğlu, tarih öncesi zamandan günümüze her dönemin kendi malzemesi, teknolojisi ve strüktürü ile yerel işçiliğini birleştirerek her türlü ihtiyaca cevap veren yapılar üretmiştir(Bayram, 2014).

Mimari yapı tipolojileri incelendiğinde, yapıların inşasında bölgenin iklimi ve topoğrafyaya özellikleri dikkate alınmıştır. Yerel kullanıcıların ihtiyaçlarına göre şekillenen ve bölge malzemeleri kullanılarak oluşturulan mimari yapılar, temelde yerel işçilik ve geleneksel yöntemlere dayanmaktadır. İnsanoğlu doğada saf halde bulunan taş, ahşap, toprak gibi malzemeleri yerel yöntemler ve yerel işçilik kullanarak şekillendirmiştir.

4.3.9.Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı

Mimarlığın etnik, bölgesel ve yerel veriler ile halkın kültürel dili olduğu ve kullanıcısı hakkında birçok fikir verdiği söylenebilir. Geçmişten günümüze toplum sürekli değişim ve gelişim göstermiştir. Bu değişim ve gelişimler kültürel etkenler, bireysel ve çevresel ihtiyaçlar gibi soyut kavramların yanında yapının malzeme dilinin ve yapım tekniklerinin çeşitlenmesinde de rol oynamıştır. Mekanların oluşmasında kullanılan malzemeler, kendi özelliklerine uygun yapım teknikleri ile mekanları biçimlendirmiştir.

Aynı bölgede aynı malzeme ile oluşturulan yapılar arasında farklılıklar gözlenmektedir. Mimarlık ürünü oluşturulurken yapı sistemlerinin yerleşim dokusuna yönelik uyumu dikkate alınır. Geleneksel malzemeye bağlı kalıp, dönemin yaşam biçimine ve konutun gereksinimleri karşılamaya yönelik işlevlerine göre farklı yapım teknikleri meydana gelmektedir. Bölgedeki yapı ustalarının uzun yıllar boyunca devam ettirdikleri yapım teknikleri sonucu, bölgeye karakteristik dokusunu kazandıran konutları meydana getirilir. Toplumun kimliğini yansıtan konutlar, bölgeye uygun yapım tekniklerinin bir ürünüdür (Akbaş ve Özcan, 2018).

Günümüzde benzer mimari karakteristik özellikler gösteren yapıların sayısı artmıştır. Bölgeler yerel malzeme ve yerel yapım teknikleri bakımından ayırt edilebilir, yer'e özgü ve kimlikli olabilmeyi başarır. Ülkemizde bu duruma örnek Doğu Karadeniz evleri verilebilir. Aynı bölge ve iklim şartları altında oluşturulan yapılar yerel malzemelerin farklı yapım teknikleri ile birleştirilerek kendine has özellikler meydana

getirmiştir. Kullanıcılara her türlü konforu sağlayarak bulunduğu yer ve kullanıcısıyla bütünleşebilmiştir.

4.4. Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütlerinin Öncelik Sırasının Belirlenmesi

Önceki bölümde çalışma kapsamında Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapıların mimari özellikleri anlatılmış, yerle ilişkisi analiz edilmiş ve yere özgü mimari tasarım ölçütleri belirlenmiştir. Bu bölümde belirlenen ölçütlerin öncelik sıralamasını belirlemek amaçlanmıştır.

4.4.1. Verilerin analizi

Tezin alan çalışması olan '4.2. Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'le İlişkisinin Analizi ve Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütlerinin Belirlenmesi' bölümünde Ağa Han Mimarlık ödüllü yapıların yer'le ilişkisi analiz edilerek anahtar kelimeler belirlenmiş, '4.3. Çalışma Kapsamında Ağa Han Mimarlık Ödüllerinin Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütlerinin Belirlenmesi' bölümünde ise tez çalışması kapsamında Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapıların ödül almasında etken olan mimari tasarım ölçütleri ortaya konulmuştur. Bu bölümde ise ölçütlerin genel olarak öncelik sıralamasını belirlemek amaçlı Ağa Han ödüllü yapıların her biri, çalışma kapsamında belirlenen ölçütler tablosu ışığında değerlendirilmiştir. Buna göre, her bir ödüllü yapı tasarım yaklaşımının ölçütü içerdiği durumda "√", çeşitli koşulları sağladığı ancak ölçüte yönelik doğrudan tanımlar içermediği durumda "kısmen", tasarım ölçüte yönelik hiçbir karar içermiyorsa "—" işaretleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeye göre genel olarak hangi ölçütlerin Ağa Han ödüllü yapılarda daha sık rastlandığı tespit edilmiştir.

B2 Evi'nin mimari özellikleri ve yer'le ilişkisi '4.2.1. B2 Evi'nin yer'e özgü mimari özellikleri' bölümde anlatılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların yer'e özgü mimari tasarım ölçütleri tablosuna göre B2 Evi'nin ölçütleri içerme durumuna göre '√'(var), '-'(yok) ve kısmen olarak değerlendirilmiştir. B2 Evi bulunduğu yöreyle iç içe olmayı başarmış, yörenin mimari dilini benimseyen açık ve sade tasarıma sahiptir. Bu sebeple bulunduğu yörenin arazi koşullarını ve yerel verilerini tasarımda etkin bir şekilde kullanabilmiştir. Ayrıca yapıda kullanılan büyük pencereler manzarayı yapı içinde deneyimleme amacıyla kullanılmıştır. Tabloya bakıldığında '**yapı tasarımında topoğrafyaya uyum, iklimsel verilerin kullanımı, yapı**

tasarımında doğal ışık kullanımı, manzara yönelimi , yerel işçiliğin kullanımı , yerel yapım tekniklerinin kullanımı, yerel malzeme kullanımı, yerel kültüre uyum ölçütleri ‘√’(var) olarak değerlendirilmiştir. Yapı yazlık ev olarak kullanılacağı için minimalist formuyla insan ölçeğine yakınlık göstermiş olsada, çevresinde yapılaşma olmadığı için çevre ölçeğine yakınlığı tasarımda etkili olmamıştır. Bu sebeple **‘yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık’** kriteri kısmen olarak değerlendirilmiştir (Tablo 2).

B2 Evi	
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer’e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	Değerlendirme
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum	✓
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	✓
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	✓
Yapı tasarımında manzara yönelimi	✓
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	✓
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	Kısmen

Tablo 2 B2 Evi ölçüt değerlendirme tablosu

Hollanda Elçiliği’nin mimari özellikleri ve yer’le ilişkisi ‘4.2.2. Hollanda Elçiliği’nin yer’e özgü mimari özellikleri’ bölümde anlatılmıştır. Tüm yapıların mimari özelliklerinin anlatımı sonucu belirlenen yer’e özgü kriterlere göre Hollanda Elçiliğinde kriterler ‘√’(var), ‘-(yok) ve kısmen olarak değerlendirilmiştir. Yapının tasarımında; bulunduğu arazinin eğimine uygun yerleşim göstererek **‘yapı tasarımında topoğrafyaya uyum’** kriteri, bulunduğu yörede üretilen malzemeyi yapı inşasında etkin kullandığı için **‘yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı’** kriteri, yörenin geçmişine ait kaya mimarisini anımsatan formu ile de **‘yapı tasarımında yerel kültüre uyum’** kriteri etkin şekilde kullanılmış ve ‘√’(var) olarak değerlendirilmiştir. Yapının doğada tek başına duran ve mahremiyet hissi veren tasarımı ile ‘yapı tasarımının insan ve çevre ölçeğine yakınlık’ kriteri, kendi içinde gelişen tasarımı ile ‘Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı, doğal ışık kullanımı, manzara yönelimi’ kriterleri ile doğrudan ilişki kurulamamış ve bu kriterler kısmen olarak değerlendirilmiştir. Yapının inşasında el işçiliğinin kullanımı zorlu olacağı için teknolojik imkanlardan fayda sağlanması

kaçınılmazdır. Bu sebeple ‘yapı tasarımında yerel işçiliğin ve yapım teknikleri kullanımı’ kriterleri tasarımda etkin olmamıştır ve ‘-(yok) olarak değerlendirilmiştir (Tablo 3).

Hollanda Elçiliği	
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer’e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	Değerlendirme
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum	✓
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	Kısmen
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	Kısmen
Yapı tasarımında manzara yönelimi	Kısmen
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı	-
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	-
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	✓
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	Kısmen

Tablo 3 Hollanda Elçiliği ölçüt değerlendirme tablosu

Köprü Okulu’nun mimari özellikleri yer’le ilişkisi ‘4.2.3. Köprü Okulu’nun yer’e özgü mimari özellikleri’ bölümünde anlatılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların yer’e özgü mimari tasarım ölçütleri tablosuna göre Köprü Okulu’nun ölçütleri içerme durumuna göre ‘√’(var), ‘-(yok) ve kısmen olarak değerlendirilmiştir. Yapı iklimsel veriler kullanılarak, çevresinde bulunun her iki köyü sosyal ve kültürel yönden birleştirici olacak şekilde insan ve çevre ölçeğini esas alacak şekilde tasarlanmıştır. Bu sebeple ‘**yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı, yerel kültüre uyum, insan ve çevre ölçeğine yakınlık**’ kriterleri tasarımda etkili olmuş ve ‘√’(var) olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca tüm bunları kısıtlı ekonomiyle yapabilmeyi başarmış ‘**yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı , yerel yapım tekniklerinin kullanımı, yerel malzeme kullanımı**’ kriterleri de tasarımda etkin kullanmış ve ‘√’(var) olarak değerlendirilmiştir. İki köyü birleştiren dere yatağı üzerine konumlandırıldığı için ‘**yapı tasarımında topoğrafyaya uyum**’ kriteri tasarımda esas alınan bir kriter olarak değerlendirilmemiştir. Topoğrafya ve manzara ilişkisinden yola çıkılarak ‘**yapı tasarımında manzaraya yönelim**’ kriteri tasarımda doğrudan tanımlar içermemektedir ve bu kriter kısmen olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4).

Köprü Okulu	
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	Değerlendirme
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum	-
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	✓
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	✓
Yapı tasarımında manzara yönelimi	Kısmen
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	✓
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	✓

Tablo 4 Köprü Okulu ölçüt değerlendirme tablosu

İpekyol Tekstil Fabrikası'nın mimari özellikleri yer'le ilişkisi '4.2.4. İpekyol Tekstil Fabrikası'nın yer'e özgü mimari özellikleri' daha önceki bölümde anlatılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların yer'e özgü mimari tasarım ölçütleri tablosuna göre İpekyol Tekstil Fabrika'nın ölçütleri içerme durumuna göre '✓'(var), '-'(yok) ve kısmen olarak değerlendirilmiştir. Yapı sürdürülebilir ilkeler doğrultusunda oluşturulduğu için '**yapı tasarımında iklimsel verilerin ve doğal ışığın kullanımı**' kriterleri tasarımı oluşturan en önemli kriterler olup yapıda '✓'(var) olarak değerlendirilmiştir. Yatayda uzayan formu ile insan ölçeğini ezici bir ölçeğe sahip olmayan yapı çevre ölçeğine uyum doğrultusunda doğrudan tanımlar içermemektedir bu nedenle '**yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık**' kriteri kısmen olarak değerlendirilmiştir. Yapının düz bir arazi üzerine yerleştiği için '**yapı tasarımında topoğrafyaya uyum**' kriteri tasarımda ölçüt olarak değerlendirilmemiştir. Bu doğrultuda '**yapı tasarımında manzara yönelimi**' kriteri de '-'(yok) olarak değerlendirilmiştir. Çağdaş ve yenilikçi yapı olması sebebiyle tasarımda yerel veriler dikkate alınmamış olup **yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı, yerel yapım tekniklerinin kullanımı, yerel malzeme kullanımı, yerel kültüre uyum**' kriterleri de '-'(yok) olarak değerlendirilmiştir (Tablo 5).

İpekyol Tekstil Fabrikası	
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	Değerlendirme
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum	-
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	✓
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	✓
Yapı tasarımında manzara yönelimi	-
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı	-
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	-
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	-
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	-
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	Kısmen

Tablo 5 İpekyol Tekstil Fabrikası ölçüt değerlendirme tablosu

Müslüman Mezarlığı'nın mimari özellikleri yer'le ilişkisi '4.2.5. Müslüman Mezarlığı'nın yer'e özgü mimari özellikleri' daha önceki bölümde anlatılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların yer'e özgü mimari tasarım ölçütleri tablosuna göre Müslüman Mezarlığı'nın ölçütleri içerme durumuna göre '✓'(var), '-'(yok) ve kısmen olarak değerlendirilmiştir. Yapının araziye oturumu, çevresiyle kurduğu ilişki, sade ve minimalist formu ile '**yapı tasarımında topoğrafyaya uyum, iklimsel verilerin kullanımı, doğal ışık kullanımı, insan ve çevre ölçeğine yakınlık**' kriterleri; yerel ve doğal verileri tasarımda etkin kullanması, İslam kültürünü tasarıma yansıtması özellikleri '**yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı, yerel yapım teknikleri kullanımı, yerel malzeme kullanımı, yerel kültüre uyum**', kriterleri yapı tasarımda etkin olarak kullanılmış ve yapı tasarımında '✓'(var) olarak değerlendirilmiştir. Tasarımda manzarayı deneyimle amaçlı padavralar kullanılsa da bunların asıl amacı doğal ışığı yapı içerisine almak olmuştur. Bu sebeple '**yapı tasarımında manzara yönelimi**' kriteri kısmen olarak değerlendirilmiştir (Tablo 6).

Müslüman Mezarlığı	
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	Değerlendirme
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum	✓
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	✓
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	✓
Yapı tasarımında manzara yönelimi	Kısmen
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	✓
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	✓

Tablo 6 Müslüman Mezarlığı ölçüt değerlendirme tablosu

Bait Ur Rouf Camisi'nin mimari özellikleri yer'le ilişkisi '4.2.6. Bait Ur Rouf Camisi'nin yer'e özgü mimari özellikleri' daha önceki bölümde anlatılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların yer'e özgü mimari tasarım ölçütleri tablosuna göre Bait Ur Rouf Camisi'nin ölçütleri içerme durumuna göre '✓'(var), '-'(yok) ve kısmen olarak değerlendirilmiştir. Yapı bulunduğu bölgenin iklimsel verilerini tasarımda etkili bir şekilde kullanması ve doğal afetler koruyucu önemler alması ile '**yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı**' kriteri; kare prizma içerisine yerleşen yuvarlar hacimli, doğrudan ışık almaya elverişli formu ve çevre ölçeğine yakınlığı ile '**yapı tasarımında doğal ışık kullanımı, yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık**' kriterleri; bulunduğu bölgenin ekonomik koşullarının kısıtlı olması ve yerel verilerini tasarımda kullanması ile '**yerel işçiliğin kullanımı, yerel yapım teknikleri kullanımı, yerel malzeme kullanımı, yerel kültüre uyum**' kriterleri tasarımda etkili olmuştur ve '✓'(var) olarak değerlendirilmiştir. Tasarımda arazi şartları etkili bir ölçüt olmamış, yapının kullanım amacında manzara deneyimi ihtiyacı doğmamış olup bu sebeple '**yapı tasarımında topoğrafyaya uyum ve manzara yönelimi**' kriterleri '-'(yok) olarak değerlendirilmiştir (Tablo 7).

Bait Ur Rouf Camisi	
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	Değerlendirme
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum	-
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	✓
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	✓
Yapı tasarımında manzara yönelimi	-
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	✓
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	✓

Tablo 7 Bait Ur Rouf Camisi ölçüt değerlendirme tablosu

Kardeşlik Merkezi'nin mimari özellikleri yer'le ilişkisi '4.2.7. Kardeşlik Merkezi'nin yer'e özgü mimari özellikleri' daha önceki bölümde anlatılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların yer'e özgü mimari tasarım ölçütleri tablosuna göre Kardeşlik Merkezi'nin ölçütleri içerme durumuna göre '✓'(var), '-'(yok) ve kısmen olarak değerlendirilmiştir. Kardeşlik Merkezi, toprak yapısının gevşek ve doğal afetlere açık olan arazi üzerine yerleştirildiği için tasarımda '**yapı tasarımında topoğrafyaya uyum ve iklimsel verilerin kullanımı**' kriterleri; yapı inşasında yerellik kavramı ön plana çıktığı için '**yerel işçiliğin kullanımı, yerel yapım teknikleri kullanımı, yerel malzeme kullanımı, yerel kültüre uyum**' kriterleri; bulunduğu çevre doku ile ilişkisi güçlü tutulmuş ve insanı ezmeyen ölçekte tasarlandığı için '**yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık**' kriteri tasarımda etkili olmuş ve bu kriterler '✓'(var) olarak değerlendirilmiştir. Yapının tasarımında doğal ışık ve manzara faktörleri doğrudan etken olmamış bundan dolayı 'yapı tasarımında doğal ışık kullanımı ve manzara yönelimi' kriterleri 'kısmen' olarak değerlendirilmiştir (Tablo 8).

Kardeşlik Merkezi	
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	Değerlendirme
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum	✓
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	✓
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	Kısmen
Yapı tasarımında manzara yönelimi	Kısmen
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	✓
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	✓

Tablo 8 Kardeşlik Merkezi ölçüt değerlendirme tablosu

Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi'nin mimari özellikleri yer'le ilişkisi '4.2.8. Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi'nin yer'e özgü mimari özellikleri' daha önceki bölümde anlatılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların yer'e özgü mimari tasarım ölçütleri tablosuna göre Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi'nin ölçütleri içerme durumuna göre '✓'(var), '-'(yok) ve kısmen olarak değerlendirilmiştir. Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi yeniden işlevlendirme projesi olarak tasarlanmıştır. Böylece tasarımda yerel verilerin kullanımı etkili olmuş ve '**yerel işçiliğin kullanımı, yerel yapım teknikleri kullanımı, yerel malzeme kullanımı, yerel kültüre uyum**' kriterleri ile yapı varolan bir beşik çatı altında işlevlendirildiği için ve çocukların kullanıma uygun olduğu için '**yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık**' kriteri de tasarımda etkin olmuştur ve bu kriterler tasarımda '✓'(var) olarak değerlendirilmiştir. Yapı kütüphane ve sanat merkezi amacıyla işlevlendirildiği için manzara faktörünün tasarımla doğrudan ilişki kurulamamış ve '**yapı tasarımında manzara yönelimi**' kriteri kısmen olarak değerlendirilmiştir. Var olan bir avluyu canlandırma projesi olan Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi'nin tasarımında arazi koşulları ve iklimsel faktörler etkili olmamıştır. Bu sebeple '**yapı tasarımında topoğrafyaya uyum, iklimsel verilerin ve doğal ışığın kullanımı**' kriterleri '-'(yok) olarak değerlendirilmiştir (Tablo 9).

Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi	
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	Değerlendirme
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum	-
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	-
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	-
Yapı tasarımında manzara yönelimi	Kısmen
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	✓
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	✓

Tablo 9 Hutong Çocuk Kütüphanesi ve Sanat Merkezi ölçüt değerlendirme tablosu

Issam Fares Enstitüsü'nün mimari özellikleri yer'le ilişkisi '4.2.9. Issam Fares Enstitüsü'nün yer'e özgü mimari özellikleri' daha önceki bölümde anlatılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların yer'e özgü mimari tasarım ölçütleri tablosuna göre Issam Fares Enstitüsü'nün ölçütleri içerme durumuna göre '✓'(var), '-'(yok) ve kısmen olarak değerlendirilmiştir. Issam Fares Enstitüsü Zaha Hadid yapısıdır. Yapı tasarımında doğal ışık önemli bir faktördür ve yapı yer yer kendi manzarasını oluşturmaktadır. Yapının tasarlanırken arazi şartları ve çevre dokuya uyum tasarımında dikkat edilen unsurlardır. Bundan dolayı '**yapı tasarımında topoğrafyaya uyum, yapı tasarımında doğal ışık kullanımı ve manzara yönelimi**' etkili olmuş ve bu kriterler '✓'(var) olarak değerlendirilmiştir. Ancak '**iklimsel verilerin kullanımı, tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık, yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı**' kriterleri ile doğrudan ilişki kurulamamış olup bu kriterler kısmen olarak değerlendirilmiştir. Yapı günümüz teknolojisine yakın özellikte inşa edildiği için yerel özellikler tasarımda etkili olmamıştır. '**Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı, yerel yapım teknikleri kullanımı, yerel malzeme kullanımı, yerel kültüre uyum**' kriterleri tasarımda '-'(yok) olarak değerlendirilmiştir (Tablo 10).

Issam Fares Enstitüsü	
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	Değerlendirme
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum	✓
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	Kısmen
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	✓
Yapı tasarımında manzara yönelimi	✓
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı	-
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	-
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	Kısmen
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	-
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	Kısmen

Tablo 10 Issame Fares Enstitüsü ölçüt değerlendirme tablosu

Filistin Müzesi'nin mimari özellikleri yer'le ilişkisi '4.2.10. Filistin Müzesi'nin yer'e özgü mimari özellikleri' daha önceki bölümde anlatılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların yer'e özgü mimari tasarım ölçütleri tablosuna göre Filistin Müzesi'nin ölçütleri içerme durumuna göre '✓'(var), '- '(yok) ve kısmen olarak değerlendirilmiştir. Filistin Müzesi tasarımında arazi koşulları tasarıma yön veren önemli bir kriterdir. Topoğrafyaya uygun yatayda yayılım gösteren formu, doğal ışığı içeri alabilen yerden yukarı doğru kaldırılmış cephesi, terasların ve bahçe yollarının manzara deneyime uygun olarak konumlandırılması ile '**yapı tasarımında topoğrafyaya uyum, iklimsel verilerin kullanımı, doğal ışık kullanımı, manzara yönelimi, insan ve çevre ölçeğine yakınlık**' kriterleri; yapı West bank'ın işgaline atıfta bulunarak bölgede çıkarılan malzemelerle yerel halk tarafında inşa edilen yapıda '**yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı, yerel yapım teknikleri kullanımı, yerel malzeme kullanımı, yerel kültüre uyum**' kriterleri tasarımda etkin olmuş ve bu kriterler yapıda '✓'(var) olarak değerlendirilmiştir. '**Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı**' kriteri, yapı ile doğrudan ilişki içerisinde olmamış ve kısmen olarak değerlendirilmiştir (Tablo 11).

Filistin Müzesi	
Ağa Han Mimarlık Ödüllü Yapıların Yer'e Özgü Mimari Tasarım Ölçütleri	Değerlendirme
Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum	✓
Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	Kısmen
Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	✓
Yapı tasarımında manzara yönelimi	✓
Yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel yapım tekniklerinin kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	✓
Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	✓
Yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık	✓

Tablo 11 Filistin Müzesi ölçüt değerlendirme tablosu

4.4.2. Araştırma bulguları ve değerlendirme

Çalışma kapsamında Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapıların yer'e özgü mimari tasarım ölçütleri her yapıya özel olarak değerlendirilmiş ve tüm yapılar için genel tablo şeklinde sunulmuştur. Yapılan değerlendirme neticesinde çalışma kapsamında belirlenen tüm ölçütlerin, bir çok yapıda kısmen veya tamamen yer aldığı ve her yapıda farklı şekillerde yorumlandığı görülmüştür. Genel bir değerlendirme yapıldığında ise en sık rastlanan ve yapıların ödül almasında etkili olan, ilk beşteki ölçütler: *'yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı'* *'yapı tasarımında yerel yapım tekniklerin kullanımı'* *'yapı tasarımında doğal ışık kullanımı'* *'yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı'* ve *'yapı tasarımında yerel kültüre uyum'* *'yapı tasarımında yerel işçilik kullanımı'* olarak belirlenmiştir (Tablo 12). Belirlenen ilk 5 deki ölçütlere bakıldığında jürinin projelere ödül vermesindeki en önemli etkenin yerellik olduğu tespit edilmiştir. O bölgeye ve kültüre ait olan yerin verilerini (malzeme, yapım tekniği, işçilik, yerel kültür) başarılı bir şekilde yorumlayıp tasarıma aktaran projeler jüri tarafından başarılı bulunmuştur. Ayrıca bu projelerin ödül almasındaki etken sadece yerellik olmayıp, o bölgenin sosyo, kültürel ve fiziksel değerlerini ekonomik ve sürdürülebilir bir şekilde yorumlamak, jüri açısından son derece önemlidir. Bu kapsamda proje tasarımında 'iklimsel verilerin kullanımı' ve 'doğal ışığın kullanımı' gibi ölçütler ön plana çıkmakta jürilerin projeye olumlu bakmasını sağlamaktadır.

Tablo 12 Ağa Han Mimarlık ödtüllü yapıların genel ölçüt değerlendirme tablosu

Yer'e Özgü Tasarım Ölçütleri	Yapı tasarımında yerel kültüre uyum	Yapı tasarımında insan ve çevre ölçğine yakınlık	Yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı	Yapı tasarımında yerel yapıım teknikleri kullanımı	Yapı tasarımında yerel ışık kullanımı	Yapı tasarımında manzara yönelimi	Yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı	Yapı tasarımında doğal ışık kullanımı	Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum
B2 Evi	✓	Kısmen	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Hollanda Elçiliği	Kısmen	Kısmen	✓	-	-	Kısmen	Kısmen	Kısmen	✓
Köprü Okulu	✓	✓	✓	✓	✓	Kısmen	✓	✓	-
İpekyol Tekstil Fabrikası	Kısmen	-	-	-	-	-	✓	✓	-
Müslüman Mezarlığı	✓	✓	✓	✓	✓	Kısmen	✓	✓	✓
Bait Ur Rouf Cami	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-
Kardeşlik Merkezi	✓	✓	✓	✓	✓	Kısmen	✓	Kısmen	✓
Hutong Çocuk Kütüphanesi	✓	✓	✓	✓	✓	Kısmen	-	-	-
Issam Fares Enstitüsü	-	Kısmen	Kısmen	-	-	✓	Kısmen	✓	✓
Filistin Müzesi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Kısmen	✓	✓

Mimari tasarım süreçleri birçok etkene bağlı olarak farklılık göstermektedir. Belirlenen ölçütlerden yerel malzeme kullanımı geçmişten günümüze yapıların kimliğini ortaya koyan önemli kavramlardandır. En ilkel yapılarda bile malzeme seçimi hem görsel hem de işlevsel olarak etkili olmaktadır. Günümüzde de yerel malzeme, geleneksel yapım yöntemleri ve güncel teknolojik unsurlarla birleştirilerek yorumlanır ve yapı tasarımında kullanılır. Ağa Han Mimarlık Ödülü verilirken yapının tasalandığı yöredeki yerel malzeme ve yerel yapım tekniklerinden yararlanması son derece önemlidir. Çünkü yerel malzeme, yerel yapım teknikleri ve yerel işçilik hem ekonomik olup hem de yapının o yöreye ait olmasını sağladığı için yapıya özgünlük ve kimlik kazandırır. Doğal çevreden elde edilen malzemelerin kullanımı, yerel malzemenin tüm özelliklerinin nesiller boyunca bilgi olarak aktarımı, bu özelliklerin yerel inşa yöntemleri ve yapım sisteminde de etkisinin hissedilir olması söz konusudur. Belirlenen öncelikli ölçütlerden **‘yerel yapım teknikleri’**, **‘yerel işçilik’** **‘yerel malzeme’** ile beraber kullanıldığında yapının o yere özgü olmasını sağlayan önemli ölçütlerdendir. Mimarlıkta oluşturulan yapıların bir ‘yer’e ait olabilmesi için o ‘yer’in biçimsel özelliklerini üzerinde taşıması gereklidir. Biçimselliği başlıca; yerel mimari işçiliğin kullanımı, yapının uygulama aşamasında yerel yapım teknikleri ile oluşturulması, yapının biçim dilinin karmaşadan uzak sade olması ve yapıda kullanıcı ihtiyacına karşılık veren fonksiyonların dışa yansıtılması özellikleri oluşturmaktadır. Ağa Han Vakfı ekonomik olarak geri kalmış ülkelerde yerel olanakları kullanan malzemede, işçilikte ve yapım tekniğinde yerel verilerden yararlanan projeleri desteklemektedir. Ağa Han Vakfı bu yapılara, özgün, sürdürülebilir ve ekonomik olduğu için ödül verdiği tespit edilmiştir.

Mimari tasarım süreci üzerinde detaylı araştırma yapma gerektiren bir süreçtir. Süreç içerisinde tasarıma etki eden birçok problem oluşmaktadır. Problemlerin çözümünde kültürel davranış pratikleri yol gösterici olmaktadır. Ağa Han mimarlık Ödüllü yapıların analizi kapsamında belirlenen öncelikli ölçütlerden biri olan **‘yapı tasarımında yerel kültür’e uyum’** ölçütünün tasarımda kullanımı, mimarlıkla beraber insanların hayat boyu edindiği bilgileri, olaylara gösterdikleri davranış ve değerler yargıları gibi ortak etmenlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadır. Yerel kültür’ün yapı tasarımında dikkate alınması kullanıcı isteklerini ortaya çıkararak hem çevreyi hem de yapı tasarımı şekillendirmekte ve mekansal hareket davranışlarını belirlemektedir. Bu açıdan yerel kültürü yeni tasarımda yorumlayarak kullanan mimari projeler jüri tarafından olumlu bulunmaktadır.

Öncelikli ölçütlerden biri olan **‘yapı tasarımında doğal ışık kullanımı’** mimari tasarım sürecinde, olumsuz çevresel etkileri minimize etmek, mekânsal kaliteyi, görsel konforu maksimuma çıkartmak ve estetik kaygılar için kullanılmaktadır. Gün ışığı kullanımının hem sürdürülebilirlik açısından hem de doğal çevreye olan negatif etkileri azaltarak, yapılı çevrenin kalitesini artırması hususunda yararlı olduğu bilinmektedir. Doğal ışığın mimarlık alanındaki kullanımı öncelikli olarak işlevsel özelliklerinden dolayı faydacılık adı altında olmuştur. Doğal ışık ısınma ve estetiksel kaygıların giderilmesinde önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kullanıcıların duygularına hitap edip maneviyat hissi uyandırmaktadır. Bu sayede kullanıcılara konfor alanı oluşturmaktadır.

Yer’e özgü öncelikli ölçütlerden olan **‘yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı’** yapıların hem iç mekanını hem de dış mekanını kullanım fırsatını vermektedir. İlk çağlardan günümüze kadar insan eliyle oluşturulan yapılı çevreler doğal çevre şartlarından ve iklimsel etkilerden korunma amaçlı inşa edilmiştir. Konfor koşulları sağlamak için teknolojinin gelişmediği devirlerde insanlar doğal imkanlarla iklimsel etkileri kontrol altına alınmaya çalışmıştır. Başka bir deyişle ifade etmek gerekirse sosyal yaşamın gerektirdiği tüm aşamalarda insanlar barınaklarını yaparken öncelikle iklimsel etkenleri göz önünde bulundurmuşlardır. İklimsel veriler gözetmeksizin oluşturulan yapılarda konfor sağlamak hem çok maliyetli hem de istenilen sonucu verememektedir. Ağa Han Mimarlık Ödülleri jürisi iklimsel verileri ve doğal ışığı gözetim tasarımları sürdürülebilir estetik ve ekonomik oldukları için başarılı bulmakta ve desteklemektedir.

Çalışma kapsamında belirlenen diğer ölçütlerden olan ‘yapının topoğrafyaya uyumu’ ve ‘yapıda manzara yönelimi’ ölçütlerinin, arazisi eğimli olan projelerde esas alındığı, projelerin topoğrafyaya ve manzara yönüne göre şekillendiği belirlenmiştir. Ayrıca Ağa Han ödüllü yapılar incelendiğinde çevresinde yapı olan projelerin çevre dokuyula uyumlu olduğu ve insan ölçeğini ezmeyen bir gabariye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapılar analiz edildiğinde mimari ürünlerin bulunduğu çevrenin kültürüyle, tarihiyle iç içe olacak şekilde topoğrafyası, iklimi, bitki örtüsü, jeolojik yapısı, doğal ve yapısal çevresi dikkate alınarak tasarlandığı görülmüştür. Bu yapıların yaşadığı coğrafyanın ve kültürün özünü yansıtmayı başarabilen, nitelikli ürünler olduğu tespit edilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlığın varoluşun bu yana barınma ve konaklama temel ihtiyaç olmuştur. İlk zamanlardan beri insanlar hep bir ‘yer’ edinme, mesken tutunma arayışı içinde olmuştur. Bu arayış başta doğa olmak üzere birçok şeyle mücadeleyi beraberinde getirmiştir. Yer edinme ve hayatta kalma mücadelesinde doğaya karşı koymak yerine doğadan faydalanma yolunu seçmişlerdir. İlk başlarda doğanın kendisine sunduğu araçları en saf haliyle olduğu gibi kullanmış fakat zaman ilerledikçe bu araçlara şekil verme öğrenilmiştir. İnsanlar korunma iç güdüsüyle hareket ederek doğal verileri zamanın yerel yapım tekniklerine uygun şekilde işleyerek mağaralar, inler ve kovuklarda yaşam alanları oluşturmuşlardır. Değişen ihtiyaçlar sürekli yenilik arayışına ortam hazırlamıştır. Hep daha iyisini hep daha fazlasını elde etme dürtüsüyle hareket edilmiştir. Bu hareketlilik konaklama imkanlarını değiştirmiş ve buna bağlı olarak mimarlığa sürekli bir devinim kazandırmıştır. Korunma ve barınma amaçlı olan basit mağara kültürü yetersizleşmiş insanlar bireysellikten toplumsallığa yönelmeye bunun sonucunda da bulunduğu yerleri geliştirerek şehirleşmeye başlamıştır. İnsanlar kendi kültürlerini yansıtan, benliklerine ait olan, yaşadığı bölgenin doğasına, iklimine, jeolojik yapısına uyum sağlayan özgün ve o topluma aidiyet hissi veren şehirler, yerler mekanlar inşa etmiştir.

Mimarlık ortaya çıktığı zamandan itibaren bulunduğu ‘yer’in koşullarına göre değişim ve farklılık göstermektedir. Mimarlıkta ‘yer’in ele alınışı modern öncesi ve modern sonrası dönem olmak üzere farklıdır. 2. Dünya Savaşından sonra alınan göçler, doğum hızının artışı gibi sebeplerden kaynaklı nüfus büyük oranda artış göstermiştir. Her dönemde olduğu gibi barınma ve konaklama ihtiyacında artış olmuştur. Bu artışa cevap verme amacıyla mimarlar daha hızlı ve pratik çözümler yoluna girmişlerdir. Bütün coğrafyalar üzerinde benzer tasarım çözümleri ve biçimleri geliştirilmiştir. Bu durumun doğal sonucu olarak mimarlığın aynışması, yerle ilişkisinin kopması, eleştirilere neden olmuştur. Modernizmin getirdiği eleştirilerin ortak noktası, insanı çevreleyen fiziksel dünyanın tarihsel ve sosyal izlerinin, farklılıklarının giderek yok olması sonucu, iletişimsel gücünün azalması olarak tahlil edilebilir. Yere ilişkin farklı ve özgün ölçütlerin giderek yok olması insanın yaşadığı bölgeye ve yer’e karşı aidiyet duygusunun azalması ve yabancılaşma sorununu gündeme getirmiştir (Yıldız Kuyrukçu ve Kuyrukçu , 2015) . Modernizm hareketinin etkisiyle insanoğlu doğayı etkileme gücüne sahip olmuş tüketim temelli hızlı yaşam alışkanlığı tüm dünyada edinilmeye başlanmıştır. Bu hareketlilik insan eylemlerine yansımış ve kırsal alanlardan kentlere yoğun göç akışı

başlayıp kentte yaşayan nüfus artmış ve gecekondu bölgelerinin oluşturulmasıyla yaşam konforunu olumsuz etkileyen mekanlar oluşturulmuştur. Nüfus artışı karşısında hazırlıksız olan kentlerin planlanmasında değişime gidilmiş düzensiz ve olumsuz gelişmelerin yolu açılmıştır. Artan konut ihtiyacı hızlı yapılaşmayı beraberinde getirerek yaşam kalitesinin düşmesine zemin oluşturmuştur. Zaman kavramı daha da önem kazanmış her şeyin daha hızlı yapılması istenmiş ve sağlıksız kent tasarımları ve yapılaşma kültürünü ortaya çıkarmıştır. Kentler birbirlerine daha çok benzemeye, daha az özgün olmaya ve içerisinde daha az sosyal yaşam alanları barındırmaya, bilinçsiz ve ruhsuz yapılaşmaya, kimliksizleşmeye başlamıştır. Modern dünyanın hızlı ve seri üretim amacıyla ortaya koyduğu tekrarlı tipolojiler ve tasarım kalıpları mimarinin tek tipleşmesine, aynılaşmasına ve bu doğrultuda da ‘yer’sizleşmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda bağlamla ilişki kuramayan, kültürünü yansıtmayan soyut ve içi boş yapılar ortaya çıkmıştır.

Küreselleşme sonucunda insan-çevre arasındaki etkileşim kapitalist mekanlarla sınırlı kalmış ve mimari yapıların ‘yer’ ile olan ilişkisi kopmuştur. Yerel veriler saf dışı bırakılmış, kenti biçimlendiren tarihi ve kültürel dokulara saygı duyulmamış ‘yerellik’ ‘gelenekselcilik’ ve ‘korumacılık’ kavramları önemini yitirmeye başlamıştır. Yer’in kendine has kimliği yok edilmeye çalışılmış ‘yer’i düzleştiren basite indirgeyen mimari tasarımlar hızla yayılım göstermiştir. Bu sürece tepki olarak Ağa Han Vakfı, modernizmin etkisiyle yer ve yerelden kopuk kendi kültür birikimini ve tarihini yansıtamayan yoğun yapılaşma akışına karşı 1977 de Ağa Han Mimarlık Ödülleri sürecini başlatmıştır. Ağa Han Mimarlık Ödülleri kısıtlı ekonomiyle yerel malzeme ve yerel işçilik kullanılarak yapıların oluşturulmasına teşvik amaçlı önemini korumaktadır. Ödül yapıların olduğu bölgenin yerel mimari özelliklerini yer’in sunduğu doğal verilerle birlikte kullanarak yapılar üzerinde etkin kılınması amacını gerçekleştirmektedir.

Tez kapsamında 2000 sonrası Ağa Han Mimarlık Ödülü almış başarılı yapıların yer’le kurduğu ilişki analiz edilmiş ve bu yapıların ödül almasını sağlayan yer’e özgü mimari tasarım ölçütleri ve bu ölçütlerin öncelikleri belirlenmiştir. Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapılar analiz edildiğinde çalışma kapsamında ‘yer’e özgü mimari tasarım ölçütleri; ‘*yapı tasarımında topoğrafyaya uyum*’, ‘*yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı*’, ‘*yapı tasarımında doğal ışık kullanımı*’, ‘*yapı tasarımında manzara yönelimi*’, ‘*yapı tasarımında yerel işçiliğin kullanımı*’, ‘*yapı tasarımında yerel yapım teknikleri kullanımı*’, ‘*yapı tasarımında yerel malzeme kullanımı*’, ‘*yapı tasarımında yerel kültüre uyum*’, ‘*yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık*’ olarak

belirlenmiştir. Yapılar ölçütler çerçevesinde analiz edildiğinde *'bir yapının Ağa Han Mimarlık Ödülü almasında ve jürinin bu ödülü yapıya vermesinde en etkili ölçütün yerel malzeme tercihi'* olduğu belirlenmiştir. Çünkü yerel malzemelerin yapı içinde dengeli ve yorumlanarak kullanıldığında, yapının ait olduğu bölgeyle uyum sağlaması ve kimlik kazanmasını sağlamaktadır.

Ağa Han Mimarlık Ödüllü yapıların analizi kapsamında her yapı için ortak olduğu belirlenen yer'e özgü öncelikli diğer ölçütler: *'yapı tasarımında yerel kültüre yakınlık'*, *'yapı tasarımında yerel işçilik kullanımı'*, *'yapı tasarımında yerel yapım tekniklerin kullanımı'*, *'yapı tasarımında doğal ışık kullanımı'*, *'yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı'* olarak saptanmıştır. En önemli ölçütlerden olan yerel malzeme, yerel işçilik, yerel yapım tekniklerin kullanımı ve yerel kültüre yakınlık; Ağa Han mimarlık ödülleri verilmiş süreçte yerelliğe verdiği önemi göstermektedir. Yerel verilerin tasarımda kullanımı o yörede yaşayan insanların fiziksel, sosyal, kültürel beklentilerini karşılayan kullanıcı sorunlarına yanıt veren mimariyi ortaya çıkarmaktadır. Ağa Han Vakfı kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tasarımları desteklemektedir.

Tüm yapılarda en gerekli ölçütler kapsamında belirlenen ölçütlerden *'yapı tasarımında iklimsel verilerin kullanımı'* ve *'yapı tasarımında doğal ışık kullanımı'*, günümüzde doğal kaynakların tüketiminin arttığı dönemlerde iklimle dengeli, ekolojik tasarımları destekler niteliktedir. Ağa Han Ödüllü yapılarda güneş, sıcaklık, rüzgar hareketler vs gibi o bölgeye ait iklimsel analizler yapılarak, yapının enerji tüketimine katkı sağlanmıştır. Bu analizlerde doğal ışık faktörü doğal havalandırma ve ısıtma imkanı ile yapının sürdürülebilir olmasını sağlarken aynı zamanda ışık ve gölge hareketleriyle yapıya estetik anlam kazandırmıştır.

Çalışma kapsamında belirlenen diğer ölçütlerden *'Yapı tasarımında topoğrafyaya uyum'*, *'yapı tasarımda manzara yönelimi'* ve *'yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık'* ölçütlerinin yapılarda kullanım ve öncelik sıralaması diğer ölçütlerden daha geridedir. Çünkü yapı olduğu bölgede tek başına varlığını sürdürüyor ise *'yapı tasarımında insan ve çevre ölçeğine yakınlık'* ölçütünün önem derecesinin azalması doğal bir durum olmaktadır. Aynı şekilde yapının üzerine oturduğu arazi eğimli bir arazi ise ve yapı uygun koşullarda yerleştirilmiş ise yapının topoğrafyayla etkileşimi güçlü olmakta ve manzaraya yönelim, topoğrafyaya uyum ölçütleri ön plana çıkmaktadır. Ancak yapının tasarlandığı arazi düz ise bu ölçütlerin değerlendirme dışı kaldığı veya bu ölçütlerin daha geri sıralarda yer aldığı görülmüştür.

Sonuç olarak Ağa Han Mimarlık Ödülleri küçük bambu yapılardan büyük kompleks yapılara her türlü yapı grubunu içine almaktadır. Tasarımcılara yerelleşme ve özgünleşme kavramlarını entegre etme hedefinde olan vakıf, mimarları tasarımda yerel malzeme ve yerel işçilik kullanımına, çevre dokuya uyuma, iklimsel verileri tasarımda etkin şekilde kullanıma teşvik etmektedir. Ağa Han Mimarlık Ödülleri, yenilikçi çözümlerle müslüman toplumların ihtiyaçlarına cevap verebilen, geleneksel-modern sentezi yaparak güncel mimarlık ortamından kopmayan projeleri ödüllendirmektedir. Bu amaç doğrultusunda günümüz mimarlık dünyasına öncülük eden Ağa Han Mimarlık Ödülleri, çağın koşullara uyum sağlayan aynı zamanda yerelliğe ait izler barındıran teknolojik, ekonomik, sürdürülebilir tasarımları desteklemeye devam etmektedir. Ağa Han Mimarlık Ödülleri'nin yer ile ilişkisini analiz eden bu çalışma kapsamında belirlenen yer' e özgü ölçütlerin yeni tasarlanacak yapılara ve bu konuda araştırma yapan araştırmacılara ışık tutucu nitelikte olması ümit edilmektedir.

6. KAYNAKÇA

- Akbaş, G., Özcan, Z., 2018, “Yapım Tekniği Farklılıklarının Mekana Yansıması: Uzungöl ve Taşkiran Örneği”, ATA Planlama ve Tasarım Dergisi, 2(2), 47-58.
- Akın, N., 1992. “Eski Ağza Yeni Taam”, Arredamento-Dekorasyon, Sayı 5, 97-99.
- Aksu, Ö., 2007, Yerel kültür ve mimarlık ilişkisi: Cengiz Bektaş örneği. Unpublished MS Thesis, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akpınar, A., 2004, " Merkez" ve" Çevre" arasında Ağa Han Mimarlık Ödülü’, Yüksek Lisans Tezi, *YTÜ Fen bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Alangoya, K. A. (2015). ‘Genius Loci’ kavramı ve mimarlık eğitiminde doğal ve yapılı çevre ilişkisi. *Mimarlık Dergisi*, 385, 1-3.
- Altan, İ., 1983, Mimaride ışık gölge ilişkilerinin psikolojik etkileri üzerine araştırma. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aycı, H., 2021, 2000 Sonrası Aga Khan Mimarlık Ödülleri’nde Teknoloji Kavramının Değerlendirilmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (22), 331-341.
- Anonim, 2022a, Geleneksel Mimari Nedir ve Neden Değerlidir? <https://blog.burotime.com/> [Erişim Tarihi:25.04.2022]
- Anonim,2021b, [online] <https://www.arkitera.com/> [Erişim Tarihi:14.04.2021]
- Akdn, 2021, Ağa Han mimarlık Ödülü, [online] <https://www.akdn.org/architecture> [Erişim Tarihi:26.05.2021]
- Anonim,2021d, Ağa Han 2010 Mimarlık Ödülleri [online], <http://mimdap.org/> [Erişim Tarihi:14.04.2021]
- Anonim,2021e, Marina Tabassum Architects | MTA (mtarchitekts.com) [Erişim Tarihi:14.04.2021]
- Anonim,2022g, Yöresel Mimari, [online] https://tr.wikipedia.org/wiki/Yöresel_mimari [Erişim Tarihi: 25.04.2022]
- Arabacıoğlu, F. P., ve Aydemir, I., 2007, Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı. *Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi E–Dergisi* 2 (4) 204-12.
- Arkoç, O., ve Özşahin, B. (2015). Kentsel Planlamada Jeolojinin Etkisi, Kırklareli Örneği. *Kırklareli Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, 1(1), 30-40.
- Arpacıoğlu, Ü., Kuruç, A. 2010, Zamansız malzemelerin zamanda yolculuğu. *Mimarlıkta Malzeme*, 15, 47-51.
- Aydemir, I., Arabacıoğlu F.P., 2007, “Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı”, *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, E-Dergisi* 2 (4), 211.
- Baktır, S., 2006, Yapı malzemelerindeki teknolojik gelişmelerin mimari biçimlenmeye etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bayram, Ömer Faruk (2014). Doğu Karadeniz Bölgesinde Geçmişten Günümüze Vernaküler Mimari, Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 155s, İstanbul.

Can, İ., 2018, Mimarlıkta 'Yer' Kavramı Üzerine Fenomenolojik Bir Değerlendirme: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Deviren, A. S., 2001, Mimaride yer: yapının araziyle ilişkisinin kavramsallaştırılması (1980-2000), Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dizdar, H., 2009, İklimsel tasarım parametreleri açısından geleneksel ve yeni konutların değerlendirilmesi: Diyarbakır örneği, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erdem Açıkalin, F. 2016, Batı Anadolu Kırsal Yerleşmelerinde 1970 Sonrası İnşa Edilmiş Nitelikli Konut Örneklerinde Yerel Veri Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erdoğan, E., 2006, Çevre ve kent estetiği. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 8(9), 68-77.

Eren, İ. Ö., 2006, Mimarlıkta tasarım yer ilişkisi bağlamında “yer” e özgü mimari dilin dönüşüm sürecinde yeniden üretilmesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Erkarlan, Ö. E., 2001, Ağa Han Mimarlık Ödülleri Sekizinci Dönemini Tamamlarken. Mimarlık Dergisi, 302, 13-17.

Eroğlu, S., 2017, Romaika Konuşan Halkta Göç Olgusu Üzerinden Konut Tasarımında Yerel Veri Kullanımı-Uzungöl-dönerdere Göçü Örneği, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Ertürk, F., 2019, , Sokak Pratiği Aracılığıyla Yer Ve Yerin Ruhunu Anlamaya Yönelik Bir Sentez Önerisi: Hermeneutik-Fenomenolojik-Semiyolojik (Hfs) Çerçeve Yaklaşım, Doktora Tezi, *Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

Eyüce, A., 2005, Geleneksel yapılar ve mekanlar. Birsen Yayınevi, İstanbul.

Fırat, H. L., 2006, Mimarlıkta Mobilite Olgusu Üzerinden İnsan, Yer Ve Yapı İlişkisine Bir Bakış, Yüksek Lisans Tezi, *İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Golding, F., 2001, Building in context: new development in historic areas. English Heritage.

Göcek,D. 2021. Modernizm Ve Yerellik Arakesitinde Sedat Gürel Mimarlığı, Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık ABD, Yüksek lisans tezi

Günel, Ö., 2004, Sürdürülebilir bina tasarımında iklim verilerinin değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gürkaş, E. T., Barkul, Ö., 2012, Yer Üzerine Kavramsal Bir Okuma Denemesi, Sigma, 4, 1-11.

Hacıoğlu, E., 2010, Tarihi Çevrede Yasal Düzenlemelerin Mimari Tasarım Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi (İstanbul Tarihi Yarımada Örneği), Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Hasol, D., 2007 Ağa Han 1983 Mimarlık Ödülleri <http://www.doganhasol.net> [Erişim Tarihi : 02.11.2020]

Hasol,D., 1983, Ağa Han 1983 Mimarlık Ödülleri/ 01.05.1983 - Yapı Dergisi 51 <http://www.doganhasol.net> [Erişim Tarihi : 02.11.2020]

İncedayı, D., 2009, Meslekte Bir Araştırma Alanı Olarak; Toplum ve Mimarlık , [Online] <http://www.mimarlikdergisi.com>, [Erişim Tarihi : 29.05.2020]

Heidegger, M., 1998, Varlık ve Zaman, Being and Time Kaan Öktem (Çeviren), Sarmal Yayınevi, İstanbul.

Kaftancı, G., 2003, Mimarlıkta Yerellik, <https://www.arkitera.com/> [Erişim Tarihi:07.06.2022]

Kapubağlı, S., 2004, Tarihi çevrede yeni yapılaşma ve İstanbul örneğinde infill uygulamaların değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karadağ, A., Koçman, A. 2007, Coğrafi çevre bileşenlerinin kentsel gelişim süreci üzerine etkileri: Ödemiş (İzmir) örneği. Ege Coğrafya Dergisi, 16(1-2), 3-16.

Karadağ, D., 2011, Dijital tasarım ve üretim araçları ile mimaride malzeme kullanımının dönüşümü, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karakul, Ö., 2009, Değişim, Süreklilik, Uyum Üçgeninde Tarihi Çevrede Yeni Yapı. Dosya TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 14, 50-57.

Karavaş, B., ve Mustafa, V. A. R. (2012). Trabzon ve Bazı İlçelerinde Kent Dokusundaki Bitkilendirme Tasarımlarının Ölçü-Form Açısından İrdelenmesi. Bartın orman fakültesi dergisi, 14(1. Special Issue), 1-11.

Keskin, Y., 2000, Farklı Mimarlık Eleştirilerinde Ortak Kabullerin Araştırılması, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kılıçkırın, D., 2014, Kimlik ve Yer / Dosya 33- 1, 1-7.

Koca, S. K., 2005, *Çağdaş Mimarlıkta Yersizlik*, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koca, F., 2015, Türkiye’de geleneksel yerleşim örüntülerinin özgün karakter ve kültürel mirasını koruma anlayışına ontolojik bir yaklaşım, Planlama, 25(1), 32-43.

Koçlar Oral, G., Manioğlu, G., 2005, "İklimle Dengeli Tasarım: Mardin Antakya Örnekleri," Tasarım Dergisi, 136-142.

Koçyiğit, R. G., Gorbon, F., 2007, Mimarlıkta Yersizleşme ve Yerin-Yeniden Üretimi. Tasarım +Kuram, 8(13), 95-113.

Kodal, G., 2014, Atapark Ve Tabakhane Köprüsü Arasındaki Tarihi Aksın Kent Kimlik Bileşenleri Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Kuban, D., 1983, Ağa Han Mimarlık Ödülleri: 1980’den sonra ne oldu? / Milliyet Sanat Dergisi, <http://www.doganhasol.net> [Erişim Tarihi : 02.11.2020]

Öğün, E., Öğün, M. 2001. İstanbul’un kıyısında dokuz evlik bir kır yerleşmesi. Arredamento Mimarlık, 100.

Ötkünç, A., 2005, ‘Transit Olarak Kullanılan Mekanlar: Modern Mimaride ‘Yersizleşen’ Mekanların Değerlendirilmesi’, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Özbek Eren, İ., 2019, Topoğrafyanın Anlamını Yeniden Düşünmek (ve İstanbul Deneyimi...). Megaron, 14(2).
- Özmen, P., 2010, 20. Yüzyıl Başlarından 1980'lere Kadar Uzanan Süreçte Modern Mimarlıkta Doğal Işık Kullanımının İrdelenmesi, Doktora Tezi, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özkan S. , 2007, Yapı Dergisi sayı 311 röportaj s.58, 59, 60 YEM Yayınevi, İstanbul.
- Özkan S., 2008, XII Dergisi sayı 67 röportaj, İstanbul.
- Özorhon, İ. F., 2002, Mimari Mekan Kimliğini Belirleyen Yönüyle Doğal Işık, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pallasmaa, J., 2005, Tenin Gözleri (2.Baskı), The Eyes of The Skin Aziz Ufuk Kılıç (Çeviren), YEM Yayınları, İstanbul.
- Rasmussen, S.E., 1970, Yaşanan mimari / Steen Eiler Rasmussen; çev. Birsen Doruk. ,İstanbul
- Roth, L. M., 2002. Mimarlığın Öyküsü: Ögeleri, Tarihi ve Anlamı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
- Schulz, C.N., 1978, Yer Kavramı Bağlamında Eski Çevrelerde Yapılaşma, İdil Üçer (Çeviren), 2001 Mimarlık Dergisi, 297, 42-43.
- Schulz, C.N., 1979, Genius Loci Towards a Phenomenology of Architecture, Edinburgh College of Art Library, Rizzoli International Publications, NewYork
- Seçer, E., 2016, "Yer" Kavramının Anlamsal Değişimi: Mimarlıkta "Öz"e Dair Fenomenolojik Bir Sorgulama, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Tekeli, İ., 2010. Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tezel, D., 2007, Mekân Tasarımında Doğal Işığın Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turgut, H., Özalp, A. Y., & Erdoğan, A. (2012). Artvin ilinde doğal çevrenin kent kimliğine etkileri. Turkish Journal of Forestry, 13(2), 172-180.
- Uzunkaya, A., 2014, Yer" ve" Yersizlik" Kavramları Üzerine Bir İrdeleme (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yamaçlı, R., 1997, *Mimari tasarım ve görsel çevre etkileşimi bağlamında yer kavramı: İstanbul Edirnekapı-Fatih-Şehzadebaşı aksı/örneği* ,Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yazman, D., 2011, Arkitera- Mimarlığın Topoğrafya ile Diyalogu, <https://www.arkitera.com/haber/mimarligin-topografya-ile-diyalogu/>, [Erişim Tarihi: 21.05.2022.
- Yıldız Kuyrukçu, E., Kuyrukçu, Z., 2015, Mimarlıkta Yer(sizliğin) Antalya'daki Turizm Yapıları Üzerinden İncelenmesi, Mimarlar Dergisi, 12, 27-33.

Yıldız Kuyrukçu, E., Alkan, A., 2019, AHP metoduyla yer'e özgü mimari tasarım kriterlerinin öncelik sırasının belirlenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 23, 169-180.

Yıldız Kuyrukçu, E., 2018a, Mimari Tasarımda Eleştirel Bölgeselci Yaklaşımın Gelişim Süreci: Kenneth Frampton İlkeri Bağlamında Bir Değerlendirme, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Yıldız Kuyrukçu, E., 2018b, "Aga Khan Mimarlık Ödüllü" Türk Projelerin Okunması, *Uluslararası Sosyal Bilimler ve İnovasyon Kongresi Tam Metin Kitabı*, Şişli/İSTANBUL, syf 1-8

